

KAZIMIERZ PIEKARSKI

PRZEGLĄD WYDAWNICTW ŚRE-
DNIOWIECZNYCH ZAPISEK I ROT
PRZYSIĄG SĄDOWYCH Z KSIĄG
GRODZKICH I ZIEMSKICH

Wydz. Bibl. Prawnicza

1806091890

W KRAKOWIE

NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI G. GEBETHNERA I SP. W KRAKOWIE,
GEBETHNERA I WOLFFA W WARSZAWIE

1919.

PRACE KOMISJI HISTORII I LITERATURY
W KRAKOWIE, 1914

KAZIMIERZ PIKUSI

WZGLĘD WYDAWNIOWY
DROBIEJSZYCH
PRZYSTĄPNOŚCI
ORODKICIE

1441

171

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego.

TREŚĆ.

	Strona
Wstęp	1
Wykaz alfabetyczny powiatów	7
Wykaz wyzyskanych wydawnictw	9
 I. § 1—6. Województwo poznańskie	17—33
II. § 7—16. Województwo kaliskie	33—42
III. § 17. Ziemia wschowska	42
IV. § 18—25. Województwo brzesko-kujawskie	42—46
V. § 26. Województwo inowrocławskie	46
VI. § 27. Ziemia dobrzyńska	46
VII. § 28—32. Województwo łęczyckie	46—50
VIII. § 33—41. Województwo sieradzkie	50—58
IX. § 42. Ziemia wieluńsko-ostrzeszowska	58
 X. § 43—66. Księstwo mazowieckie	58—70
XI. § 67—70. Województwo płockie	70—72
XII. § 71. Województwo rawskie	72
 XIII. § 72—87. Województwo krakowskie	72—89
XIV. § 88—97. Województwo sandomierskie	89—94
XV. § 98. Województwo lubelskie	94—95
XVI. § 99. Księstwo sierwierskie	96
XVII. § 100. Księstwo oświęcimskie i zatorskie	96
 XVIII. § 101—106. Ruś Czerwona	96—98
XIX. § 107—109. Ziemia chełmska	98—100
XX. § 110. Województwo bełskie	100
XXI. § 111. Podlasie	100—101

ERRATA.

Str. 8, kolumna 2, wiersz 6 od góry zamiast pilzeński ma być pilzieński.

Str. 15, wiersz 11 od dołu skreślić radziej.

Str. 55 i 57 pagina żywa zamiast WOJEWÓDZTWO ŁĘCZYCKIE ma być WOJEWÓDZTWO
SIERADZKIE.

Wstęp.

Średniowieczne księgi sądowe ziemskie i grodzkie zawierają obfity materiał językowy, który do dziś dnia w małej bardzo części wyczerpano. Materiał ten, niezwykle cenny, bo określony ściśle chronologicznie, niemal zawsze jest źródłem pierwszej ręki, a nie kopją, przedstawia język żywy, potoczny, którego nie znaleźć w innych zabytkach, albo tłumaczonych, i to często „żywem“, albo pisanych językiem mniej lub więcej „sztucznym“, literackim. Dla badań nad historią staropolskiego języka i pisowni są te polskie zabytki sądowe może jednym z najważniejszych źródeł. Należy się również spodziewać, że i dla dialektologii polskiej znajdzie się w nich nieco danych określonych terytorjalnie. Dziwną przeto wydawałaby się pewna jakby obojętność, z którą się dotychczas do zawartości tych ksiąg odnoszono ze strony filologów; staje się to poniekąd dość zrozumiałe, gdy zważymy, że zabytki sądowe polskie nie przedstawiają interesu literackiego, a przy wydawaniu następują bardzo dużo trudności. Inicjatywa wychodziła dotychczas zawsze niemal od prawników i historyków. Oni też tylko pełną ręką czerpali z bogatego zasobu średniowiecznych ksiąg sądowych dla swoich celów, ubocznie tylko dostarczając materiału językowego. Natomiast dokonanych przez filologów wydań mamy zaledwie kilka, i to niedużych, opracowanych jakby dorywczo, a niekiedy wprost fatalnie.

Chcąc ocenić całość dotychczasowych wydań zapisek sądowych podjętych przez historyków i prawników, należałoby powiedzieć, że brak im szerszej pojętego planu. Dość stwierdzić, że mamy dziś zupełne wydanie wszystkich ksiąg średniowiecznych czerwono-ruskich, gdy np. księgi sieradzkie i piotrkowskie sięgające XIV. w. i większa część mażowieckich leży niemal nietknięta. Podobnie: wydano część księgi brzeskiej z drugiego dziesiątka XV. w., a wcześniejsze brzeskie i przedeckie spoczywają dalej na półkach archiwalnych. Niema dotychczas jednej, powszechnie uznanej me-

tody wydawniczej¹⁾. Wreszcie: obok wydawnictw wzorowych stoją wysoce niedbałe, z błędami w odczytaniu, pozbawione wszelkich wskazówek, z jakich ksiąg, co i jak wydano. Nieoglądanie się na poprzedników sprawiało często, że drukowano tesame zapiski dwa trzy nawet razy, bez wzmianki, że je już raz umieszczono w poprzednich zbiorach.

Taki stan rzeczy musiał się oczywiście ujemnie odbić na materiale językowym znajdującym się w tych wydawnictwach. Brückner²⁾, a przedewszystkiem Łoś³⁾, wykazali niedawno, jak dalece nie można polegać na dotychczasowych wydaniach. Nie zresztą w tem tak dziwnego, bo do filologicznego i krytycznego ogłoszenia tekstu staropolskiego nie wystarcza znajomość paleografji, a ze strony filologów i językoznawców nie było jak się zdaje zbyt wielu usiłowań do systematycznej współpracy wydawniczej. W rezultacie trzeba ponownie wydać to, co dotychczas źle z punktu widzenia filologicznego wydano, a następnie zebrać resztę materiału językowego zawartego w księgach ziemskich i grodzkich, tembardziej, że jest to dziś jedyne obfite i znane, a niewyczerpane źródło.

Zanim przyjdzie do planowego zebrania całego zasobu staropolszczyzny z ksiąg sądowych, koniecznym jest dokładny przegląd dotychczasowych wydawnictw. Usiłuje go dać niniejsza praca.

Przegląd niniejszy dotyczy wyłącznie wydawnictw materiału zapiskowego z ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich z okresu średniowiecza. Kilka się na to złożyło przyczyn: z innych ksiąg sądowych (miejskich, wiejskich, kościelnych) wydano tak niewiele, że wciąganie ich do wykazów nie miałoby celu, skoro idzie przedewszystkiem o danie orjentacji w chaotycznej nieco literaturze źródłowej. Powtórę: jedynie księgi ziemskie i grodzkie zawierają większą ilość materiału staropolskiego. Ostatnią wreszcie przyczyną takiego ograniczenia jest brak wykazów ksiąg wiejskich, miejskich i kościelnych, rozsypanych po całej Polsce, czego skutkiem nie-

¹⁾ Por. doskonale orjentującą w tej mierze rzecz M. Handelsmana: O metodzie publikowania najdawniejszych ksiąg sądowych polskich. PH. 1916. t. 20, z. 3. i osob. odb.

²⁾ Roty sądowe polskie XV. wieku. Zbor. u slavu V. Jagića. 135—142; Z rot sądowych. Przycz. d. dziej. jęz. pols. ser. III. RWF. 53. 121—138.

³⁾ Przegląd jęz. zabyt. stpol. do 1543 str. 47—79, 277—281.

możność stwierdzenia, jaki materiał został jeszcze niewyczerpany, a to właśnie między innymi jest celem niniejszej pracy.

Pod względem terytorjalnym ograniczono się do obszaru Polski z czasów Kazimierza Wielkiego, ponadto wciągnięto tylko Podlasie. Główną przyczyną jest tu oczywiście zachowanie się ksiąg średniowiecznych, oraz znajdowanie się w nich materiału staropolskiego.

Ograniczenie się wyłącznie do średniowiecza, względnie dokładniej do r. 1506, spowodowane zostało: 1° przede wszystkim przez okoliczność, że wydawnictwa normalnie poza ten okres nie wychodzą, 2° w pewnej mierze, że nie wszystkie istniejące dziś wykazy ksiąg sądowych ziem. i grodz. dają ewidencję z późniejszego okresu.

Przegląd ten ma dwie rzeczy na oku: 1° danie wykazu wyzyskanych i niewyzyskanych ksiąg, oraz rozmiaru ich wyzyskania, 2° systematyczne ułożenie wydanego materiału. A skoro chodzi o cele językoznawcze, to one muszą określić układ przeglądu.

Zasób językowy staropolski zawarty w księgach ziemskich i grodzkich jest trojakiego rodzaju: 1° teksty, w przeważnej części *tz. roty przysiąg* (w dalszym ciągu używać będę słowa „rota“ w znaczeniu szerszem „tekst polski“, w przeciwieństwie do „zapiski“, przez którą rozumieć będę zapiskę łacińską, względnie wogóle wpis do księgi sądowej stanowiący pewną całość), 2° glosy, 3° imiona własne miejsc i osób. Wiadomo, że w każdej zapisce są imiona własne, a w bardzo wielu glosy; danie szczegółowego ich wykazu wymagałoby wiele pracy, a mimo to nie oszczędziłoby badaczowi trudu poszukiwań. Należało więc ogólnikowo zaznaczyć, co dany wydawca wydrukował; zaznaczenie musi być ogólnikowe, lecz ma ułatwić szybkie znalezienie poszukiwanych zapisek. Wystarczyło więc podać datę roczną odnośnych zapisek, oczywiście w obrębie pewnych grup, na które przegląd cały został rozdzielony. Inaczej trzeba było postąpić z rotami przysiąg: te należało wyliczyć i dokładnie oznaczyć, zwłaszcza jeśli się powtarzały w różnych wydawnictwach. Obok rodzaju materiału językowego jeden jeszcze moment, dotychczas właściwie pomijany, określił układ przeglądu. Jednostką wydawniczą językoznawczą jest nie zbiór zapisów pewnego sądu, czy pewnej grupy sądów, czy pewnego okresu czasu, czy pewnego rodzaju spraw, lecz jedynie pisarz, względnie szereg zapisek wykonanych jedną ręką. Odpowiednie ułożenie materiału bez autopsji i szczegółowych badań paleograficznych jest zupełnie

niemożliwe. Należy więc, przyjmując schematycznie, że mniejwięcej w obrębie jednego sądu każda księga pisana jest przez dwu, trzech pisarzy, oraz, że ci pisarze pochodzą z danego powiatu sądowego, ułożyć materiał rękopiśmienny wedle sądów, a w ich obrębie wedle ksiąg. Osiąga się przez to równocześnie łatwy wgląd w wyzyskanie ksiąg sądowych pewnego obszaru dawnej Polski, względnie w wyzyskanie danej księgi (jednostki rękopiśmiennej).

Układ przeto przedstawia się jak następuje. Cały przegląd ułożony jest wedle dawnego podziału na powiaty sądowe ziemskie i grodzkie w obrębie pojedynczych województw czy ziem. Przy każdym powiecie zaznaczono, ile i jakich ksiąg z rozpatrywanego okresu się zachowało, poczem następuje „przegląd ksiąg“ wyzyskanych w całości lub częściowo; przy każdej księdze zaznaczono, co i jak wydano, ogólnikowo wyliczając zapiski, szczegółowo roty. W razie potrzeby dano „wykaz rot“, wtedy mianowicie, kiedy większa ilość tychsamyh rot powtarza się u różnych wydawców, lub znalezienie ich z tych lub owych powodów przedstawia trudności, gdy wreszcie roty nie są ułożone porządkiem lat.

Jest to tylko schemat, który nie zawsze dał się zastosować. Często niewiadomo dokładnie, jakie się księgi z danego powiatu zachowały, częściej zdarza się, że wydawca nie podawał, albo niedokładnie podawał swe źródło, czasami wreszcie dokładne nawet wskazówki wydawcy nie pomagają, skoro nastąpiło później uporządkowanie i przesygnowanie ksiąg. W każdym takim wypadku trzeba było odstąpić od wyżej nakreślonego schematu.

Księgi sądowe dawnej Polski skupione są dziś w kilku archiwach. Archiwum Krajowe aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie¹⁾ ma księgi województwa krakowskiego, księstw oświęcimskiego i zatorskiego, oraz powiatu pilzeńskiego woj. sandomierskiego. Archiwum Państwowe w Poznaniu²⁾ ma księgi woj. poznańskiego, ziemi wschowskiej, pow. gnieźnieńskiego, pyzdrskiego, nakielskiego woj. kaliskiego, oraz częściowo woj. inowrocławskiego. Resztę ksiąg rdzennej Polski prócz wyżej wyliczonych i lubelskich przechowuje Archiwum Główne

¹⁾ Por. Kutrzeba S.: Katalog Kraj. Arch. akt. gr. i ziem. w Krakowie. Teka konserwat. gal. zach. III. 1909.

²⁾ Por. Kutrz. XLII. str. 38, pozatem polegam odnośnie do tego archiwum na prywatnych informacjach.

w Warszawie ¹⁾. Księgi lubelskie, podlaskie, chełmskie, oraz pow. horodelskiego i grabowieckiego woj. bełskiego znajdują się w Centralnem Archiwum Wileńskim ²⁾. Księgi Czerwonej Rusi oraz pow. bełskiego, buskiego, lubaczowskiego woj. bełskiego posiada Archiwum Krajowe aktów grodzkich i ziemskich *tz.* Bernardyńskie we Lwowie ³⁾. Istnieją ponadto trzy archiwa, których nie bierzemy tu pod uwagę: Archiwum Centralne w Kijowie, Archiwum Państwowe w Gdańsku, Tajne Archiwum Państwowe w Królewcu ⁴⁾. Nie posiadają one wcale średniowiecznych aktów grodzkich i ziemskich.

Z archiwów tych Arch. Kraj. krakowskie posiada doskonały katalog Kutrzeby; Centralne Wileńskie Arch. ma dwa: przestarzały Gorbaczewskiego ²⁾, wydany przed przeniesieniem z Lublina w r. 1886 ksiąg lubelskich, chełmskich, horodelskich i grabowieckich, oraz dopełnienie powyższego przez Zienkowicza wydane zdaje się w r. 1912, którego nie miałem w ręku ⁵⁾. Arch. Główne Warszawskie rozpoczęło druk swego katalogu w 1912 r. Tom pierwszy ⁶⁾ zawiera „*Libri privilegiorum et sententiarum in regni Poloniae cancellaria perscripti actorumque fasciculi in aliis quibusdam sub-seliis compositi ss. XV—XVIII.*“; między innemi znajdują się tu skatalogowane na str. 223—246 akta grodzkie i ziemskie warszawskie, na str. 171, między piotrkowskiemi trybunalskiemi, piotrkowskie „*curialia*“ z lat 1468—1567. Tom drugi ⁷⁾ obejmuje „*Acta terrestria et castrensia XIV—XVIII ss. palatinatum Poloniae Maioris*“, a więc województw kaliskiego (pow. kaliskiego, konińskiego, częścią pyzdrowskiego), sieradzkiego z ziemią wieluńsko-ostrze-

¹⁾ Mon. iur. IV wstęp.

²⁾ Por.: Горбачевскій Н.: Каталогъ древнимъ актовымъ книгамъ губерній: виленской, гродненской, минской и ковенской... хранящимся нынѣ въ Центральномъ архивѣ въ Вильнѣ. Вильна 1872; oraz Mon. iur. IV, str. XVII.

³⁾ Por. Sochaniewicz St.: Archiwum krajowe aktów grodz. i ziem. we Lwowie. Pnl. 1912.

⁴⁾ Por. Bär Max dr.: Das k. Staatsarchiv in Danzig, seine Begründung, seine Einrichtung u. seine Bestände. Leipzig 1912. (Mitteilungen der k. preuß. Archivverwaltung, Heft 21); W. Kętrzyński: O ludności polskiej w Prusiech niedys krzyżackich. Lwów 1882. str. IX—XX.

⁵⁾ Wiadomości tej udzielił mi łaskawie prof. dr. W. Semkowicz.

⁶⁾ Mon. iur. I.

⁷⁾ Mon. iur. IV.

szowską, łączyckiego, brzesko-kujawskiego i inowrocławskiego¹⁾. Mimo istnienia tego katalogu nie tracą bynajmniej na wartości wykazy średniowiecznych ksiąg ziemskich i grodzkich wydane przez Kutrzebę²⁾ bardziej przejrzyste i dokładniej informujące o treści ksiąg oraz ich zasięgu chronologicznym. Wykazy te stały się przeto podstawą „przeглядów ksiąg“ w niniejszej pracy. Archiwum Państwowe poznańskie katalogu dotychczas nie posiada, zastąpiły go wspomniane wyżej wykazy Kutrzeby, ale tylko częściowo, w ostatnich bowiem latach rozpoczęto porządkowanie zasobów tego archiwum, co zwłaszcza przy księgach średniowiecznych spowodowało zmianę sygnatur i ich zasięgu chronologicznego. Wykaz ksiąg mazowieckich, poza warszawskimi nigdzie dotąd nie drukowany, zastąpiły mi łaskawie udzielone notatki prof. W. Semkowicza, a przede wszystkim prof. St. Kutrzeby, któremu na tem miejscu składam serdeczne podziękowania. Za podstawę w zorjentowaniu się w księgach lubelskich, chełmskich i podlaskich posłużyły rękopiśmienne notaty ks. S. Kozickiego, użyczone mi przez prof. Semkowicza. Wstępy do AGZ. XI—XIX dają wykaz wszystkich ksiąg średniowiecznych Czerwonej Rusi i części bełskich.

O ile chodzi o podział Polski na powiaty sądowe, to podstawą były przede wszystkim „Sądy grodzkie i ziemskie w wiekach średnich“³⁾ i „Geografia sądów ziemskich i grodzkich“⁴⁾ Kutrzeby; obok tego trzeba było nieraz sięgnąć do innych dzieł, które w odpowiednich miejscach cytuję.

Integralną częścią niniejszego przeglądu, którego układ został wyżej opisany, jest również alfabetyczny wykaz wydawnictw, dzieł i rozpraw, które zawierają w sobie materiał zapiskowy nas obchodzący. Jest on również wykazem używanych skrótów, a podaje: czasami luźne uwagi o pewnych wydawnictwach, stale wskazówkę, z jakich ksiąg każde z wydawnictw swój materiał zebrało; jest to niejako odnośnik do przeglądu ksiąg. Odpowiednie grupy ksiąg oznaczone zostały skrótami wedle powiatów sądowych, których

¹⁾ Część aktów inowrocławskich, mianowicie sądów ziemsk. i grodz. w Podgórzu znajduje się w Archiwum Państwowem w Gdańsku, por. Bär M.: Das k. Staatsarch. in Danzig str. 74.

²⁾ Kutrz. XLII.

³⁾ W RWFH. XL i XLII.

⁴⁾ W „Studjach do historii sądownictwa w Polsce“. Ser. I. Lwów. 1901 odb. z Przegl. pr. i admin.

wykaz poprzedza literaturę. Wszystkie zbiory zapisek i rot sądowych zostały wyczerpane; czy nie zostały pominięte rozprawy posiadające ich kilka lub kilkanaście, trudno się upewnić.

O wydawnictwach zapisek sądowych oraz o księgach średniowiecznych pisali: Hube R. Księgi ziemskie i grodzkie wieku XIV w Polsce ¹⁾, Dąbkowski P. Wydawnictwa polskich zapisek sądowych ²⁾, oraz Łoś J. w Przeglądzie zabytków staropolskich do 1543 r. ³⁾.

Obowiązkiem moim jest złożyć na tem miejscu szczerze podziękowanie Prof. Dr. W. Semkowiczowi, który mi w ciągu pisania tej pracy nie szczędził cennych uwag, wskazówek i informacji.

Kraków, listopad 1917 — czerwiec 1918.

Wykaz powiatów sądowych ziemskich i grodzkich.

(Ks. = księstwo, p. = powiat, w. = województwo, z. = ziemia. Skrócono nazwy tylko tych powiatów, których średniowieczne księgi dochowały się do naszych czasów).

bełz. p. bełski w. bełskie	dobryszycki p. patrz radsk.
biecz. p. biecki w. krak.	droh. p. drohicki Podlasie
bielski p. z. płock. w. płock.	
bielski p. Podlasie	garwoliński p. z. czers. ks. mazow.
bloń. p. bloński z. bloń. czyli warsz.	gniezn. p. gnieźnieński w. kal.
brański p. Podlasie	gostyński p. z. gostyńska w. rawskie
brzes. p. brzeski w. brzesko-kujawskie	gąbiński p. z. gostyńska w. rawskie
brzeź. p. brzeziński w. łącz.	grabowiecki p. w. bełz.
busk. p. buski w. bełz.	grój. p. grójecki z. czers. ks. mazow.
chełm. p. chełmski z. chełm.	hal. p. halicki z. hal. Ruś. Cz.
chęc. p. chęciński w. sand.	horod. p. horodelski w. bełz.
czech. p. czechowski w. krak.	hrubieszowski p. z. chełm.
czers. p. czerski z. czers. ks. mazow.	kal. p. kaliski w. kal.
	kamieńczykowski p. z. nur. ks. mazow.

¹⁾ Pisma R. Hubego T. II, str. 192 i nast., Warsz. 1905.

²⁾ Gazeta sądowa warszawska z 19 VIII 1899 i przedruk w „Pokłosiu“ Lwów 1917, str. 86—92.

³⁾ Str. 47—78 i 272—276.

- keyń. p. keyński w. kal. ostroł. p. ostrołęcki z. łomż. ks.
koln. p. kolneński z. łomż. ks. mazow.
mazow. ostrowski p. z. nur. ks. mazow.
kołomyjski p. z. hal. Ruś Cz. ostrz. z. ostrzeszowska
konin. p. koniński w. kal. oświęć. ks. oświęcimskie
kość. p. kościański w. pozn. pilz. p. pilżeński w. sand.
kowal. p. kowalski w. brzes. piotr. p. piotrkowski w. sier.
krak. p. krakowski w. krak. plock. p. plocki z. plock. w. plock.
krasnyst. p. krasnystawski z. płoń. p. płoński z. plock. w. plock.
chełm. pozn. p. poznański w. pozn.
kruszw. p. kruszwicki w. brzes. prosz. p. proszowski w. krak.
książ. p. ksiąski w. krak. przed. p. przedeki w. brzes.
kurowski p. w. lubl. przem. p. przemyski z. przem. Ruś Cz.
lel. p. lelowski w. krak. przewor. p. przeworski z. przem.
liw. z. liwska ks. mazow. Ruś Cz.
lubacz. p. lubaczowski Ruś Cz. pyzdr. p. pyzdrski w. kal.
lubl. p. lubelski z. lubl. w. lubl.
lwow. p. lwowski z. lwow. Ruś Cz. raciański p. z. plock. w. plock.
łęcz. p. łączeyki w. łącz. rad. p. radomski w. sand.
łomż. p. łomżyński z. łomż. ks. radsk. p. radomskowski czyli do-
mazow. bryszeyki w. sier.
łukowska z. w. lubl. radziłowski p. z. wiska ks. mazow.
makowski p. z. rożańska ks. radziej. p. radziejowski w. brzes.
mazow. rawska z. w. rawskie
mielnicki p. Podlasie rożan. p. rożański z. rożan. ks.
mław. p. mławski z. zawskrz. mazow.
w. plock. sand. p. sandomierski w. sand.
mszcz. p. mszczonowski z. so- sanok. z. sanocka Ruś Cz.
chacz. w. raw. sącz. p. sądecki w. krak.
nakl. p. nakielski w. kal. sier. p. sieradzki w. sier.
niedzborski p. z. zawskrz. w. sierpski p. z. plock. w. plock.
plock. siewierz. ks. siewierskie
nur. p. nurski z. nur. ks. mazow. sochaczewski p. z. sochaczewska
w. raw.
opocz. p. opoczyński w. sand. stężycki p. w. sand.
orł. p. orłowski w. łącz. szadk. p. szadkowski w. sier.
szren. p. szreński z. zawskrz. w. plock.

szydlowski-stopnicki p. w. sand.	wiel. z. wieluńska
tarcz. p. tarczyński z. błon. cz.	wiśl. p. wiślieki w. sand.
warsz. ks. mazow.	wizn. p. wiski z. wizn. ks. mazow.
tarnowski p. w. sand.	wschow. z. wschowska
trembowelski p. z. hal. Ruś Cz.	wyszogr. z. wyszogrodzka ks.
urzędowski p. w. lubl.	mazow.
wark. p. warecki z. czers. ks.	zakrocz. z. zakroczymska ks. ma-
mazow.	zow.
warsz. p. warszawski z. błon. cz.	zambr. p. zambrowski z. łomż. ks.
warsz. ks. mazow.	mazow.
wąsosz. p. wąsosi z. wizn. ks.	zator. ks. zatorskie
mazow.	zawkrz. z. zawkrzyńska p. płock.
wąwolnicki p. w. lubl.	ks. mazow.

Wykaz wyzyskanych wydawnictw ¹⁾.

- AGZ. Akta grodzkie i ziemskie i t. d. t. XI—XIX. Lwów 1886—1906. (bełz., busk., hal., lubacz., lwow., przem., przewor., sanok.).
- Akh. Archiwum komisji historycznej Akad. Um. w Krakowie.
- Akp. Archiwum komisji prawniczej Akad. Um. w Krakowie.
- Akt. Вил. Ком. АКТЫ издаваемые Виленскою археографическою Коммисією Т. XIX. АКТЫ относящіяся къ історіи бывшей Холмской епархіи. Wilno 1892. (chełm.).
- Bandtkie I. V.: Ius polonicum. Varsaviae 1831. (szadk.).
- Baranowski Ign. Tad. dr.: Spis rycerstwa powiatu wiskiego i wąsoskiego, które uczestniczyło w wyprawie wołoskiej 1497 r. (Collectanea Bibl. ord. hr. Krasińskich nr. 4). Warszawa 1913. (wizn.).
- Baud. d. Court. Baudouin de Courtenay J.: Roty przysięg z archiwum radomskiego. MPKJ. II 1906. Z wydawnictwa tego należy korzystać bardzo ostrożnie, odpis jest pełen błędów. (rad.).
- Bobrz. Bobrzyński M.: Acta expeditionum bellicalium palatinatus Calisiensis et Posnaniensis in Valachos et in Turcas a. 1497—1498 in archivo regio Posnaniensi asservata. Stppp. VII 1882. (pozn., keyń.).

¹⁾ Wykaz ułożono alfabetycznie wedle skrótów, których użyto dla wydawnictw powtarzających się częściej.

- Boniecki Boniecki A.: Kronika rodziny Bonieckich z przydomkiem Fredro h. Bończa. Warszawa 1875. (czers., wark.).
- Bostel F.: Sądownictwo ziemskie oświęcimskie i zatorskie od r. 1440—1565. Pnl. 1888. (oświęc., zator.).
- BW. Biblioteka Warszawska.
- Dąbkowski P. dr.: Przewóz wodny. Studjum z historii prawa polskiego. RWFH. LVII. (warsz.).
- Handelsman Handelsman M.: Przywileje rodowe mazowieckie. MH. VII 1914, 41—51, 91—95. (mław., płoń., szreń).
- Handelsman: Księga płońska I (w druku). (płock.).
- Hanusz J.: O pisowni i wokalizmie zabytków języka polskiego w księgach sądowych krakowskich z w. XIV—XVI. SKJ. IV. (krak.).
- Helc. I. Helcel A. Z.: Wyimki z najdawniejszych ksiąg sądowych ziemi krakowskiej, mianowicie z lat 1388, 1389, 1390. Stppp. I. Kraków 1856, str. 228—262. (krak.).
- Helc. II. Helcel A. Z.: Prawo polskie w praktyce sądowej XIV i XV w. Wyciągi z najdawniejszych ksiąg sądowych ziemi krakowskiej. Stppp. II. Kraków 1870, str. 37—958. (biecz., krak., książ., lel., prosz.).
- Helc. Wyb. Helcel A. Z.: Wybór zapisek z ksiąg krakowskich. Druk niedokończony, nie znajdował się nigdy w obiegu księgarskim; zawiera: „Wyciągi z księgi drugiej dawnych królewskich, wiecowych i ziemskich krakowskich sądowych roków 1397—1440“ i od str. 267: „Dodatek. Wyciągi z dawnej księgi sądów ziemskich krakowskich... 1451—1462“. Egzemplarz znajduje się w Bibl. Akad. Um. l. inw. 8687. (krak.).
- Hub. RWFH. III. (Hube R.): Najdawniejsza księga ziemska krakowska i trzy późniejsze z wieku XIV i początku XV. RWFH. III, str. 76—85. (krak.).
- Hub. Kilka aktów. Hube R.: Kilka aktów oryginalnych sądowych z w. XIV i XV. BW. 1873 IV, str. 219—240; tożsamo przedrukowano w II tomie „Pism R. Hubego“, Warsz. 1905, którego strony tu cytuję. (krak., piotr., sier.).
- Hub. Krak. Hube R.: Roty przysięg krakowskich z końca wieku XIV. BW. 1875 i osobna odbitka; tożsamo przedrukowano w II t. „Pism R. Hubego“. Warsz. 1905. (krak.).
- Hub. Ustaw. Hube R.: Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego. Warszawa 1881. Dużą ilość zapisek i rot przywiedziono

w tekście tego wydawnictwa jako ilustrację wywodów; tekst ich nie wydaje się dokładny, pisownię niektórych rot zmodernizowano, do wykazów przeto wciągnąłem znajdujący się w tem dziele materiał tylko ogólnikowo. (brzes., kal., krak., piotr., sier., wiśl.).

Hub. Sąd. Hube R.: Sady, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce ku schyłkowi XIV w. Warszawa 1886. Podobnie jak w Hub. Ustaw. zapiski są w tem dziele rozsypane w tekście; szczegółowo wciągnąłem do wykazów tylko rotę brzes., piotr., przed., sier. Dodatek stanowi odrębną całość i jest niżej wymieniony pod Hub. I. (brzes., czech., gniezn., kal., kość., krak., piotr., pozn., przed., pyzdr., sier., wiśl.).

Hub. I. Hube R.: Dodatki do Hub. Sąd. Dodatki te, mające 110 stron odrębnej paginacji, składają się z dwu części: A. rotę przysięg str. 3—58 (rotę pozn., kość., kal.), B. akta różne, między innemi z ksiąg sądowych). Cytując rotę dodaje skrót pozn., kość. kal. i nr. zapiski, przy aktach tylko stronę. (brzes., gniezn., kal., kość., piotr., pozn., pyzdr., sier., gniezn.).

Hub. II. Hube R.: Zbiór rot przysięg sądowych poznańskich, kościańskich, kaliskich, sieradzkich, piotrkowskich i dobryszczyckich z końca w. XIV i pierwszych lat w. XV. Warszawa 1888. Roty pozn., kość., kal. przedrukowane są niemal bez zmian z Hub. I. Ponieważ każdy ze zbiorów ma odrębne liczbowanie zapisek, dodaje przy ich cytowaniu obok nr. zapiski odpowiedni skrót. (kal., kość., piotr., pozn., radsk., sier.).

JA. Archiv für slavische Philologie.

Kalina Kalina A.: Anecdota paleopolonica III. JA. VI 1882, 184—215. (sier.).

Kap. Mil. Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (dopełnienie Niesieckiego) wydanie z rękopisu (Zygm. Glogera). Kraków 1870. Kap. Mil. daje tylko regesta zapisek bez podania nr. księgi, zaznacza jedynie ogólnikowo, z jakich aktów notatkę wziął, nie wciągam przeto tego wydawnictwa do szczegółowych wykazów. (droh., koln., łomż., opocz., ostroł., rad. wozn., zambr.).

KH. Kwartalnik historyczny.

Kniaziołucki Kniaziołucki Zb. dr.: Materiały do biografji Mikołaja Reja z Nagłowic. Arch. do dz. lit. i ośw. w Polsce, t. VII 1892. (chęc., hal., krak., książ., lel., lwow., prosz.).

- Kobierzycki Kobierzycki Józ.: Przyczynki do dziejów ziemi sieradzkiej, cz. I. Warszawa 1915. (kal.).
- Kochan. TP. VII. Kochanowski J. K.: Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418—1424. TP. VII, Warszawa 1905. (brzes.).
- Koch. STNW. VIII. Kochanowski J. K.: Próba ujęcia hermeneutycznego pojęć o „ziemi” i „obyczaju”, „księciu” i „przywileju” w świetle praktyki sądowej na Mazowszu u schyłku wieków średnich. Spr. Tow. Nauk. Warsz. wyd. I—II r. VIII 1905, zesz. 2, luty, str. 15 i nst. (czers., koln., liw., łomż., ostroł., wark., warsz., wąsosz., wozn., wyszogr., zakrocze., zambr.).
- Kochanowski J. K.: Trzy odczyty o Polsce. Warszawa 1917. (wozn.).
- Kozier. Kozierowski St. X.: Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg ziemskich i grodzkich w poznańskim archiwum państwowem złożonych. Rocz. Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu, t. XLIII 1915, str. 1—66. (gniezn., keyn., konin., kość., nakl., pozn., pyzdr.).
- Kutrz. Ośw. Zator. Kutrzeba St.: Prawa, przywileje, statuty i lauda księstw oświęcimskiego i zatorskiego. Akp. IX. (oświęc., zator.).
- Kutrz. - Paw. Kutrzeba - Pawiński: Materiały do dziejów polspolitego ruszenia z lat 1497 i 1509, zebrane w części przez śp. Ad. Pawińskiego, uzupełnił i wydał dr. St. Kutrzeba. Akh. IX 1902. (krak.).
- Kutrz. XL, XLII. Kutrzeba St.: Sady ziemskie i grodzkie w wiekach średnich. RWFH. t. XL i XLII. Do wykazów wciągnięto tylko zapiski znajdujące się w dodatkach, pominięto te, które się w przypiskach znajdują. (brzes., hal., kal., konin., kość., łącz., nakl., piotr., pozn., przem., pyzr., radsk., wiel.).
- Leksz. Lekszycki v. J.: Die ältesten grosspolnischen Grodbücher, t. I, Posen 1386—1399. Lipsk 1887; t. II, Peisern 1390—1400, Gnesen 1390—1399, Kosten 1391—1400. Lipsk 1889. Publicationen aus den k. preuss. Staatsarchiven. Bd. 31, 38. (gniezn., kość., pozn., pyzdr.).
- Lubom. Czers. Lubomirski T. X.: Księga ziemi czerskiej 1404 do 1425, Warszawa 1879. Tytuł wydawnictwa jest nieodpowiedni, przedrukowano tam nie jedną księgę lecz części kilku ksiąg. Ponadto zauważyć należy, że we wstępie Lubom. Czers. znajduje się znaczna ilość rot przysiąg. (czers., grój., war.).

- Lubom. Rol. lud. Lubomirski T. X.: Rolnicza ludność w Polsce od XV—XVI w. BW. 1861 III. (błoń., brzes., chełm., gniezn., hal., kal., konin., kość., kowal., krak., krasnyst., książ., lubl., łomż., nur., piotr., pozn., presz., pyzdr., rad., radsk., sanok., sier., warsz.).
- ✓ Lubom. Zab. Lubomirski T. X.: Zabytki ustaw z w. XV, 1386 do 1435. BW. 1861 II, str. 707—712. (kal., kość., lubl., łącz., pozn.).
- Lubom. BW. 1860 II. L(ubomirski) J. T.: Jakób z Kobyłan, kasztelan gnieźnieński, starosta brzeski 1407—1454. BW. 1860 II, str. 557—561. (brzes.); tenże: Dorota kasztelanowa Czechowska. BW. 1860 II, str. 796—797. (warsz.).
- Łaguna S.: O prawie granicznym polskiem. Warszawa 1875; tożsamo przedrukowano w „Pismach S. Łaguny“, Warszawa 1915. (sier.).
- Łag.-Piek. Łaguna-Piekosiński: Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie. Akh. VIII 1898; tożsamo przedrukowano w „Pismach S. Łaguny“, Warszawa 1915. (lubl., łomż., piotr., plock., radsk., sier., wiśl., zakroc.).
- Łoś Przegląd. Łoś J.: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kraków 1915. (krak., lubl.).
- MH. II. Miesięcznik heraldyczny t. II, str. 33—36, 65—66, 81—86, Inscriptiones clenodiales. (chełm., gniezn., lubl.).
- Mać. Hist. VI. Maciejowski W. A.: Historia prawodawstw słowiańskich, t. VI, Warszawa 1858, wyd. 2-e. (brzes., cheć., gniezn., krak., lubl., łącz., orl., sanok., sier., wiśl., zakroc.).
- Mać. Dod. do Piśm. Maciejowski W. A.: Dodatki do „Piśmiennictwa polskiego od czasów najdawniejszych aż do r. 1830“. Warszawa. (sier.).
- Mać. Pam. II. Maciejowski W. A.: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian, jako dodatek do historii prawodawstw słowiańskich przez siebie napisanej. Petersburg—Lipsk, t. II. (sier.).
- Małk. Małkowski K.: Przegląd najdawniejszych pomników języka polskiego. Warszawa 1872. (brzes., pozn.).
- Mon. iuris. Monumenta iuris cura praepositorum Chartophylacio Magno Varsoviensi edita. Vol. I. Manuscriptorum quae in Chart. Mag. Vars. asservantur tabulae analyticae. T. 1. Libri privilegiorum et sententiarum in regni Poloniae cancellaria

perscripti, actorumque fasciculi in aliis quibusdam subseliis compositi ss. XV—XVIII. Varsoviae 1912.

Vol. IV. Manuscriptorum etc. T. 2. Acta terrestria et castrensia XIV—XVIII ss. palatinatum Poloniae Maioris. Varsoviae 1917.

MPKJ. Materiały i prace Komisji językowej Akad. Umiej. w Krakowie.

Neh. III. Nehring W.: Das Wort kry, krew im Altpolnischen. JA. 1897, str. 479—484; tenże: Ein Beispiel einer seltenen Adverbialbildung im Polnischen. JA. III 1897, str. 525. (kość, pozn., pyzdr.).

Neh. IV. Nehrig W.: Altpolnische (Posener) Eidesformeln aus dem XIV. Jhd. JA. IV 1880, str. 177—189. (pozn.).

Pamiętnik sandomierski, Warszawa 1829, str. 39/40. Wypis z akt siewierskich z księgi Inscriptionum inductarum zwanych. (siewierz.).

Paw. Łęcz. Pawiński A.: Księgi sądowe łączyckie od 1385—1419, cz. I i II, Warszawa 1897, TP. III, IV. (brzeź., łącz., orł.).

Paw. Sejm. Pawiński A.: Sejmiki ziemskie. Początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374—1505. Warszawa 1895. (brzes., gniezn., kal., konin., krasnyst., lubl., łącz., piotr., plock., pozn. przed., radsk., radziej., sier., szadk., wiśl.).

Paw. Pój. w zab. Pawiński A.: O pojednaniu w zabójstwie wdług dawnego prawa polskiego. Warszawa 1884. (brzes., czers., grój., kal., łącz., mszcz., mław., orł., piotr., plock., sier., szadk., wark., warsz., wyszogr., zakroc.).

Paw.-Kryn. Z papierów po Pawińskim. Materiały językowe, wydał M. Z. Kryński. I. Przewiska ludowe na Mazowszu z w. XV. II. Roty przysięg chęcińskich 1421—1489. PF. VIII, str. 1—20. (Pierwszej części Paw.-Kryn. nie wciągamy do szczegółowych wykazów) (chęć.).

PF. Prace filologiczne.

PH. Przegląd historyczny.

Piek. Wp. Piekosiński Fr. dr.: Wybór zapisek grodzkich i ziemskich wielkopolskich z w. XV, t. I zesz. 1, Kraków 1902. (Stud. rozpr. i mater. z dziedziny hist. pols. i prawa pols., t. VI zesz. 1). (gniezn., kość., pozn., pyzdr.).

Piek. Wiśl. Piekosiński Fr.: Nieznane zapiski heraldyczne

- z ksiąg wiślickich. (Stud. rozpr. i mater., t. VII). Kraków 1907. (wark., wiśl.).
- Piek. War. Piekosiński Fr.: Nieznane średniowieczne rotys przysięg wareckie z lat 1419—1480. Akp. VIII/1 1907. (wark.).
- Piek. Sand. Piekosiński Fr.: Zapiski sądowe województwa sandomierskiego z lat 1395—1444. Akp. VIII/1 1907. (opocz., pilzn., rad., wiśl.).
- Piekosiński Fr.: Terminy sądów ziemskich woj. sandomierskiego z lat 1395—1420. Akp. VIII/1 1907.
- Pnl. Przewodnik naukowy i literacki.
- Potk. Potkański K.: Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowanych w archiwach radomskim i warszawskim. Akh. III 1886, str. 119—151. (grój., piotr., rad., radsk., sier., wark., zakroc.).
- Przyb. Przyborowski J.: *Vetustissimam adjectivorum linguae polonicae declinationem monumentis ineditis illustravit...* Poznań 1861 (gniezn., kość., pozn., pyzdr.).
- Przyb. Wstecz. Przyborowski J.: Znaczenie wsteczys w sądownictwie polskiem za panowania Władysława Jagiełły. BW. 1860 III, str. 67—88. (kość., pozn., pyzdr.).
- RWFH. Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego Akad. Um. w Krak.
- Rybarski A.: Księga zakroczyńska I (w druku).
- Semk. Semkowicz W. dr.: Wywody szlachectwa w Polsce XIV—XVII w., Lwów 1913. (Rocz. Tow. Herald. we Lwowie, t. III rok 1911—1912). (brzes., chęć., chełm., droh., horod., kal., konin., kowal., krasnyst., lubl., łącz., łomż., opocz., orł., ostrzesz., przedecz., płock., płońsk., radziej., sand., sier., szadk., szreń., wiśl., warsz., zakroc., zawkrz.).
- Semk. MH. III. Semkowicz W.: O pierwotnej postaci polskiego herbu „Larysza“. MH. III, str. 129—131 (krak.).
- Semk. KH. XXIV. Semkowicz W.: Nieznana zapiska o bitwie pod Koronowem w r. 1410. KH. XXIV 1910, str. 528—532. (wiśl.); tenże: Kilka przyczynków do działalności Mikołaja Kornicz Siestrzeńca (1432—1434) KH. XXIV 1910, str. 532—536. (wiśl.).
- SKJ. Sprawozdania Komisji językowej Ak. Um. w Krakowie.
- Stppp. Starodawne prawa polskiego pomniki.

- TP. Teki Pawińskiego.
- Tymien. Tymieniecki K.: Łowiectwo na Mazowszu. PH. XX 1906, str. 44—59. (nur., ostroł., zambr.).
- Tymieniecki K.: Księga zakroczymska II (w druku).
- Ul. In. Cl. Ulanowski B.: Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracoviensis. Stppp. VII 1885. (brzes., biecz., kal., krak., krasnyst., książ., lel., lubl., łącz., prosz., przed., wark.).
- Ul. SKJ. III. Ulanowski B.: Roty przysięg krakowskich z lat 1399—1418; tenże: Kilka aktów polskich z archiwum krakowego w Krakowie. SKJ. III, str. 186—197, 332—334. (czch., krak.).
- Ul. Krak. Ulanowski B.: Antiquissimi libri iudiciales terrae Cracoviensis. Stppp. VIII 1884—1886. (czch., krak., lel.).
- Ul. Mat. Ulanowski B.: Materjały do historji prawa i heraldyki polskiej. Akh. III 1886, str. 271—471. (belz., gniezn., kość., nakł., piotr., pozn., pyzdr., wiśl.).
- Ul. Kal. Ulanowski B.: Wybór zapisek sądowych kaliskich z lat 1409—1416. Akh. III 1886, str. 153—270. (kal.).
- Windakiewicz St.: Nieznane szczegóły o rodzinie Kochanowskich. Zebrał z akt ziemskich radomskich i konsystorskich krakowskich... PF. I 207—231. (rad.).
- Зѣнковичъ Три акта. Зѣнковичъ А. Ф.: Три акта Дрогичинскаго земскаго суда XV. в. Зап. Сѣв.-Зап. отд. русс. геогр. общ. Кн. III. (droh.).
- Зѣнковичъ О мѣст. суд. Tenże: О мѣстномъ судѣ въ XV—XVI вв. на Подляшѣ, тамже Кн. IV. (droh.).
- Zieliń. I. Zielińscy G. i J.: Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od nich rodziny Zielińskich h. Świnka, cz. I od najdawniejszych czasów do 1600. Toruń 1880. (brzes., kal., mław., sier., szreń., zawkrz.).
- Żychl. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej, t. I—XXXI, Poznań 1879—1908. (biecz., czers., gniezn., keyń., kość., krak., łącz., łomż., mław., piotr., pozn., prosz., pyzdr., rad., szreń., wark., zawkrz.).

I. Województwo poznańskie.

§ 1. Na przelomie w. XIV i XV ustalił się podział województwa poznańskiego na dwa powiaty sądowe ziemskie: poznański i kościański; trzeci, wroniecki, zaniknął z końcem w. XIV¹⁾. Sąd starościński był w zasadzie jeden na całą Wielkopolskę właściwą (tz. woj. poznańskie i kaliskie), bo jeden był tylko starosta generalny wielkopolski. Odbyswał on swe roki w różnych miejscowościach, zależnie od woli swojej i od panującego zwyczaju. Dopiero w drugiej połowie w. XV ustalają się sądy grodzkie zastępcze (burgrabskie), urzędujące dla województwa poznańskiego, podobnie jak ziemskie, w Poznaniu i Kościanie²⁾.

Księgi tych sądów znajdują się obecnie w Archiwum Państwowem w Poznaniu. W ostatnich latach rozpoczęto gruntowne porządkowanie oraz sygnowanie ksiąg tamże przechowywanych³⁾. Powoduje to często, że księgi zmieniają zasięg chronologiczny, wiele bowiem tomów (ziems. gnieźnieńskie, niektóre kościańskie i pyzdrskie) przedstawia się jako pozszywane dissoluta z różnych lat XV w., a nawet z różnych sądów woj. poznańskiego i kaliskiego. Pozatem księgi te do rozpoczęcia porządkowania nie miały numerów porządkowych, lecz były oznaczone na grzbietach liczbami lat, do których się odnosiły, a na dodatek liczby te nie zawsze zgodne były z rzeczywistością. Oczywiście utrudniało to w dużej mierze cytowanie. Niektórzy też wydawcy pomijali zupełnie dokładne oznaczenie księgi, podając tylko rodzaj księgi (Terr., Castr., Inscr., Resign.), rok zapiski i foljo tomu; inni nadawali księgom własne liczbowanie bieżące⁴⁾. Jedyny dotychczas dokładny opis średnio-wiecznych ksiąg przechowywanych w Archiwum Państwowem w Poznaniu daje Kutrzeba⁵⁾; sporządzony jednakże przed rozpoczęciem porządkowaniem, traci obecnie wiele na wartości. Przedstawiony

¹⁾ Kutrz. XLII, str. 336 – 338.

²⁾ l. c. str. 365 – 367.

³⁾ Informację tę zawdzięczam ks. St. Kozierowskiemu, za co Mu na tem miejscu składam serdeczne podziękowanie.

⁴⁾ Nb. zbiór Kozier. dokonany już w czasie przesygnowywania i porządkowania ksiąg ma sygnatury stare i nowe, co tem więcej utrudnia, oczywiście nie z winy wydawcy, zorientowania się.

⁵⁾ l. c. str. 369 – 378.

powyżej stan rzeczy sprawia, że w następującym przeglądzie wedle ksiąg można było rozpatrzyć tylko kilku wydawców, tych mianowicie, którzy księgi dokładnie oznaczyli; przy reszcie pozostawało ogólnie nadmienić, z których ksiąg prawdopodobnie korzystali.

Podstawą przeglądu ksiąg województwa poznańskiego i części kaliskiego jest oczywiście wykaz Kutrzeby.

Powiat poznański.

§. 2. Przegląd ksiąg ziemskich poznańskich. Ksiąg tych zachowało się 25 z lat 1386—1506 ¹⁾.

Kozier. ma zapiski z lat 1426, 1437, 1443, 1444, 1470, 1484, 1493, 1500, wśród nich rota z 1443; pochodzą one jak się zdaje z ksiąg Terr. Posn. VIII, XIII, XIV, XIX, XXII.

Lubom. Rol. lu d., nie oznaczający dokładnie lat zapisek, ma następujące: str. 44/45 zapiska oznaczona latami 1424—1432; str. 32 zap. z rotą z lat 1426—1427; str. 25 zap. z rotą z lat 1429—1437; str. 19 zap. z lat 1435—1436; pochodzą one prawdopodobnie z ksiąg Terr. Pozn. VIII, IX, X, XII.

Lubom. Zab. str. 711 drukuje zapiskę z 1435 r. z księgi, jak się zdaje, Terr. Posn. XII.

Neh. III. ma 8 rot z 1390, 1393, 1407, 1416, 1419, 1426, 1437, 1438; zaczerpnął je z ksiąg Terr. Posn. I, III, IV, VI, IX, XIII.

W Paw. Sejm. wydrukował znaczną ilość zapisek (laudów) z lat 1415, 1420, 1435, 1462, 1470, 1472, 1476 z ksiąg wielkopolskich przechowanych w Arch. Państw. Pozn., nie oznaczył jednak zupełnie nie tylko liczb ksiąg, lecz nawet ich rodzaju. Z takiego oznaczenia jak np.: „z ksiąg arch. w Poznaniu pod r. 1415, f. 123“ nie wiemy nic; mógł Pawiński zaczerpnąć zapiskę z ksiąg poznańskich, kościańskich, pyzdrowskich lub gnieźnieńskich, wreszcie z grodzkich lub ziemskich. Rot nie wydrukował żadnych.

Przyb. daje 34 rot z lat 1387, 1391, 1393, 1399, 1413—1415, 1417, 1419—1422, 1426, 1427, 1429, 1430, 1432, 1434. Pochodzą one prawdopodobnie z ksiąg Terr. Posn. I, IV—IX, IX A, X, XI.

Przyb. Wstecz. str. 76, 78, 81, 83, 84 ma zapiski z 1397, 1400, 1408, 1409, 1434, z ksiąg jak się zdaje I—III, XI.

Żychl. VII, str. 21 zapiska z 1428; XII str. 242 zapiska z 1465; XIX str. 63 zapiska z 1475; XXII str. 167—171 zapiski

¹⁾ Kutrz. XLII, str. 369—370.

z 1412, 1418, 1432, 1447, 1452; zapiski te pochodzą z ksiąg Terr. Posn. III, V, IX A, X lub XI, XV lub XVI, XVII, XVIII, XX.

Na tem miejscu zaznaczę, że wypis wszystkich rot z w. XV z ksiąg poznańskiego archiwum wykonany przez siebie posiada Dyr. dr. B. Erzepki, któremu za tę łaskawie udzieloną mi informację serdeczne składam podziękowanie.

Terr. Posn. I 1386—1399.

Hub. Sąd. passim zapiski i rotę w znacznej ilości.

Hub. I. Pozn. niemal wszystkie rotę z tej księgi, a ponadto zapiski na str. 85, 88, 93, 94 z lat 1390, 1394, 1398, 1399.

Hub. II Pozn. jest oddrukiem Hub. I Pozn. z rzekomymi poprawkami i uzupełnieniami na podstawie Leksz. I; w rzeczywistości dodano tylko kilkanaście rot opuszczonych w pierwszym wydaniu, różnice w odczytaniu, w datach, fałszywe nagłówki przy niektórych rotach, zostały niezmienione. Zauważyć ponadto należy, że rotę nr. 157 nie można znaleźć u Leksz. I, a rotę nr. 56 i 411 są identyczne.

Leksz. I wydał całą księgę in extenso.

Małk. str. 116 rotę z 1398, mylnie 1390.

Neh. IV 43 rotę z 1386—1391 i 1395—1399, z nich jedna nie znajduje się u Leksz. I.

Ul. Mat. zapiski z 1389, 1390, 1393, 1394, 1398, wśród nich rotę z 1390.

Terr. Posn. II 1400—1407.

Piek. Wp. wybór z całej księgi; rotę 268.

Ul. Mat. zapiski z 1400, 1401, 1403—1405, wśród nich 2 rotę z 1400, 1403.

Terr. Posn. III 1407—1413.

Piek. Wp. wybór z części księgi po rok 1411, pag. oryginału 291 włącznie; rotę 85.

Ul. Mat. zapiski z 1407, 1409, 1411.

Terr. Posn. IV 1413—1417.

Ul. Mat. zapiski z 1414, 1416, wśród nich rotę z 1416.

Terr. Posn. V 1417—1419.

Ul. Mat. zapiski z 1417—1419.

Terr. Posn. VI 1419—1421.

Kutrz. XLII, str. 384 zapiska z 1420.

Ul. Mat. zapiski z 1419, 1421, wśród nich rotę z 1419.

Terr. Posn. VII 1421—1424.

Ul. Mat. zapiski z 1423.

Terr. Posn. VIII 1424—1426.

Ul. Mat. zapiski z 1426, wśród nich rota.

Terr. Posn. IX 1426—1427.

Ul. Mat. zapiski z 1427, wśród nich 2 rot.

Terr. Posn. X 1429—1432.

Ul. Mat. zapiski z 1430, 1432, wśród nich rota z 1430;
u Ulanowskiego księga ta ma nr. XI.

Terr. Posn. XI 1432—1434.

Ul. Mat. zapiski z 1434; u Ulanowskiego księga ta ma nr. XII.

Terr. Posn. XIII 1437—1444.

Ul. Mat. zapiski z 1438, wśród nich rota; u Ulanowskiego księga ta nosi nr. XIV.

§ 3. Przegląd ksiąg grodzkich poznańskich. Ksiąg tych jest dziś 19 z lat 1434—1503 ¹⁾. Podzielone są na dwa działy: inscriptiones i resignationes.

Bobrz. wydał całą księgę Inscr. Posn. VI, zawierającą zapiski sądów obozowych z wyprawy wołoskiej (1497), oraz ustanowienia zastępców z lat 1474, 1498 z księgi Resign. Posn. III.

Kozier. ma zapiski z 1484 i 1500 z Inscr. Posn. III i VIII lub IX, oraz zapiskę z 1453, jak się zdaje, z Resign. Posn. III.

Przyb. str. 24/25 drukuje rotę z 1434 r. pochodzącą prawdopodobnie z księgi Resign. Posn. I.

Żychl. ma z ksiąg Resign. Posn. następujące zapiski: w tomie VI str. 261 zapiska z 1450; w t. VII str. 80 zap. z 1435; w t. XI str. 51 zap. z 1445, 1474; w t. XII str. 17 zap. z 1434, 1448, 1469, str. 243 zap. z 1480, 1487, 1503, str. 253 zap. z 1435; w t. XVIII str. 35, 37, 183 zap. z 1466, 1485, 1462; w t. XXII str. 167—171 zap. z 1434, 1472, 1477, 1502, 1503; w t. XXVI str. 18 zap. z 1462, 1466, 1482, 1502; w t. XXX str. 39—40 zap. z 1434, 1448, 1463, 1469. Z ksiąg Inscr. Posn. następujące zapiski: w t. VII str. 21, 28—29 zap. z 1452, 1503, 1505; w t. XI str. 112 zap. z 1497; w t. XXII str. 167—171 zap. z 1426, 1502—1506. Z księgi oznaczonej Castr Posn. w t. XIII str. 109 zapiska z 1468. Z księgi oznaczonej Capit. Posn. w t. XXII str. 171 zap. z 1506. W grę wchodzić tu mogą niemal wszystkie księgi grodzkie poznańskie.

¹⁾ Kutr. XLII 371—373.

§ 4. Wykaz rot przysięg ziemskich poznańskich.

1386	Leksz. I	26	—	¹⁾ Hub. I II Pozn. 1
"	"	67	—	" " " 2; Neh. IV 178 f. 22
"	"	71	—	" " " 3; Neh. IV 179
"	"	72	—	" " " 4; Neh. IV 179
"	"	73	—	" " " 5
"	"	80	—	1387 Hub. I II Pozn. 6
1387	"	144	—	Hub. I II Pozn. 7. 8
"	"	148	—	Hub. II Pozn. 409
"	"	153	—	Hub. II Pozn. 410; Neh. IV 179 f. 53
"	"	172	—	Hub. I II Pozn. 9; Neh. IV 179 f. 54 v.
"	"	173	—	" " " 10; Neh. IV 179 f. 55
"	"	174	—	" " " 11
"	"	177	—	" " " 12
"	"	187	—	" " " 13
"	"	188	—	" " " 14
"	"	189	—	" " " 15
"	"	190	—	" " " 15
"	"	191	—	Hub. I II Pozn. 16
"	"	193	—	" " " 16
"	"	198	—	Hub. I II Pozn. 17
"	"	202	—	" " " 18
"	"	203	—	" " " 19
"	"	205	—	" " " 20
"	"	229	—	" " " 21; Przyb. 6, f. 33
"	"	246	—	1388 Hub. I II Pozn. 43
"	"	253	—	1388 " " " 36
"	"	254	—	1388 " " " 37
"	"	255	—	" " " 37
"	"	256	—	1388 " " " 38
"	"	257	—	1388 " " " 39
"	"	258	—	1388 " " " 40
"	"	261	—	1388 " " " 41
"	"	262	—	1388 " " " 42
1388	"	297	—	Hub. I II Pozn. 23
"	"	299	—	" " " 22
"	"	312a	—	" " " 24

¹⁾ Pauza zastępuje znak równości.

- 1388 Leksz. I 313 — Hub. I II Pozn. 25
 " " 319 — " " " 26
 " " 320 — " " " 27
 " " 321 — " " " 28
 " " 323 — " " " 29
 " " 327 — " " " 30
 " " 328 — " " " 31
 " " 335 — " " " 32
 " " 395 — " " " 33
 " " 396 — " " " 34
 " " 456 — " " " 35
 " " 457 — " " " 44; 1387 Neh IV 179 f. 33
 " " 458 — " " " 45
 " " 459 — " " " 46
 " " 461 — " " " 47; 1387 Neh. IV 179
 " " 463 — " " " 48
 " " 473 — 1389 Hub. I II Pozn. 56; 1388 Hub. II
 Pozn. 411; 1389 Neh. IV 181 f. 48
- 1389 " " 488 — Hub. I II Pozn. 49
 " " 495, 496 — Hub. I II Pozn. 50
 " " 497 — 1388 Hub. II Pozn. 412
 " " 500 — Hub. I II Pozn. 51
 " " 513 — " " " 52
 " " 515 — " " " 53; Neh. IV 181 f. 47 v
 " " 516 — " " " 54
 " " 517 — " " " 55; Neh. IV 181 f. 47 v
 " " 519—523 — Hub. I II Pozn. 57—61
 " " 527—536 — " " " 62—71
 " " 537 — Hub. I II Pozn. 72; Neh. IV 180 f. 43
 " " 538 — " " " 73; Neh. IV 180 f. 43
 " " 539—547 — Hub. I II Pozn. 74—82
 " " 580 — Hub. I II Pozn. 83
 " " 598 — " " " 84
 " " 608 — " " " 85
 " " 645 — " " " 86
 1390 " " 778 — " " " 87
 " " 842 — " " " 88; 1396 Neh. III 481 f.
 " " 843 — " " " 189; Ul. Mat 3

- 1390 Leksz. I 867 — Hub. I II Pozn. 89, 90
 " " 868 — " " " 91; Neh. IV 179/180 f. 15
 " " 871 — " " " 92; Neh. IV 180 f. 16
 " " 872 — " " " 93; Neh. IV 180 f. 16
 " " 873 — " " " 94; Neh. IV 180 f. 16
 " " 874 — " " " 95
 " " 875 — " " " 96; Neh. IV 180 f. 16
 " " 875a — " " " 97; Neh. IV 180 f. 16
 " " 880 — " " " 98
 " " 883 — " " " 99
 1391 " " 944 — " " " 193
 " " 966—976 — Hub. I II Pozn. 100—110
 " " 977 — Hub. I II Pozn. 111; Neh. IV 181 f. 192 v.
 " " 978—991 — Hub. I II Pozn. 112—125
 " " 992
 " " 993—996 — Hub. I II Pozn. 126—129
 " " 998—1008 — Hub. I II Pozn. 130—140
 " " 1010, 1011 — " " " 141, 142
 " " 1013—1018 — " " " 143—148
 " " 1019 — Hub. I II Pozn. 149; Przyb. 7 f. 196
 " " 1020—1024 — Hub. I II Pozn. 150—154
 " " 1041, 1042 — " " " 155, 156
 Hub. I II Pozn. 157
 Leksz. I 1044 — Hub. I II Pozn. 158
 " " 1045 — " " " 159; Przyb. 7 f. 198
 " " 1047—1068 — Hub. I II Pozn. 160—181
 " " 1069 — Hub. I II Pozn. 182; Przyb. 7 f. 200
 " " 1070—1072 — Hub. I II Pozn. 183—185
 " " 1073, 1074 — " " " 186
 " " 1075 — " " " 187
 " " 1078—1082 — " " " 188—192
 1392 Z roku tego brak rot.
 1393 Leksz. I 1360 — Hub. I II Pozn. 194
 " " 1361 — Hub. II 413
 " " 1364, 1365 — Hub. I II Pozn. 195, 196
 " " 1366 — Hub. I II Pozn. 197, 198; Przyb. 7 f. 191
 " " 1367, 1368 — Hub. I II Pozn. 199, 200
 " " 1369 — Hub. I II Pozn. 201 (niekompl.)
 " " 1370 — " " " 202

1393	Leksz. I	1437, 1438	—	Hub. I II	Pozn. 203, 204
"	"	1445—1448	—	" " "	205—208
"	"	1449	—	Hub. I II	Pozn. 209, 210
"	"	1450—1452	—	Hub. I II	Pozn. 211—213
"	"	1454—1457	—	" " "	214—217
"	"	1480	—	" " "	218
"	"	1484	—	" " "	219
"	"	1486, 1487	—	" " "	220, 221
"	"	1489	—	" " "	222, 223
"	"	1490, 1491	—	" " "	224, 225
"	"	1495	—	" " "	226
"	"	1498	—	" " "	227
"	"	1501, 1502	—	" " "	228, 229
"	"	1508—1511	—	" " "	230—233
"	"	1521	—	" " "	234
"	"	1543—1550	—	" " "	235—242
"	"	1551	—	" " "	243, 244; Neh. III
					480, f. 104 (niekompl.)
"	"	1552—1555	—	Hub. I II	Pozn. 245—248
"	"	1556	—	Hub. I II	Pozn. 249, 250
"	"	1558	—	" " "	251
"	"	1560 b—	" " "	" " "	252
"	"	1565	—	" " "	253
"	"	1709	—	" " "	254
1394	"	1813	—	" " "	255
"	"	1906	—	" " "	256
"	"	1907	—	" " "	257
1395	"	1963	—	" " "	258
"	"	2059	—	Neh. IV	181/184 f. 139 v.
"	"	2066	—	Hub. II	Pozn. 414
1396	"	2109	—	Hub. I II	Pozn. 259
"	"	2161	—	" " "	260; Neh. IV 185 f. 145 v.
"	"	2162	—	" " "	261
"	"	2163	—	Hub. II	Pozn. 415
"	"	2164	—	Hub. I II	Pozn. 262; Neh. IV 185 f. 145 v.
"	"	2165	—	" " "	263; Neh. IV 185 f. 145 v.
"	"	2166	—	" " "	264
"	"	2167	—	" " "	265; Neh. IV 185 f. 146
"	"	2168	—	" " "	266; Neh. IV 185 f. 146

- 1396 Lekszy. I 2169 — Hub. I II Pozn. 267
- "   "   2170 —   "   "   "   268
- "   "   2171 —   "   "   "   269; Neh. IV 185 f. 146
- "   "   2173 —   "   "   "   270
- "   "   2175 —   "   "   "   271
- "   "   2176 —   "   "   "   272; Neh. IV 185 f. 146
- "   "   2177 —   "   "   "   273, 274; Neh. IV 185 f. 146
- "   "   2178 —   "   "   "   275, 276; Neh. IV 185 f. 147
- "   "   2182 —   "   "   "   277
- "   "   2183 —   "   "   "   278; Neh. IV 186 f. 147
- "   "   2184 —   "   "   "   279; 1395 Neh. IV 184
                    f. 147 v.
- "   "   2185 — Hub. I II Pozn. 280; 1395 Neh. IV 184
                    f. 147 v.
- "   "   2186 — Hub. I II Pozn. 281; 1395 Neh. IV 184
                    f. 147 v.
- "   "   2187 — Hub. I II Pozn. 282, 283; 1395 Neh. IV
                    184 f. 147 v.
- "   "   2188—2198 — Hub. I II Pozn. 284—294
- "   "   2201 — Hub. I II Pozn. 295
- "   "   2267—2275 — Hub. I II Pozn. 296—304
- "   "   2277 — Hub. I II Pozn. 305
- "   "   2278 —   "   "   "   306
- 1397 "   "   2292 —   "   "   "   307
- "   "   2299, 2300 — Hub. I II Pozn. 308, 309
- "   "   2318 — Hub. I II Pozn. 310
- "   "   2329 —   "   "   "   311
- "   "   2393—2400 — Hub. I II Pozn. 312—319
- "   "   2402 — Hub. I II Pozn. 320
- "   "   2404 —   "   "   "   321
- "   "   2436 — Hub. II Pozn. 416
- "   "   2456 — Hub. I II Pozn. 322
- "   "   2484 —   "   "   "   323
- "   "   2485 —   "   "   "   324
- "   "   2489 —   "   "   "   325; Neh. IV 186 f. 179
- "   "   2494 —   "   "   "   326
- "   "   2496 — Hub. II Pozn. 417
- "   "   2497 — Hub. I II Pozn. 327
- "   "   2498 —   "   "   "   328—330

- 1397 Leksz. I 2499 — Hub. I II Pozn. 331
- "   " 2504 — "   "   " 332
- "   " 2505 — "   "   " 333
- "   " 2508 — "   "   " 334
- "   " 2511 — "   "   " 335
- "   " 2513—2516 — Hub. I II Pozn. 336—339
- "   " 2524 — Hub. I II Pozn. 340
- "   " 2539, 2540 — Hub. I II Pozn. 341, 342
- "   " 2546—2548 — "   "   " 343—345
- "   " 2556, 2557 — "   "   " 346, 347
- "   " 2560 — Hub. I II Pozn. 348
- "   " 2561 — "   "   " 349 (niekompl.)
- "   " 2565 — "   "   " 350—352; Przyb. 7 f. 183
            (niekompl.)
- "   " 2573—2575 — Hub. I II Pozn. 353—355
- "   " 2576 — Hub. I II Pozn. 356 (niekompl.)
- "   " 2577, 2578 — Hub. I II Pozn. 357, 358
- 1398 "   " 2607, 2608 — "   "   " 359, 360
- "   " 2611 — Hub. I II Pozn. 361
- "   " 2616 — "   "   " 362
- "   " 2637 — "   "   " 363
- "   " 2640 — "   "   " 364; Neh. IV 186/187 f. 210
- "   " 2648, 2649 — Hub. I II Pozn. 365, 366
- "   " 2663 — Hub. I II Pozn. 367
- "   " 2681 — "   "   " 368
- "   " 2707
- "   " 2720 — "   "   " 369
- "   " 2721 — Hub. II Pozn. 420
- "   " 2732 — Hub. I II Pozn. 370
- "   " 2738, 2739 — Hub. I II Pozn. 371, 372
- "   " 2740, 2741 — Hub. II Pozn. 418, 419
- "   " 2751 — Hub. I II Pozn. 373
- "   " 2756 — "   "   " 374
- "   " 2774 — Hub. II Pozn. 421 (niekompl.)
- "   " 2775 — Hub. I II Pozn. 375
- "   " 2790 — "   "   " 376
- "   " 2792 — Neh. IV 187 f. 220; 1390 Małk. 116
- 1399 "   " 2840 — Hub. I II Pozn. 377
- "   " 2842 — "   "   " 378; Neh. IV 187/188 f. 225

- 1399 Leksz. I 2849 — Hub. I II Pozn. 379
 " " 2860 — " " " 380
 " " 2864—2866 — Hub. I II Pozn. 381—383
 " " 2881 — Hub. I II Pozn. 384
 " " 2885, 2886 — Hub. I II Pozn. 385, 407
 " " 2891, 2892 — Hub. I II Pozn. 386, 408
 " " 2898 — Hub. I II Pozn. 387; Neh. IV 188 f. 229
 " " 2906 — " " " 389; 1396 Przyb. 7 f. 155
 " " 2913 — " " " 388
 " " 2999 — " " " 390
 " " 3001 — " " " 406
 " " 3005 — " " " 391
 " " 3017 — " " " 394; Neh. IV 188 f. 225

(niekompl.)

Neh. IV 188 f. 225 (Jako Krczon Włostowi policzka niedał)

- Leksz. I 3019 — Hub. I II Pozn. 392
 " " 3039 — Hub. I II Pozn. 393
 " " 3065, 3066 — Hub. I II Pozn. 395, 396
 " " 3070 — Hub. I II Pozn. 397
 " " 3085 — " " " 398
 " " 3092 — " " " 399
 " " 3096 — " " " 400
 " " 3102 — " " " 401
 " " 3106 — " " " 402
 " " 3108 — Neh. IV 188/189 f. 241
 " " 3109, 3110 — Hub. I II Pozn. 403, 404
 " " 3116 — Hub. I II Pozn. 405

1400 Piek. Wp. 11 — Ul. Mat. 28

Pozatem ma rotę z 1400 r. tylko Piek. Wp.

1401, 1402 Roty z tych lat ma tylko Piek. Wp.

1403 Piek. Wp. 470 — Ul. Mat. 57

Pozatem ma rotę wyłącznie Piek. Wp.

1404—1406 Z tych lat ma rotę tylko Piek. Wp.

1407 Piek. Wp. 1134 — Neh. III 481 f. 13

Pozatem rotę ma tylko Piek. Wp.

1408—1411 Roty z tych lat znajdują się wyłącznie u Piek. Wp.

1413 Przyb. 10 f. 33

1414 " 10 f. 51, f. 57

1415 " 10 f. 85 (2 rotę), 10/11 f. 98

- 1416 Ul. Mat. 131 — Neh. III 482 f. 157
 Ul. Mat. 133 — Neh. III 482 przyp. 6 f. 163 (niekompl.)
- 1417 Przyb. 12 f. 10, 32
- 1419 Ul. Mat. 146 — Neh. III 482/483 f. 11
 Przyb. 13 f. 20, 14 f. 133
- 1420 „ 14/15 f. 46; 15 f. 51, f. 119
- 1421 „ 15 f. 33 f. 41
- 1422 „ 15/16 f. 28
- 1425 Ul. Mat. 173 — 1426 Neh. III 483 f. 68
- 1426 Przyb. 19 f. 128
- 1426—1427 Lubom. Rol. lud. str. 32
- 1427 Ul. Mat. 179, 183
 Przyb. 20 f. 134
- 1429 Przyb. 21/22 f. 15
- 1429—1437 Lubom. Rol. lud. str. 25
- 1430 Przyb. 22 f. 41 (2 rotę) — 1429—1437 Lubom. Rol. lud. str. 25
 „ 22/23 f. 41
 „ 23 f. 83, f. 85
 Ul. Mat. 185
- 1432 Przyb. 23, f. 100, f. 113, f. 49
- 1434 „ 24 f. 144
- 1437 Neh. III 483 f. 8 ma rotę, natomiast Kozier. 22 drukuje łacińską część tejsamej zapiski.
- 1438 Ul. Mat. 193 — Neh. III 483 f. 21 (niekompl.)
- 1443 Kozier. 28.

Powiat kościański.

§ 5. Przegląd ksiąg ziemskich i grodzkich. Ziemskich zachowało się 21 z lat 1391—1501, grodzkich 4 z lat 1474—1503¹⁾.

Kozier. wydrukował 27 zapisek z lat 1403, 1415, 1420, 1424, 1425, 1435, 1437, 1438, 1445, 1447, 1448, 1450, 1471. Nr. 67 i 68 są poprawkami do Ul. Mat. 94 i 109; zapiski te pochodzą prawdopodobnie z ksiąg IV, VII—IX, XI, XV—XIX.

Lubom. Rol. lud. nie podaje dat zapisek, a księgi oznacza latami, z których pochodzą, nie wszystkie też dadzą się zidentyfikować. Podaję przeto wykaz.

¹⁾ Kutrz. XLII, str. 370/371 i 373.

Str. 24	1400—1403 (może Terr. Cost. II)	rota	
" 18	1398—1426	{ może Terr. Cost. VII }	zapiska
" 49	1402—1426		rota
" 25	1420—1430 (jedna z ksiąg Terr. Cost. VII—XIII)		rota
" 29/30	1423 (może Terr. Cost. VII, X lub XI)		zapiska
" 41	{ 1420—1421 (Terr. Cost. VIII lub IX) }	{ }	zapiska
" 50			rota
" 17	{ 1421—1423 (Terr. Cost. X) }	{ }	2 zapiski, wśród nich rota
" 29			zapiska
" 18	{ 1428—1430 (może Terr. Cost. XIII) }	{ }	rota
" 40			zapiska
" 46/47			zapiska

Lubom. Zab. str. 709—711, 3 zapiski określone datami 1403, 1429 i 1432—1434, pochodzące może z ksiąg II, VII, XIII lub XIV.

Neh. III. daje 5 rot z 1407, 1408, 1413 (mylnie 1412), 1414, 1416; pochodzić one mogą z ksiąg II—VII.

Przyb. ma 51 rot z lat 1394, 1395, 1400, 1404, 1406, 1408, 1409, 1412, 1415—1418, 1420—1427, 1432, które pochodzą prawdopodobnie z ksiąg I—XIV.

Przyb. Wstecz. ma na str. 78—83, 85 i 87 zapiski z 1399, 1400, 1402, 1404, 1418, korzystał przeto, jak się zdaje, z ksiąg I, II, V—VII, XI.

Żychl. wydał z ksiąg Terr. Cost. w t. VII str. 80 zapiski z 1394, 1413, 1416; w t. XII str. 253 zap. z 1402, 1466; w t. XXII str. 167/171 zap. z 1418, 1421, 1424, 1426, 1431, 1440, 1443—1445, 1448, 1452, 1459, 1464, 1472. Z ksiąg Inscr. Cost. w t. XII str. 253 zap. z 1485; w t. XXII str. 171 zap. z 1505. Wreszcie z jakiejś „Lib. iudic. Costen“ w t. XXII str. 170 zapiskę z 1493.

Terr. Costin. I 1391—1401.

Hub. Sąd. passim zapiski i rotę.

Hub. I. 50 rot z lat 1393—1397 i 1399; zauważyć należy, że jednej z nich (nr. 50) brak u Leksz. II.

Hub. II jest oddrukiem Hub. I.

Leksz. II daje przedruk tej książki do r. 1400 włącznie, do fol. 141.

Piek. Wp. nr. 201—220, wybór zapisek z 1401, pag. oryginału 278—296, rot 9.

Ul. Mat. zapiska z rotą z 1399.

Terr. Costin. II 1401—1405, 1412—1413 ¹⁾.

Kutrz. XLII str. 383 zapiska z 1413.

Piek. Wp. nr. 221—243, 348—375, 562—574, 731—775, 920—930 wybór zapisek z lat 1401—1405, w oryginale pag 1—155 oraz 166, 167, rot 53.

Ul. Mat. zapiski z 1400, 1401, 1413, 1414, w tem rota z 1413.

Terr. Costin III 1405—1410 ¹⁾.

Piek. Wp. nr. 948—977, 1066—1113, 1164—1206, 1256—1300, 1334—1375, 1418—1437 wybór zapisek z 1405—1410, pag. oryginału 1—303, rot 149.

Ul. Mat. zapiski z 1405—1409 i 1411.

Terr. Costin. IV 1414—1416.

Ul. Mat. zapiski z 1414—1416.

Terr. Costin. VII 1403—1407, 1419—1420, 1422—1426.

Piek. Wp. nr. 575—597, 776—786 z lat 1403—1404 wzięte są z pag. 104—143 oryginału, a nr. 787—794 i 931—947 z 1404—1405 z pag. 461—476, rot 30.

Ul. Mat. zapiski z 1403, 1423, 1424, w tem 2 rot y z 1424.

Terr. Costin VIII 1420—1421.

Ul. Mat. zapiski z 1420 i 1421, wśród nich rota z 1420.

Terr. Costin IX 1420—1421.

Ul. Mat. zapiski z 1420, 1421.

Terr. Costin. X 1421—1423.

Ul. Mat. zapiski z 1421—1423, wśród nich 3 rot y z 1422.

Terr. Costin XIV 1432—1436.

Kutrz. XLII str. 385 zapiska z 1432.

§ 6. Wykaz rot przysięg ziemskich kościańskich.

1391 Leksz. II 1469

1393	"	"	1477	—	Hub. I	II	Kość.	1
	"	"	1503	—	"	"	"	2
	"	"	1504	—	"	"	"	3
	"	"	1505	—	"	"	"	4
	"	"	1513	—	"	"	"	5 (niekompl.)
	"	"	1514	—	"	"	"	6
	"	"	1522	—	"	"	"	7

¹⁾ W wykazie Ul. Mat. str. 274. księgi II i III mają odwrotny porządek niż u Kutrzeby, którego wykazu użyłem.

1393	Leksz. II	1530	—	Hub. I II	Kośc.	8
	"	"	1545—1551, 1554, 1555			
1394	"	"	1560, 1575			
	"	"	1581	—	Hub. I II	Kośc. 9
	"	"	1603	—	" "	" 10
	"	"	1610	—	" "	" 11
	"	"	1622, 1638			
	"	"	1652	—	Hub. I II	Kośc. 12
	"	"	1666	—	" "	" 13
	"	"	1684	—	" "	" 14
	"	"	1685	—	" "	" 15
	"	"	1689	—	" "	" 16
	"	"	1694	—	Przyb. 7 f.	23
	"	"	1695, 1706			
	"	"	1709	—	Hub. I II	Kośc. 17
	"	"	1714	—	" "	" 18
	"	"	1716	—	" "	" 19
	"	"	1718			
1395	"	"	1732	—	" "	" 20
	"	"	1733	—	" "	" 21
	"	"	1736	—	" "	" 22
	"	"	1738	—	" "	" 23
	"	"	1739, 1740			
	"	"	1741	—	Hub. I II	Kośc. 24; Przyb. 7 f. 27
	"	"	1749			
	"	"	1750	—	Hub. I II	Kośc. 25
	"	"	1757, 1760			
	"	"	1762	—	Hub. I II	Kośc. 26
	"	"	1773	—	" "	" 27 (niekompl.)
	"	"	1776	—	" "	" 28
	"	"	1778	—	" "	" 29
	"	"	1787			
	"	"	1792	—	" "	" 30
	"	"	1814	—	" "	" 31
	"	"	1815	—	" "	" 32
1396	"	"	1884	—	" "	" 33 (niekompl.)
	"	"	1885	—	" "	" 34
	"	"	1895	—	" "	" 35
	"	"	1850, 1851, 1869 a, 1908, 1909, 1924, 1940, 1952, 1953			

1397 Leksz. II 2008 — Hub. I II Kość. 36

" " 2014 — " " " 37

Poza temi dwoma rotami, które powtarzają się u Hub. I II znajduje się kilkanaście rot z 1397 r. wydrukowanych tylko u Leksz. II

1398 Roty z tego roku znajdują się tylko u Leksz. II

1399 Leksz. II 2257 — Hub. I II Kość. 38

" " 2269 — " " " 39

" " 2276, 2288

" " 2291 — Hub. I II Kość. 40

" " 2296 — " " " 41

" " 2300

" " 2308 — Ul. Mat. 21

" " 2310, 2320

" " 2343 — Hub. I II Kość. 42

" " 2371 — " " " 43

" " 2379 — " " " 44

" " 2385, 2392, 2398

" " 2410 — Hub. I II Kość. 45

" " 2416, 2417

" " 2427 — Hub. I II Kość. 46

" " 2428 — " " " 47

" " 2438 — " " " 48

" " 2439 — " " " 49

Hub. I II Kość. 50

1400 Leksz. II 2618 — Przyb. 8 f. 125

" " 2741 — " 8 f. 138

Roty z tego roku, poza dwoma powyższymi znajdują się tylko u Leksz. II

1400—1403 Lubom. Rol. lud. str. 24

1401—1403 Roty z tych lat wydrukował tylko Piek. Wp.

1402—1424 Lubom. Rol. lud. str. 49

1404 Jedną rotę z tego roku ma Przyb. 9 f. 33, pozatem kilkadziesiąt Piek. Wp.

1405 Roty z tego roku wydrukował tylko Piek. Wp.

1406 Piek. Wp. 1078 — Przyb. 9 f. 23

Pozatem roty z tego czasu ma tylko Piek. Wp.

1407 Piek. Wp. 1182 — Ul. Mat. 77; Neh. III 481 f. 54

Pozatem kilkadziesiąt rot ma Piek. Wp.

- 1408 Piek. Wp. 1282 — Ul. Mat. 84; Neh. III 481 f. 90
 " " 1283 — Przyb. 9 f. 91
 " " 1290 — " 10 f. 94
 Pozatem kilkadziesiąt rot u Piek. Wp.
 1409 Piek. Wp. 1372 — Przyb. 10 f. 133
 Prócz powyższej, rotę z tego roku wydrukował tylko Piek. Wp.
 1410 Kilkanaście rot z tego roku ma Piek. Wp.
 1412 Przyb. 10 f. 52
 1413 Ul. Mat. 107 — 1412. Neh. III. 481/482 f. 122 (rota niekompletna).
 1414 Neh. III. 525 f. 2
 1415 Przyb. 11 f. 68, f. 77
 1416 Neh. III. 482 f. 132; Przyb. 12 f. 138
 1417 Przyb. 12 f. 22, f. 41
 1418 " 13 f. 52, f. 55, f. 85
 1420 " 15 f. 36; Ul. Mat. 152
 1420—1421 Lubom. Rol. lud. str. 50
 1420—1430 " " " str. 25
 1421 Przyb. 15 f. 80
 1421—1423 Lubom. Rol. lud. str. 17
 1422 Przyb. 16 f. 4, f. 7, f. 36; Ul. Mat. 160, 161, 162
 1423 " 16 f. 121, f. 129
 1424 " 6 f. 20; Przyb. 7 f. 20, f. 6, f. 24, f. 25, f. 42; Przyb. 17/18 f. 73; Przyb. 18 f. 71, f. 100, f. 105, f. 106; Ul. Mat. 170, 171
 1425 " 18 f. 138, f. 179, f. 182; Przyb. 18/19 f. 187; Przyb. 19 f. 122
 1426 " 20 f. 10, f. 19, f. 25, f. 22
 1427 " 20 f. 115, f. 125, f. 127, f. 189 d.
 1428—1430 Lubom. Rol. lud. str. 18
 1432 Przyb. 24 f. 37.

II. Województwo kaliskie.

§ 7. Na województwo kaliskie składało się sześć powiatów sądowych ziemskich: kaliski, koniński, pyzdrowski, gnieźnieński, kcyński i nakielski. Sąd starościński rozpada się w ciągu wieku XV. na szereg sądów grodzkich burgrabskich, które w województwie

kaliskiem odbywają swe roki w tychsamych miejscowościach, gdzie urzędował sąd ziemski. Powiat nakielski wykazywał pewne odrębności, miał własnego starostę, a nawet do r. 1426 osobny sąd ziemski, z końcem jednak wieku XV. został zrównany z innymi powiatami województwa kaliskiego.

Księgi sądowe województwa znajdują się w części w Archiwum Państwowem w Poznaniu (gnieźnieńskie, pyzdrowskie, nakielskie, keyńskie i 3 grodzkie konińskie), częścią w Archiwum Głównem Warszawskiem (kaliskie, konińskie).

W wykazie ksiąg i rot przysięgam używam, jak to wyżej zazaczyłem, liczbowania ksiąg Kutrzeby, które jest częściowo zgodne z numeracją archiwalną (Arch. Gł. Warsz.), częścią przezeń dla lepszej orientacji ułożone (dla Arch. Państw. Pozn.).

Powiat kaliski.

§ 8. Przegląd ksiąg ziemskich i grodzkich. Ksiąg ziemskich kaliskich posiada dziś Arch. Gł. Warsz. 15 z lat 1397—1539¹⁾. Zachowane są w stanie zupełnego bezładu. Wśród pomieszczonych poszytów i kart znajdują się urywki z ksiąg konińskich, grodzkich kaliskich, gnieźnieńskich, keyńskich, pyzdrowskich i nakielskich. Księgę Terr. Calis. I. A. uporządkował Ulanowski. Z kaliskich ksiąg grodzkich, których jest 14 z lat 1430—1508, a ponadto kilka tomów fragmentów²⁾, niczego dotychczas nie wydrukowano.

Terr. Calis. I. A. 1401—1402, 1409—1416.

Hub. Sąd. liczne zapiski i rot y z lat 1401—1402, 1409—1416.

Hub. I Kal. 104 rot y z lat 1401—1402, 1409—1411.

Hub. II Kal. jest dosłownym przedrukiem Hub. I Kal.

Ul. In. Cl. zapiski z 1411, 1412 i 1415, wśród nich rota z 1411.

Ul. Kal. wybór zapisek z lat 1409—1416, znajdujących się w oryginale na pag. 5—433; rot 187.

Zieliń. I 138/139 nr. 18, zapiski z 1411.

Terr. Calis. II 1413—1449.

Semk. zapiski z lat 1413, 1418, 1420, 1427, wśród nich rota z 1418.

¹⁾ Kutrz. XLII, str. 375; Mon. iur. IV, str. 1/2.

²⁾ Kutrz. XLII, str. 377—378 wylicza tylko 8 ksiąg z 1430—1460; Mon. iur. IV, str. 5/6, 16, 18/19.

Terr. Calis. III 1419—1476.

Semk. zapiski z 1427 i bez daty.

Terr. Calis. IV 1419—1432.

Kobierzycki I str. 5, dłuższa zapiska polska z 1423, w oryginale na fol. 171.

Lubom. Rol. lud. str. 39/40 tasama co u Kobierzyckiego I zapiska, błędnie oznaczona jakoby pochodziła z „Aktów Poznańskich r. 1427“.

Terr. Calis. X 1409—1472.

Kutrz. XLII, str. 383/384 zapiska z 1419(?).

Paw. Sejm. zapiski z 1451 i 1457.

Lubom. Rol. lud. str. 17, 38, 46, 50 ma zapiski z 1407, 1420 i 1436—1440, wśród nich rota z 1407; z jakich ksiąg pochodzą te zapiski, niewiadomo.

Lubom. Zab. str. 710, 711/712, ma zapiski z 1410, 1411 oraz dwie bliżej nieoznaczone; określenie ksiąg datami (1410—1464, 1410—1411, 1430—1434, 1441—1446) nie pozwala na ich zidentyfikowanie.

Paw. Poj. w zab. nr. 43 zapiska z 1434 z „Act. dissol. Kalis.“.

§ 9. Wykaz rot przysięg ziemskich kaliskich.

1401 Hub. I II Kal. 1—29

1402 „ „ „ 30, 31

1407 Lubom. Rol. lud. str. 17

1409 Hub. I II Kal. 32

Ul. Kal. 1 — Hub. I II Kal. 33

„ „ 3 — „ „ „ 34

Hub. I II Kal. 35—37

1410 „ „ „ 38, 39

Ul. Kal. 5 — Hub. I II Kal. 40

„ „ 7 — „ „ „ 41

„ „ 9—11 — „ „ „ 42—44

„ „ 13, 14 — „ „ „ 45, 46

„ „ 16—19 — „ „ „ 47—50

„ „ 21 — „ „ „ 51

Hub. I II 52

Ul. Kal. 23 — Hub. I II Kal. 53

„ „ 26—32 — „ „ „ 54—60

„ „ 34 — 1411 Hub. I II Kal. 61

1411	Ul. Kal.	37	—	Hub. I II	Kal.	62
"	"	41	—	"	"	63
"	"	44	—	"	"	64
"	"	48	—	"	"	65
"	"	50	—	"	"	66
"	"	66	—	"	"	67
"	"	74	—	"	"	68
"	"	83, 84	—	"	"	69, 70
"	"	86	—	"	"	71
"	"	88	—	"	"	72
"	"	91	—	"	"	73
"	"	93	—	"	"	74
"	"	98	—	"	"	75
"	"	102	—	"	"	76
"	"	106—108	—	"	"	77—79
"	"	110	—	"	"	80
"	"	116	—	"	"	81
"	"	118	—	"	"	82
"	"	120	—	"	"	83
"	"	123	—	"	"	84
"	"	125	—	"	"	85
"	"	129	—	"	"	86
"	"	132	—	"	"	87
"	"	133	—	"	"	88; Ul. In. Cl. 1359
"	"	142, 143	—	"	"	89, 90
"	"	145—147	—	"	"	91—93
"	"	149	—	"	"	94
"	"	154	—	"	"	95
"	"	156	—	"	"	96
"	"	161	—	"	"	97
"	"	164	—	"	"	98
"	"	166	—	"	"	99
"	"	170	—	"	"	100
"	"	175	—	"	"	101
"	"	180	—	"	"	102
"	"	187	—	"	"	103
"	"	190	—	"	"	104

1412—1416 Roty z tych lat ma tylko Ul. Kal.

1418 Semk. 53.

1423 Kobierzycki I str. 5 (niekompl.) — 1427. Lubom. Rol. lud. str. 39/40 (oznaczono błędnie jakoby tekst pochodził z akt poznańskich).

Powiat koniński.

§ 10. Ksiąg ziemskich konińskich zachowało się 7 z lat 1394—1589, grodzkich 4 z lat 1461—1520¹⁾.

Terr. Conin. II 1420—1426.

Semk. zapiski z 1420 i 1423, wśród nich rota z 1423 (nr. 67).

Kutrz. XLII str. 385 zapiska z 1426.

Terr. Conin. III 1427—1432.

Semk. zapiska z 1432.

Terr. Conin. IV B. 1450—1485.

Paw. Sejm. zapiska z 1450.

Ponadto wydał Lubom. Rol. lud. str. 26, 30/31 zapiski: jedną z 1424, drugą bez daty, z księgi oznaczonej: 1411—1450; na str. 24 zapiskę z rotą bez daty z księgi oznaczonej: 1398—1411 (więc może to Terr. Conin. I 1394—1416?).

Żychl. XI str. 51 ma zapiskę z 1464 z „Inser. Conin.“.

Powiat pyzdrski.

§ 11. Przegląd ksiąg ziemskich i grodzkich.

Księgi ziemskie w liczbie 21 z lat 1390—1532²⁾ znajdują się w stanie dużego nieporządku, zaliczono do nich parę grodzkich pyzdrskich, a nawet jedną grodzką kaliską.

Ksiąg grodzkich jest 3 z lat 1461—1504³⁾.

Kozier. ma zapiski z Terr. Pysdr. z lat 1405, 1411, 1413, 1417, 1418, 1426, 1431, 1446, 1449, 1450, 1454, 1456, 1468, 1471, wśród nich rotę z 1417; pochodzą one prawdopodobnie z ksiąg I—V, VIII A, X, XIII; z księgi grodzkiej oznaczonej Inser. Pysdr. CLXVII zapiskę nr. 58 z 1479.

Neh. III drukuje 2 rotę z 1410, 1418 z ksiąg, jak się zdaje, II i IV.

Przyb. ma 49 rot z 1397—1400, 1403—1406, 1414, 1415, 1417—1421, 1423—1430, 1432, z ksiąg prawdopodobnie I, III—VII.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 376/377; Mon. iur. IV 20/21.

²⁾ Kutrz. XLII str. 374/375.

³⁾ Kutrz. XLII str. 376.

Żychl. ma z ksiąg Terr. Pysdr. w t. VI str. 233 rotę z 1396; w t. VII str. 21 zapiski z 1390, 1402; w t. XII str. 17 rotę z 1403; w t. XVIII str. 35 zap. z 1416; w t. XXVI str. 31 zap. z 1447—1449, 1473, 1485; w t. XXX str. 39, 61 zap. z 1399, 1403, 1405, 1411—1418, 1433, 1435, prawdopodobnie z ksiąg I—III, VII, VIII A, XVI. Ponadto z księgi Cap. Pysdr. w t. XXX str. 40 zapiskę z 1475.

Terr. Pysdr. I 1390—1406.

Hub. Sąd. zapiski i rotę z 1390—1400.

Leksz. II wydał wszystkie wpisy z lat 1390—1400, znajdujące się w oryginale, jak się zdaje, na pag. 1—102 i 128—195¹⁾; rot 132.

Piek. Wp. wybór z reszty księgi rozpoczętej przez Leksz. II z lat 1401—1406, pag. oryginału 103—127 i 196—423; rot 124.

Przyb. Wstecz. str. 85, zapiski z 1403 i 1404.

Ul. Mat. zapiski z lat 1392—1394, 1399—1402, 1404—1406, w tem 4 rotę z 1399, 1401, 1404.

Terr. Pysdr. II 1410—1413.

Piek. Wp. wybór zapisek z 1410, pag. oryginału 6—66; rot 23.

Ul. Mat. zapiski z 1410—1412, w nich rota z 1410.

Terr. Pysdr. III 1413—1418.

Przyb. Wstecz. str. 86 zapiska z 1415.

Ul. Mat. zapiski z 1414, 1415.

Terr. Pysdr. IV 1418—1423.

Ul. Mat. zapiski z 1418, 1419, 1421, wśród nich 2 rotę z 1418.

Lubom. Rol. lud. str. 41 rota oznaczona latami 1418—1423,

Terr. Pysdr. V 1423—1427²⁾.

Kutrz. XLII str. 384/385 zapiska z 1423(?).

Ul. Mat. zapiski z 1425—1427, wśród nich 2 rotę z 1425, 1426.

§ 12. Wykaz rot przysięg ziemskich pyzdrskich³⁾

1394—1396 Roty z tych lat ma tylko Leksz. II

1396 Leksz. II 501 — Żychl. VI str. 233

¹⁾ Tak wnosić należy z uwagi Piek. Wp. str. 55 przypisek; por. jednak Leksz. II str. VIII—IX.

²⁾ W wykazach ksiąg Kutrzeby i Ul. Mat. księga ta zawiera lata 1423—1426, przesunąłem datę o rok, skoro Ul. Mat. nr. 178 pochodzi z tej księgi, a datę ma 1427.

- 1397 Leksz. II 584 — Przyb. 7 f. 35
 Pozatem ma rotę z tego roku tylko Leksz. II
- 1398 Leksz. II 609, 610 — Przyb. 5 f. 67
 Pozatem ma rotę z tego roku tylko Leksz. II
- 1399 Leksz. II 795 — Ul. Mat. 25
 „ „ 796 — Przyb. 8 f. 46
 „ „ 815 — „ 8 f. 46 B (niekompl.)
 „ „ 834 — „ 8 f. 82
 „ „ 853 — Ul. Mat. 27
 Pozatem ma rotę z tego roku tylko Leksz. II
- 1400 Leksz. II 920 — Przyb. 8 f. 48
 Pozatem ma rotę z tego roku tylko Leksz. II
- 1401—1402 Roty z tych lat ma tylko Piek. Wp.
- 1403 Piek. Wp. 512 — Żychl. XII str. 17
 „ „ 517 — Przyb. 5 f. 60
 „ „ 550 — „ 8/9 f. 140
 Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.
- 1404 Piek. Wp. 707 — Ul. Mat. 60
 „ „ 726 — Przyb. 6 f. 167
 Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.
- 1405 Piek. Wp. 894 — Przyb. 9 f. 173
 „ „ 907 — „ 6 f. 184
 Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.
- 1406 Piek. Wp. 1041 — Przyb. 6 f. 193
 „ „ 1049 — „ 9 f. 198
 „ „ 1050 — „ 9 f. 200
 Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.
- 1410 Piek. Wp. 1416 — Ul. Mat. 98; Neh. III 481 f. 33.
 Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.
- 1414—1415 Roty z tych lat ma tylko Przyb.
- 1417 Przyb. 12 f. 216, 223
 Koźmier. 9
- 1418 Ul. Mat. 138 — Neh. III 482 f. 3 (niekompl.)
 Ul. Mat. 139
 Przyb. 13 f. 4, 21
- 1418—1423 Lubom. Rol. lud. str. 41
- 1419—1421 Roty z tych lat ma tylko Przyb.
- 1423—1424 Roty z tych lat ma tylko Przyb.
- 1425 Przyb. 19 f. 181, 213

1425 Ul. Mat. 172

1426 Przyb. 19 f. 300

Ul. Mat. 177

1427—1430, 1432. Roty z tych lat ma tylko Przyb.

Powiat gnieźnieński.

§ 13. Przegląd ksiąg ziemskich i grodzkich. Ksiąg oznaczonych jako ziemskie jest w Państw. Arch. Pozn. 17 z lat 1390—1508¹⁾, wśród nich jednak znajduje się 9 ksiąg grodzkich gnieźnieńskich, a ponadto urywki i poszyty z ziemskich keyńskich i nakielskich. Grodzkich ksiąg z lat 1462—1508 zachowało się 6²⁾.

Kozier. ma zapiski z 1416, 1443, 1449—1451 pochodzące prawdopodobnie z ksiąg Terr. Gnesn. nr. II, V—VII; z księgi Inscr. Gnesn. XX (może to księga Inscr. Gnesn. I lub I A) zapiski z 1467 i 1471.

Lubom. Rol. lud. str. 40 rota z 1420. zdaje się z Terr. Gnesn. III, a ponadto na str. 24 zapiska z 1486, oznaczona „Akt. gniezn.“, niewiadomo przeto czy z ziemskich czy grodzkich ksiąg.

M. H. II str. 35 zapiska z czasu 1400—1448, datę poprawia Kozier. na 1443, pochodzi z księgi Terr. Gnesn. V.

Mać. Hist. VI str. 416—417 zapiska z 1419, zdaje się z Terr. Gnesn. II.

Paw. Sejm. nr. 140 zapiska z 1446 oznaczona: „Księga gnieźnieńska z 1446“.

Przyb. 6 rot z 1402—1404, 1419, 1423, pochodzących z ksiąg I—III.

Żychl. XI str. 112 zapiski z 1427, 1430 z Terr. Gnesn.; XII str. 17 i XXX str. 39 zapiski z 1463 z ksiąg Cap. Gnesn.

Terr. Gnesn. I 1390, 1394, 1396—1399, 1402—1404, 1410—1411.

Hub. Sąd. pass. zapiski i roty do r. 1399.

Leksz. II wydał wszystkie wpisy z tej księgi do r. 1399 włącznie, oraz nieco zapisek luźnych, bez bliższego oznaczenia daty rocznej, lecz pochodzących z w. XIV; rot 62.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 373, 374.

²⁾ Kutrz. XLII str. 376.

Piek. Wp. wybór zapisek z lat 1402—1404, znajdować się mają one w oryginale na pag. 1—92; rot 75.

Ul. Mat. zapiski z 1399, 1402.

Terr. Gnesn. II 1414—1419.

Ul. Mat. zapiska z 1419, oznaczona, zdaje się błędnie, jako pochodząca z Terr. Gnesn. I.

§ 14. Wykaz rot przysięg ziemskich gnieźnieńskich.

1390, 1394, 1396—1399. Roty z tych lat ma Leksz II niektóre znajdującą się też u Hub. Sąd.

1402 Piek. Wp. 380 — Przyb. 5 f. 30

Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.

1403 Piek. Wp. 602 — 1404 Przyb. 9 f. 16

„ „ 625 — 1404 „ 9 f. 18

Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.

1404 Piek. Wp. 803 — Przyb. 5 f. 30

Pozatem rotę z tego roku ma tylko Piek. Wp.

1419 Przyb. 13 f. 3

1420 Lubom. Rol. lud. str. 40

1423 Przyb. 17 f. 29

1443 Kozier. 70 — 1400—1448 M. H. II str. 35.

Powiat kcyński.

§ 15. Z ksiąg ziemskich keyńskich nie zachowała się w całości żadna¹⁾, istnieją jedynie pojedyncze karty lub poszyty rozrzucone po innych księgach województwa kaliskiego. Jest natomiast 9 ksiąg grodzkich (burgrabskich) z lat ca. 1450—1534²⁾.

Burgrab. Kcin. I ca. 1450—ca. 1470.

Kozier. zapiska z 1457.

Burgrab. Kcin. III 1461—1473.

Żychl. VII str. 80 zapiska z 1473 z tej zdaje się księgi.

Burgrab. Kcin. IX 1497—1498.

Bobrz. opis zastępców z województwa kaliskiego i poznańskiego na wyprawę z 1497—1498, znajdujący się na pag. oryginału 1—10, 35—66, 77—84.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 375.

²⁾ Kutrz. XLII str. 376/377.

Powiat nakielski.

§ 16. Ksiąg ziemskich nakielskich brak, zachowały się tylko 4 grodzkie z lat 1432—1508 ¹⁾).

Inscr. Nakl. II 1453—1486.

Kutrz. XLII str. 386 zapiska z 1480.

Kozier. zapiska z 1483.

III. Ziemia wschowska.

§ 17. Z ksiąg średniowiecznych tej ziemi zachowała się jedynie księga grodzka Inscr. Vschoy. I 1495—1526 ²⁾). Niczego z niej dotychczas nie wydano.

IV. Województwo brzesko-kujawskie.

§ 18. Województwo brzesko-kujawskie miało 5 powiatów sądowych ziemskich: brzeski, przedecki, kowalski, radziejowski, kruszwicki, a cztery grodzkie: brzeski, przedecki, kowalski, radziejowski.

Księgi sądowe znajdują się dziś w niewielkiej ilości w Arch. Gł. Warsz. Brak jedynie ksiąg grodzkich radziejowskich, które spłonęły za najazdów szwedzkich w XVII w.

Powiat brzeski.

§ 19. Przegląd ksiąg ziemskich. Ksiąg tych zachowało się 8 z lat 1398—1519, oraz jeden kopjał z 1399—1590 ³⁾).

Do poniższego wykazu należy zauważyć, co następuje:

Hub. Sąd. str. 6 w wykazie wyzyskanych ksiąg mówi o księgach: brzeskiej zaczynającej się rokiem 1399 i przedeckiej, której początek sięga 1398 r. Przedeckiej jednak takiej niema, Terr. Przed. I zawiera lata 1408—1414. Należy przeto sądzić, że Hube uważał księgę Terr. Brest. I z lat 1398—1408 za przedecką, w czym tyle miał słuszności, że zawiera ona rzeczywiście obok

¹⁾ Ul. Mat. str. 275; Kutrz. XLII str. 378.

²⁾ Kutrz. XLII str. 379.

³⁾ Kutrz. XLII str. 187, Mon. iur. IV str. 144, 145.

wpisów roków brzeskich także i przedeckie. Księgę zaś Terr. Brest. II z 1399—1407 uważał słusznie za brzeską. Nasuwa się jednak wątpliwość: Hube drukuje rotę i zapiski brzeskie z 1398 r., takie zaś w księdze Terr. Brest. II znajdować się nie mogą. Zachodzi tu więc jakaś omyłka czy nieporozumienie. Ponieważ rozstrzygnąćby mogła tę sprawę tylko autopsja, przeto idę drogą pośrednią i umieszczam w przeglądzie ksiąg zapiski i rotę przedeckie pod księgą Terr. Brest. I, brzeskie pod Terr. Brest. II, w wykazie rot natomiast przy rotach oznaczonych przez Hubego jako przedeckie dodaję: (przed.).

Paw. Sejm. cytuję raz księgę „Przed—Brzesk. I“ jest to napewno Terr. Brest. I. Pozatem liczby ksiąg podawane przez Pawińskiego nie zawsze się godzą z latami zapisek; w jednym jednak wypadku błąd jest pewny, mianowicie Ks. II Pawińskiego jest IV wykazu Kutrzeby.

Lubom. Lud. rol. str. 39 rota bez daty i oznaczenia księgi, prawdopodobnie z ksiąg brzeskich.

Terr. Brest. I 1398—1408.

Hub. Sąd. *passim* liczne zapiski oraz 7 rot z lat 1398—1401 wszystkie oznaczone przezeń jako przedeckie.

Hub. Ustaw. *passim* zapiski i rotę.

Hub. I str. 91 i 95—97 zapiski z lat 1394, 1399, 1405 pochodzące z tej lub następnej księgi.

Lubom. Rol. lud. str. 31, 32 dwie rotę bez daty.

Mać. Hist. VI str. 7—8 zapiski i 2 rotę z 1399.

Paw. Sejm. zapiski z 1402, 1408.

Semk. zapiski z 1398, 1404 wśród nich rota z 1398.

Zieliń. I str. 136/138 nr. 13, 15, 17 zapiski z 1399, 1403, 1406, wśród nich rota z 1403.

Terr. Brest. II 1399—1407.

Hub. Sąd. *passim* liczne zapiski i 14 rot z 1398—1401.

Lubom. Rol. lud. str. 32 zapiska bez daty; natomiast zapiska z 1402 na str. 7 nie pochodzi z ksiąg brzeskich lecz z łączyckich i znajduje się też u Paw. Poj. w zab. nr. 15.

Małk. str. 116—119. 5 dłuższych zapisek polskich, z których jedna opatrzona datą 1402.

Ul. In. Cl. zapiski z 1399—1403, w tem rota z 1400 r.

- Terr. Brest. III 1409—1417.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1410—1413.
 Terr. Brest. IV 1418—1430.
 Kochan. T. P. VII wydał z tej księgi w całości lata 1418—1424 (do pag. 213); rot 247.
 Lubom. Rol. lud. str. 41 zapiska z 1421.
 Paw. Sejm. zapiski z 1419, 1423, 1436.
 Semk. zapiski z 1425, wśród nich rota.
 Terr. Brest. V 1430—1444.
 Paw. Sejm. zapiski z 1438, 1440, 1441, 1444—1446, 1448, 1450.
 Terr. Brest. VI a. 1444—1493.
 Kutrz. XLII str. 197/198 i 199 zapiski z lat 1453, 1464, pochodzić jednak mogą częściowo z Terr. Brest. VI b.
 Paw. Poj. w zab. nr. 46 zapiska z 1465.
 Paw. Sejm. zapiski z 1453, 1476, 1482.
 Terr. Brest. VI b. 1448—1460.
 Paw. Sejm. zapiska z 1439.
 § 20. Wykaz rot przysięg ziemskich brzeskich.
- 1398 Hub. Sąd. 186 (przed.)
     "   "   211
     "   "   265/266 (przed.)
     "   "   266 (przed.)
 Semk. 3
- 1398—1408 Lubom. Rol. lud. str. 31, 32 (dwie rot)
- 1399 Hub. Sąd. 42
     "   "   231
     "   "   261 (przed.)
     "   "   278 (przed.)
 Mać. Hist. VI str. 8 (2 rot)
- 1400 Hub. Sąd. 30
     "   "   72 (przed.)
     "   "   198
     "   "   265
     "   "   275
     "   "   278 przypisek
     "   "   319
 Ul. In. Cl. 1345
- 1401 Hub. Sąd. 52
     "   "   74 (przed.)

1401 Hub. Sąd. 144

„ „ 148

„ „ 232

„ „ 266

ca. 1402 Małk. 116—119. 5 dłuższych polskich zapissek

1403 Zieliń. I 137 nr. 15

1418—1424 Roty z tych lat ma tylko Kochan. T. P. VII

1425 Semk. 76.

bez daty. Lubom. Rol. lud. str. 39.

§ 21. Przegląd ksiąg grodzkich. Ksiąg tych zachowało się 11 z lat 1437—1510¹⁾. Z księgi Castr. Brest. II 1451—1460 drukuje Lubom. B. W. 1860 II str. 557—561 zapiskę z cztero-wierszem polskim z 1454.

Powiat przedecki.

§ 22. Ksiąg ziemskich przedeckich jest 4 z 1408—1545, grodzkich 2 z 1477—1517²⁾. Z tych ostatnich niczego dotychczas nie wydrukowano. Z księgi Terr. Przed. I 1408—1414 wydrukował Ul. In. Cl. 1366 zapiskę z 1412; tęsamą zapiskę ma Semk. 275. Paw. Sejm. daje zapiski z 1437, lecz to chyba z Terr. Przed. III (1430—1497). Ponadto porównaj wyżej pod pow. brzeskim co powiedziano o rotach przedeckich w Hub. Sąd.

Powiat kowalski.

§ 23. Ksiąg ziemskich kowalskich zachowało się 2 z lat 1412—1547, grodzkich, z których niczego nie wydano, jedna z 1441—1524³⁾. Terr. Kowal. I 1412—1471.

Lubom. Rol. lud. str. 24, 50 zapiski bez daty, z nich jedna z rotą.

Powiat radziejowski.

§ 24. Istnieje jedna tylko księga ziemska średniowieczna z 1434—1489⁴⁾. Paw. Sejm. ma z niej zapiski z 1440, 1451,

¹⁾ Kutrz. XLII, str. 188; Mon. iur. IV str. 135.

²⁾ Kutrz. XLII str. 115/116; Mon. iur. IV str. 146, 152; ponadto w Mon. iur. IV str. 174 (uzupełnienie) wymieniono: „Frag. z ks. ziem. kowalskich, przedeckich, radziejowskich z w. XV i przedeckiej ks. miejskiej z 1473“.

³⁾ Kutrz. XLII str. 188; Mon. iur. IV str. 153, 156, 174.

⁴⁾ Kutrz. XLII str. 116; Mon. iur. IV str. 162, 174.

1468, ponadto zapiskę z 1442 pochodzącą jakoby z księgi radziejowskiej II.

Powiat kruszwicki.

§ 25. Zachowały się 2 księgi ziemskie z lat 1434—1580¹⁾. Niczego z nich dotąd nie wydano.

V. Województwo inowrocławskie.

§ 26. Ksiąg średniowiecznych tego województwa niema zupełnie.

VI. Ziemia Dobrzyńska.

§ 27. Księgi średniowieczne zaginęły.

VII. Województwo łęczyckie.

§ 28. Województwo to dzieliło się na trzy powiaty ziemskie: łęczycki, orłowski i brzeziński, gród był jeden w Łęczycy. Księgi sądowe przechowane są dziś w Archiwum Głównem Warsz. Ziemskich łęczyckich jest 15 z lat 1385—1513, ziemskich orłowskich 5 z 1395—XVI w., jedna brzezińska ziemska z lat 1415—1520, oraz 10 łęczyckich grodzkich z okresu 1464—1549, ponadto dwa tomy fragmentów łęczyckich i grodzkich brzezińskich (zapewne zastępczych) z 1398—1409²⁾.

Ze względów technicznych nie można wydawnictw rozpatrzyć, jak to uczyniono przy innych województwach, powiatami.

§ 29. Najważniejszym wydawnictwem zapisek łęczyckich jest, po śmierci wydawcy puszczone w obieg księgarski, Paw. Łęcz. Wydanie to w wysokim stopniu niedbałe, jak to już niejednokrotnie podniesiono³⁾, nie daje odpowiednich wskazówek, któreby pozwoliły dokładnie określić, co i jak z ksiąg wydrukowano. Poniższe przedstawienie rzeczy opiera się poczęści na uwagach Kutrzeby⁴⁾.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 188; Mon. iur. IV str. 163.

²⁾ Kutrz. XLII str. 163—165; Mon. iur. IV str. 97, 123/124, 129, 131, 133.

³⁾ Rec. A. Winiarza K. H. XII 1898 str. 913 i nast.; Kutrz. XLII str. 163; Łoś Przegląd str. 51/52.

⁴⁾ Kutrz. XLII str. 163/164.

Przystępując do korzystania z Paw. Łęcz. należy przede-
wszystkiem skreślić w tomie I zapiski 3692—5059; są to zapiski
sądów grodzkich wydrukowane powtórnie w odpowiednim miejscu
tomu II nr. 5100—5629, 5782—5970, 6050—6725. Tom I Paw.
Łęcz. zawiera „liber Lanciencis 1385—1399“ (de facto 1385—
1395, 1398—1400); tom II „liber castri Lanciencis 1390—1397“
(de facto do 1400), oraz zapiski brzezińskie i orłowskie, o których
niżej. Na obie te części swego wydawnictwa zużytkował Pawiński
księgi: Terr. Lanc. I i II częściowo, a III w całości. Pamiętać
jednak należy równocześnie, że „tekst jest dość często źle odczy-
tany i robi wrażenie, jakby nie był kolacjonowany. Co więcej
strony, których odczytanie przedstawiało większe trudności, zostały
pominięte bez zaznaczenia, że tak się stało“¹⁾. W tomie II Paw. Łęcz.
znajdują się zapiski orłowskie z 1389—1410; na podstawie wska-
zówek w przypisach pochodzenie ich przedstawia się jak następuje:
Paw. Łęcz. II 1—15 Terr. Lanc. I f. 78, 1389—1390

„	„	„	16—112	„	„	III f. 505—516, 1392—1393	
„	„	„	113—136	„	„	I f. 82	1393
„	„	„	137—142	„	„	I f. 79 v.	„
„	„	„	143—161	„	„	I f. 79	„
„	„	„	162—174	„	„	I f. 83	„
„	„	„	175—193	„	„	I f. 80	1394
„	„	„	194—206	„	„	I f. 84—85	„
„	„	„	207—236	„	„	I f. 108—109	„
„	„	„	237—252	„	„	I f. 608	„
„	„	„	253—301	„	„	I f. 609—610,	1395
„	„	„	302—368	Terr. Orl.	II f. 1—?	}	1396—1410
„	„	„	369—386	Terr. Lanc.	I f. 81		
„	„	„	387—1992	Terr. Orl.	II f. ?—100		

Zapiski brzezińskie zawarte również w tomie II Paw. Łęcz.
wydane zostały częściowo (1398—1407) z dissolutów²⁾, częścią
(1416—1420) z Terr. Brzez. I (1415—1520).

Mać. Hist. VI str. 4—7 ma zapiski z 1386, 1387, wśród
nich tekst polski z 1387; z jakich ksiąg je wypisał niewiadomo.
Podobnie nie można określić dokładnie pochodzenia zapisek wyda-
nych przez Lubom. Rol. lud. str. 16, 26, 31, 32, 34, 41, 45, 46

¹⁾ Kutrz. XLII str. 163.

²⁾ Kutrz. XLII str. 164.

z lat ca. 1385—1400, ca. 1390—1408, 1398, 1402; wśród nich dwie rotę na str. 32 z lat ca. 1390—1408, str. 34 z 1398.

Osobnego wykazu rot dawać nie potrzeba, wystarczy zaznaczyć, że poza rotami w Paw. Łęcz. I, II ma Paw. Sejm. nr. 3 rotę z 1412, Semk. nr. 6, 7, 10, 12, rotę z 1405, 1406, 1408, Mać. Hist. VI str. 7 tekst polski z 1387, Lubom. Rol. lud. str. 32, 34 dwie rotę z lat ca. 1390—1408 i 1398.

Poniżej następuje szczegółowy przegląd ksiąg ziemskich łączczyckich z pominięciem wydawnictw wyżej omówionych.

§ 30. Przegląd ksiąg ziemskich łączczyckich.

Terr. Lanc. I saec. XV—XVI.

Paw. Poj. zab. zapiski z 1388, 1396, 1397.

Paw. Sejm. zapiski z 1485, 1487, pochodzą z księgi oznaczonej przez Pawińskiego „Dissol. Lanc. I“, czy to ta właśnie księga, trudno się upewnić.

Semk. zapiski z 1408, 1454.

Terr. Lanc. II saec. XV—XVI.

Paw. Poj. w zab. zapiski z 1396, 1397.

Paw. Sejm. zapiski z 1455, 1459, 1461, 1466, 1467, 1470, pochodzą z księgi oznaczonej przez Pawińskiego „Ł. 2 B. Z.“, księgi łączczyckiej II B. niema w wykazie Kutrzeby.

Terr. Lanc. IV 1390—1408.

Paw. Poj. w zab. zapiski z 1400, 1406.

Paw. Sejm. zapiski z 1399, 1406.

Semk. zapiski z 1405—1408, wśród nich rotę nr. 6, 7 z 1405, 1406.

Ul. In. Cl. zapiski z 1396, 1397.

Terr. Lanc. V 1408—1415.

Paw. Poj. w zab. zapiski z 1410, 1411, 1413.

Paw. Sejm. nr. 3, rota z 1412.

Semk. zapiski z 1408, 1409, 1411, 1412, 1414, wśród nich rotę nr. 10, 12 z 1408.

Terr. Lanc. VI 1415—1421.

Semk. zapiski z 1415—1418, 1420.

Terr. Lanc. VII 1421—1425.

Paw. Sejm. zapiski z 1421, 1425.

Semk. zapiski z 1423, 1424.

Terr. Lanc. VIII 1425—1427.

Semk. zapiski z 1425, 1426, 1427.

- Terr. Lanc. IX 1428—1430.
Kutrz. XLII str. 197 zapiska z 1427.
Terr. Lanc. X 1432—1436.
Semk. zapiska z 1432.
Terr. Lanc. XI 1437—1445.
Paw. Sejm. zapiski z 1439, 1441—1444.
Terr. Lanc. XII 1447—1451.
Paw. Poj. w zab. zapiska z 1400.
Paw. Sejm. zapiski z 1447, 1448, 1451.
Terr. Lanc. XIII 1452—1471.
Paw. Sejm. zapiski z 1454, 1463 (błędnie oznaczone jakoby z Castr. Lanc. XIII).
Terr. Lanc. XIV 1472—1487.
Paw. Sejm. zapiski z 1477—1479.
Terr. Lanc. XV 1488—1513.
Paw. Sejm. zapiski z 1502—1504.
§ 31. Przegląd ksiąg grodzkich łęczyckich.
Castr. Lanc. I saec. XV—XVI.
Paw. Sejm. zapiska z 1482.
Castr. Lanc. II 1464—1469.
Paw. Sejm. zapiski z 1464—1469.
Castr. Lanc. III 1470—1475.
Paw. Sejm. zapiski z 1471—1475.
Żychl. XVI 296—297 zapiski z 1472, 1474, 1475.
Castr. Lanc. IV 1476—1478.
Paw. Poj. w zab. zapiska z 1476.
Paw. Sejm. zapiski z 1476, 1477.
Castr. Lanc. V 1478—1480.
Paw. Sejm. zapiski z 1478—1480.
Żychl. XVI 296—297 zapiska z 1479.
Castr. Lanc. VI 1480—1485.
Paw. Sejm. zapiski z 1481, 1485.
Żychl. XVI str. 296/297 zapiski z 1481, 1482.
Castr. Lanc. VII 1485—1490.
Kutrz. XLII str. 199—200 zapiska z 1488.
Paw. Sejm. zapiski z 1486, 1488—1490.
Żychl. XVI str. 296/297 zapiska z 1488.
Castr. Lanc. VIII 1491—1500.
Paw. Sejm. zapiski z 1493, 1500.

Castr. Lanc. IX 1496—1506.

Żychl. XVI str. 297 zapiska z 1501.

§ 32. Przegląd ksiąg ziemskich orłowskich. Poza zapiskami orłowskimi omówionemi wyżej przy Paw. Łęcz. mają z księgi Terr. Orl. II a. (1395—1468): Mać. Hist. VI str. 6 zapiski z 1397, Paw. Poj. w zab. nr. 29 zapiskę z 1468.

VIII. Województwo sieradzkie.

§ 33. Województwo to dzieli się na 4 powiaty sądowe ziemskie: sieradzki, szadkowski, piotrkowski i radomski. Grodów jest trzy w Sieradzu, Piotrkowie i Radomsku (względnie do 1413 w Dobryszycach).

Księgi dość liczne i uporządkowane znajdują się w Arch. Gł. Warsz.

Powiat sieradzki.

§ 34. Przegląd ksiąg ziemskich sieradzkich. Ksiąg tych zachowało się 14 z lat 1386—1507¹⁾.

Do niżej następującego przeglądu należy zauważyć: Paw. Sejm. cytując księgi sieradzkie podaje wprawdzie liczbę bieżącą księgi i foljo, lecz nie zaznacza czy księga jest ziemską czy grodzką; wydaje się, że w większej części korzystał on z ksiąg ziemskich. Odpowiednie wątpliwości zaznaczam niżej.

Terr. Sirad. I 1386—1395.

Hub. Kilka aktów str. 66 zapiski z 1392, str. 75 zapiska z 1386.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rotę z lat 1386—1395; na str. 93, 252, 277 3 rotę z lat 1386, 1391 niewydane u Hub. II.

Hub. II Sier. ziem. 121 rot z lat 1386, 1390—1394.

Mać. Pam. II str. 331—339, 31 rot z lat 1386, 1390, 1391.

Mać. Dod. do Piśm. str. 36 rota bez daty.

Potk. rota z 1386.

Semk. 2 rotę z 1386.

Zieliń. I 2 rotę z 1391, 1393.

Terr. Sirad. II 1398—1402.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rotę z lat 1398—1402; na str. 120, 262, 272, 277 3 rotę z lat 1399, 1402 niewydane przez Hub. II.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 179; Mon. iur. IV str. 27/28.

Hub. I str. 62/63 zapiska z 1399.

Hub. II Sier. ziem. 98 rot z lat 1398—1402.

Mać. Hist. VI 8—16 42 rot 1398—1402 oraz zapiski z 1398, 1399. Z tej jakoby księgi fol. 73 pochodzi zapiska z 1418 r. zamieszczona na str. 410 (por. również uwagę na str. 409), lecz to widoczna pomyłka, wpisy z tego roku znajdują się tylko w księgach Terr. Sirad. VI, VII.

Paw. Sejm. zapiska z 1399.

Potk. zapiski z 1398, 1399, 1401, 1402, wśród nich 4 rot z 1399, 1401.

Zieliń. I rota z 1400.

Terr. Sirad. III 1402—1410.

Kalina str. 202—209 71 rot z lat 1402—1405.

Łag.-Piek. zapiski z 1402—1406, 1408, wśród nich rota z 1405.

Zieliń. I zapiska z 1404.

Terr. Sirad. IV 1410—1413.

Kalina str. 209—215, 64 rot z 1410—1413.

Łag.-Piek. zapiski z 1411, 1412.

Zieliń. I zapiska z 1412.

Terr. Sirad. V 1413—1417.

Mać. Pam. II str. 340—349, 25 rot z roku 1417. Możliwe jednak, że rot y te pochodzą z księgi Terr. Sirad. VII (1417—1424) lub VI (1416—1424), znajdują się one w oryginale na pag. 205—231.

Łag.-Piek. zapiski z 1414—1415.

Terr. Sirad. VI 1416—1424.

Łaguna: O prawie granicznym polskiem str. 80 zapiska z 1416.

Łag.-Piek. zapiski z 1417, 1419—1421, 1424.

Paw. Sejm. zapiski z 1420, 1430, 1432, zapiski te mają pochodzić z jakiejś księgi VI, może to być także Castr. Sirad. VI (1429—1433).

Terr. Sirad. VII 1417—1424.

Łag.-Piek. zapiska z 1424.

Terr. Sirad. VIII 1424—1436.

Łag.-Piek. zapiski z 1425, 1427, 1428.

Paw. Sejm. zapiska z 1435.

Zieliń. I zapiska z 1425.

Terr. Sirad. IX 1424—1432.

Łag.-Piek. zapiski z 1424 lub 1425, 1427.

Terr. Sirad. X 1433—1438.

Łag.-Piek. zapiski z 1436—1437.

Paw. Sejm. zapiska z 1435.

Terr. Sirad. XI 1440—1454.

Łag.-Piek. zapiska z 1441.

Terr. Sirad. XII 1461—1475.

Paw. Sejm. zapiski z 1458, 1460, 1461; lecz to chyba z księgi

Castr. Sirad. XII (1457—1461)?

§ 35. Wykaz rot ziemskich sieradzkich.

1386 Mać. Pam. II 331/332

Hub. II Sier. ziem. 1—3 — Mać. Pam. II 332

Mać. Pam. II 332/333

Hub. II Sier. ziem. 4

" " " " 5 — Mać. Pam. II 333; Potk. 1

" " " " 6 — " " " 333

" " " " 7 — " " " 333; Semk. 1

" " " " 8 — " " " 334

" " " " 9 — " " " 333

" " " " 10 — " " " 334/335

" " " " 11 — " " " 335

" " " " 12

" " " " 13 — " " " 335

" " " " 14

" " " " 15 — Mać. Pam. II 335

" " " " 16—20 — " " " 336

" " " " 21 — " " " 336/337

" " " " 22 — " " " 336; Semk. 2

" " " " 23, 24 — " " " 337

Hub. Sąd. str. 252 — Mać. Pam. II 338

Hub. II Sier. ziem. 26, 27 — Mać. Pam. II 338

1385—1395 Mać. Dod. do Piśm. str. 36

1390 Hub. II Sier. ziem. 28, 29

Mać. Pam. II 338/339

Hub. II Sier. ziem. 30, 31 — Mać. Pam. II 339.

1391 Mać. Pam. II 339 — Hub. Sąd. 277 (niekompl.)

Hub. Sąd. str. 93

Hub. II Sier. ziem. 32—44

" " " " 45 — Zieliń. I nr. 10

" " " " 46—56

1392	Hub. II Sier. ziem.	57—76	
1393	" " " "	77—79	
	" " " "	80 —	Zieliń. I nr. 11
	" " " "	81—95	
1394	" " " "	96—121	
1398	Mać. Hist. VI 8/9		
	Hub. II Sier. ziem.	122, 123	
	" " " "	124, 125 —	Mać. Hist. VI 9
	" " " "	126, 127	
	" " " "	128, 129 —	Mać. Hist. VI 9
	" " " "	130—134	
	" " " "	135 —	Mać. Hist. VI 9
	" " " "	136 —	" " " 9/10
	" " " "	137, 138	
	" " " "	139 —	Mać. Hist. VI 10
	" " " "	140	
	" " " "	141—143 —	Mać. Hist. VI 10
	Mać. Hist. VI 10/11		
	Hub. II Sier. ziem.	144—146	
	" " " "	147, 148 —	Mać. Hist. VI 11
	" " " "	149	
	" " " "	150 —	Mać. Hist. VI 11
1399	" " " "	151—154	
	" " " "	155 —	Potk. 5
	" " " "	156	
	" " " "	157 —	Potk. 6
	" " " "	158	
	" " " "	159 —	Mać. Hist. VI 11
	" " " "	160—166	
	" " " "	167 —	Mać. Hist. VI 11
	" " " "	168, 169	
	Hub. Sąd. str.	262, 277 (2 rot)	
1400	Hub. II Sier. ziem.	170, 171 —	Mać. Hist. VI 11
	" " " "	172 —	" " " 11/12
	" " " "	173 —	" " " 12; Zieliń. I
			nr. 14
	Mać. Hist. VI 12		
	Hub. II Sier. ziem.	174 —	Mać. Hist. VI 12
	" " " "	175 —	" " " 13

- 1400 Hub. II Sier. ziem. 176
 " " " " 177 — Mać. Hist. VI 13
 " " " " 178—182
 " " " " 183, 184 — Mać. Hist. VI 13
 " " " " 185—189
 " " " " 190, 191 — Mać. Hist. VI 13
 " " " " 192 — " " " 14
 " " " " 193—196
 1401 " " " " 197, 198 — Mać. Hist. VI 14
 " " " " 199
 " " " " 200 — Mać. Hist. VI 14
 " " " " 201
 " " " " 202, 203 — Mać. Hist. VI 14
 Mać. Hist. VI 14 (Testes Potrasz de Pangow)
 Hub. II Sier. ziem. 204
 " " " " 205 — Mać. Hist. VI 14
 " " " " 206—209
 " " " " 210 — Mać. Hist. VI 14/15
 " " " " 211
 " " " " 212—214 — Mać. Hist. VI 15
 " " " " 215—217
 Potk. 15
 Potk. 18
 1402 Hub. II Sier. ziem. 218 — Mać. Hist. VI 15
 " " " " 219
 Hub. Sąd. 120
 Kalina nr. 1—54
 1403—1404 Kalina nr. 55—68
 1405 Kalina nr. 69—71
 Potk. 24
 1410—1413 Kalina nr. 72—135
 1417 Mać. Pam. II 340—349 (25 rot)

§ 36. Przegląd ksiąg grodzkich sieradzkich. Ksiąg tych jest 35 z lat 1405—1506¹⁾.

Castr. Sirad. I, II 1405—1413.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rot y z lat 1405—1413.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 180—181; Mon. iur. IV str. 30—31.

Hub. II Sier. grodz. 97 rot z 1405—1407 i 1411.

Lubom. Rol. lud. str. 18 zapiska z lat 1410—1411.

Castr. Sirad. IV 1419—1423.

Zieliń. I zapiska z 1419.

Castr. Sirad. V 1424—1428.

Paw. Poj. w zab. nr. 42 zapiska z 1426.

Castr. Sirad. VI 1429—1433.

Paw. Sejm. por. pod Terr. Sirad. VI.

Castr. Sirad. IX 1446—1449.

Paw. Poj. w zab. nr. 28 zapiska z 1446.

Zieliń. I zapiska z 1447.

Castr. Sirad. XII 1457—1461.

Paw. Poj. w zab. nr. 34 zapiska z 1460.

Paw. Sejm. por. pod Terr. Sirad. XII.

Castr. Sirad. XIII 1462—1464.

Zieliń. I zapiska z 1462.

Powiat szadkowski.

§ 37. Ksiąg ziemskich szadkowskich zachowało się 7 z lat 1417—1506¹⁾.

Terr. Szadk. I 1417—1420.

Semk. nr. 47, 276, 277 zapiski z lat 1417, 1424, 1425; czy tu jednak, wobec zasięgu chronologicznego księgi, nie zaszła jaka pomyłka?

Terr. Szadk. III 1425—1432.

Paw. Poj. w zab. nr. 27 zapiska z 1426.

Terr. Szadk. VII 1495—1506.

Paw. Sejm. zapiski z 1497 i 1501, prawdopodobnie z tej księgi, jakkolwiek cytuje XIII (lecz takiej niema!).

Bandtkie. Jus polonicum str. XIX zapiska z 1497.

Powiat piotrkowski.

§ 38. Przegląd ksiąg ziemskich piotrkowskich. Zachowało się do dziś 9 ksiąg ziemskich z lat 1398—1507²⁾, ponadto dwie księgi sądów in curia z 1468—1510, niewłaściwie znajdujące się w aktach trybunału piotrkowskiego³⁾.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 180; Mon. iur. IV str. 48.

²⁾ Kutrz. XLII str. 180; Mon. iur. IV str. 71.

³⁾ Mon. iur. I str. 171.

Terr. Piotr. I 1398—1407.

Hub. Kilka aktów str. 73—76; zapiski z 1398, 1402, 1404.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rotę z lat 1398—1407; na str. 48, 36, 139 5 rot z lat 1399, 1401—1403, 1405 niewydrukowanych u Hub. II Piotr. ziem.

Hub. I str. 61/62 zapiska z 1398 lub z 1399.

Hub. II Piotr. ziem. 105 rot z 1398—1405.

Kutrz. XLII str. 196 zapiski z 1398, 1399.

Łag.-Piek. zapiski z 1398—1400.

Potk. zapiski z 1399, 1400, 1402, 1405.

Ul. Mat. zapiski z lat 1398—1401, 1405.

Terr. Piotr. II 1410—1414.

Potk. zapiski z 1411, 1412, 1414, 1417; zapiska z 1417 pochodzi może z Terr. Piotr. III 1414—1417.

Terr. Piotr. IV 1424—1427.

Potk. zapiski z 1426 i 1427; jedna z zapisek (nr. 64) z 1427 oznaczona jako pochodząca z księgi Terr. Piotr. V 1428—1438, może to omyłka.

Terr. Piotr. VI 1440—1476.

Paw. Poj. w zab. nr. 45 zapiska z 1456 oznaczona: „Piotr. ziem. 1438—1477“, inna księga zdaje się nie może tu wchodzić pod uwagę.

Potk. zapiski z 1443, 1444, 1446, wśród nich rota z 1444.

§ 39. Przegląd ksiąg grodzkich piotrkowskich. Księg grodzkich jest 8 z lat 1398—1504¹⁾.

Castr. Piotr. I 1398—1406.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rotę; na str. 340 rota z 1399 gdziekolwiek nie drukowana.

Hub. II Piotr. grodz. 62 rot z 1398—1401, 1403—1406.

Castr. Piotr. II 1407—1415.

Lubom. Rol. lud. str. 23 rota bez daty oznaczona „A. ziem. Piotr. Radom. 1407—1415“, z ksiąg ziemskich i grodzkich piotrkowskich tylko Castr. Piotr. II obejmuje odpowiednie lata.

Castr. Piotr. III 1416—1418.

Paw. Sejm. zapiska z 1416.

Żychl. XVI str. 296 ma zapiskę z 1419 (błędnie 1519) oznaczoną: „Inser. Piotrk. III“.

---

¹⁾ Kutrz. XLII str. 181; Mon. iur. IV str. 73.

Castr. Piotr. VI 1442—1470.

Paw. Sejm. zapiski z 1439, 1459.

Z jakich ksiąg piotrkowskich pochodzą zapiski z 1445, 1446, określone przez Paw. Sejm.: „Zap. Piotrk.“, niewiadomo.

Powiat radomskowski.

§ 40. Przegląd ksiąg ziemskich radomskowskich.
Ksiąg ziemskich tego powiatu jest 7 z lat 1410—1511¹⁾.

Terr. Radsk. II 1415—1424.

Potk. zapiski z 1415—1417, 1422, 1424.

Lubom. Rol. lud. str. 48/49 zapiska bez daty oznaczona: „A. ziems. Piotr. Radom. 1415—1424“, sądząc z zasięgu chronologicznego, może to być tylko księga Terr. Radsk. II 1415—1424.

Terr. Radsk. III 1424—1429.

Potk. zapiski z 1425, 1427—1429.

Terr. Radsk. IV 1429—1440.

Potk. zapiski z 1434, 1437.

Terr. Radsk. V 1440—1454.

Potk. zapiski z 1445—1447.

Kutrz. XLII str. 197 zapiska z 1453.

§ 41. Przegląd ksiąg grodzkich radomskowskich.
Ksiąg grodzkich radomskowskich zachowało się 6 z lat 1397—1504²⁾.

Castr. Radsk. I 1397—1413.

Hub. Sąd. pass. liczne zapiski i rotę, na str. 340 rota z 1402 niedrukowana gdzieindziej.

Hub. II Dobr. 82 rot z 1397, 1401, 1402, 1404—1409, 1411.

Łąg.-Piek. zapiski z 1401, 1410. Czy zapiska z 1410, oznaczona „Ks. pow. Radomsko dissol.“ z tej księgi, czy może z Terr. Radsk. I pochodzi, trudno z pewnością odpowiedzieć.

Lubom. Rol. lud. str. 24 rota bez daty, oznaczona „A. Piotrk. Radomsk. 1397—1413“.

Castr. Radsk. II 1415—1427.

Lubom. Rol. lud. str. 39 rota bez daty, oznaczona „A. Piotr. Radom. 1415—1427“.

¹⁾ Kutrz. XLII str. 180; Mon. iur. IV str. 93.

²⁾ Kutrz. XLII str. 182; Mon. iur. IV str. 94.

Castr. Radsk. IV 1442—1457.

Paw. Sejm. zapiski z 1442—1444, oznaczone „Radom. Inscr. VI⁴”, co chyba myłka, skoro księga Castr. Radsk. VI pochodzi z lat 1471—1504.

IX. Ziemia wieluńsko-ostrzeszowska.

§ 42. Ziemia ta składała się właściwie z dwu odrębnych jednostek terytorjalnych, mających pewne tylko wspólności jak: wspólny wiec i jednego starostę, (lecz osobne grody).

Książ zachowało się niewiele: jedna ziemska wieluńska z 1496—1516 oraz dwa fascykuły fragmentów z XV w.; 2 grodzkie wieluńskie z 1456—1512; jedna ziemska ostrzeszowska z 1419, 1465—1538 (do wieków średnich należy tylko 31 kart); trzy grodzkie ostrzeszowskie z 1409—1539; ponadto między księgami kaliskimi fragmenty¹⁾.

Z księgi Castr. Vielun. I 1456—1469 wydał Kutrz. XLII str. 198/199 jedną zapiskę.

X. Księstwo mazowieckie²⁾.

§ 43. Podział księstwa na obwody sądowe w średniowieczu nie był dotychczas w literaturze historyczno-prawnej szczegółowo omawiany. Prawdopodobnie nie różnił się zbyt od podziału, jaki zastajemy w w. XVI, jakkolwiek pewne zmiany i przesunięcia może nastąpiły.

Otóż w XVI w. na województwo mazowieckie składało się 10 ziem podzielonych na 25 powiatów sądowych ziemskich³⁾: 1) ziemia zakroczymska, 2) z. wyszogrodzka, 3) z. błońska czyli warszawska z powiatami błońskim, warszawskim, tarczyńskim, 4) z. ciechanowska z powiatami ciechanowskim, sąchockim, przasnyskim, 5) z. łomżyńska z powiatami łomżyńskim, kolneńskim, ostrołęckim

¹⁾ Kutrz. XLII str. 192; Mon. iur. IV str. 51, 58, 65, 66, 19.

²⁾ Bez późniejszych województw rawskiego i płockiego.

³⁾ Kutrzeba S. Geografja sądów ziemskich od XVI—XVIII w. (Stud. do hist. sądow. w Polsce. Ser. I Lwów 1901 odb. z Przegl. prawa i admin.); por. też Dunin K.: Dawne mazowieckie prawo. Warsz. 1880 str. 95—97.

i zambrowskim, 6) z. rożańska z powiatami rożańskim i makowskim, 7) z. wiska z powiatami wiskim, wąsoskim i radziłowskim, 8) z. liwska, 9) z. nurska z powiatami nurskim, kamieńczykowskim i ostrowskim, 10) z. czerska z powiatami czerskim, grójeckim, wareckim i garwolińskim. Podziału na powiaty grodzkie szczegółowo przedstawić nie można z powodu braków w opracowaniach, być może, że w ogólnym zarysie pokrywał się z podziałem na powiaty ziemskie.

§ 44. Średniowieczne księgi mazowieckie zachowane w Arch. Gł. Warsz. dochodzą setki tomów. Zaczynają się dość późno, najstarsza płońska sięga 1400 r., i są w dużym stopniu niekompletne¹⁾. Pewna ilość wpisów sądowych z lat 1416—1425 zachowała się w kilku tomach Metryki mazowieckiej, są to przynajmniej częściowo odpisy z XVI w. Katalog Arch. Gł. Warsz. nie podaje w tej mierze wskazówek²⁾, należało więc je pominąć w poniższych wykazach.

Zaznaczyć ponadto należy, że nieuwzględniono poniżej dwu wydawnictw: Pawińskiego-Kryńskiego „Przezviska ludowe na Mazowszu z w. XV“³⁾, między innymi dlatego, że jak się zdaje nie pochodzą one wszystkie z w. XV, bo nie zachowały się przecież księgi średniowieczne bielskie, gostyńskie, niedzborskie, raciańskie, rawskie, sierpskie, sochaczewskie, a z nich jakoby także zaczerpnięto materiału do wydawnictwa; Kapicy-Milewskiego Herbarza, gdyż nie daje całych zapisek, tylko nazwiska osób, o ile mu potrzebne były do celów heraldycznych.

Ziemia zakroczymska.

§ 45. Zachowało się 18 średniowiecznych ksiąg zakroczymskich ziemskich z lat 1424—1513, oraz jeden fascykuł dissolutów grodzkich z 1481—1685.

Terr. Zakroc. I 1424—1429.

Księgę tę wydaje obecnie w całości A. Rybarski.

Mać. Hist. VI str. 2—4 zapiska z 1326 (!), data to oczywiście mylna, zamiast 1426 może⁴⁾.

Kochan. STNW. VIII str. 34 rota z 1427.

¹⁾ Wykazu ksiąg użyczył mi łaskawie Prof. Dr. St. Kutrzeba.

²⁾ Mon. iur. I str. 3, 19.

³⁾ PF. VIII 1—16.

⁴⁾ J. S. Bandtkie w notatach rękopiśmiennych (Rp. Akad. Umiej. 1253) przypuszcza rok 1432.

Terr. Zakrocz. II 1434—1455.

Potk. zapiska z 1435.

Księgę tę wydaje obecnie w całości K. Tymieniecki.

Terr. Zakrocz. III a. b. 1449—1453.

Potk. zapiska z 1451 pochodzi z jednej z tych ksiąg.

Terr. Zakrocz. IV 1453—1458.

Paw. Poj. w zab. nr. 56 a. zapiska z 1454.

Potk. zapiska z 1455.

Kochan. STNW. VIII str. 45 przyp. 145 i str. 30, 2 rot y z 1456.

Terr. Zakrocz. V 1460—1466.

Kochan. STNW. VIII str. 44 przyp. 143 i str. 29, 3 rot y z 1463 i 1464.

Paw. Poj. w zab. zapiski nr. 22, 23 z 1465.

Terr. Zakrocz. VI 1461—1474.

Kochan. STNW. VIII str. 44/45 przyp. 145 i str. 32, 2 rot y z 1466 i 1473.

Terr. Zakrocz. VII 1469—1473.

Paw. Poj. w zab. nr. 18—20, 61 zapiski z 1472, 1473.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 62 i 63, 3 rot y z 1470 i 1473.

Terr. Zakrocz. XI 1489—1513.

Paw. Poj. w zab. nr. 47 zapiska z 1466.

Terr. Zakrocz. XII 1496—1501.

Paw. Poj. w zab. nr. 62, 79, 80 zapiski z 1497.

Terr. Zakrocz. XVI 1492—1494.

Paw. Poj. w zab. nr. 21 zapiska z 1494.

Terr. Zakrocz. XVII 1502—1505.

Paw. Poj. w zab. nr. 81, 82 zapiski z 1502.

Z nieokreślonych bliżej ksiąg mają: Łag.-Piek. zapiskę z 1471;

Paw. Poj. w zab. nr. 73—77 zapiski z lat 1469, 1492—1494, 1496.

Ziemia wyszogrodzka.

§ 46. Średniowiecznych ksiąg tej ziemi jest dziś 10, a mianowicie: 2 grodzkie z 1501—1522, 2 ziemskie wieczyste z 1455—1500, 5 ziemskich dissolutów z 1429—1506, ksiąg relacyj i oblat jedna z 1430—1541.

Terr. Perp. Visegrod. I 1490—1500.

Paw. Poj. w zab. nr. 49, 78 zapiski z ca. 1496—1497 i 1499.

Terr. Perp. Visegrod. II 1455—1460.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 61 rota 1460.

Terr. Dissol. Visegrod. I 1429—1439.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 62, 2 rotę z 1437, 1440.

Ziemia błońska czyli warszawska.

§ 47. Ziemia ta dzieliła się na 3 powiaty: warszawski, błoński i tarczyński.

§ 48. Powiat warszawski. Zachowało się 9 ksiąg ziemskich i grodzkich z lat 1421—1549, ponadto fragmenty w 3 księgach¹⁾.

Terr. et Castr. Varsov. II 1428—1455.

Dąbkowski. Przewóz wodny. RWFH. LVII str. 281 zapiski z 1428.

Kochan. STNW. VIII str. 39 przyp. 30, str. 41 przyp. 62, str. 42 przyp. 66, 3 rotę z 1435 i 1437.

Lubom. Rol. lud. str. 20 rota z 1449, oznaczona: „z Akt. Warsz. Diss.”⁴⁾

Terr. et Castr. Varsov. IV 1466—1477.

Kochan. STNW. VIII str. 45 przyp. 146, rota z 1468.

Lubom. BW. 1860 II str. 796—797, zapiska z 1467.

Paw. Poj. w zab. nr. 30 zapiska z 1469.

Terr. et Castr. Varsov. V 1478—1486.

Paw. Poj. w zab. nr. 24 zapiska z 1478.

§ 49. Powiat błoński. Zachowały się 4 księgi z 1428—1519²⁾.

Błoń. I 1428—1466.

Lubom. Rol. lud. str. 24 zapiska bez daty.

Błoń. III 1478—1499.

Lubom. Rol. lud. str. 27 zapiska bez daty.

§ 50. Powiat tarczyński. Zachowały się 4 księgi z 1439—1510³⁾. Niczego z nich dotąd nie wydano.

Ziemia ciechanowska.

§ 51. Średniowieczne księgi tej ziemi nie doszły do naszych czasów.

¹⁾ Mon. iur. IV str. 224, 226.

²⁾ Mon. iur. I str. 228.

³⁾ Mon. iur. I str. 228/229.

Ziemia łomżyńska.

§ 52. Dzielila się na 4 powiaty: łomżyński, kolneński, ostrołęcki i zambrowski. Z ksiąg tej ziemi korzystał obficie Kap.-Mil. do swego Herbarza.

§ 53. Powiat łomżyński. Zachowało się 5 ksiąg ziemskich i grodzkich z 1420—1513.

Terr. et Castr. Łomż. I 1420—1447.

Kochan. STNW. VIII str. 30 rota z 1437.

Lubom. Rol. lud. str. 29 zapiska bez daty.

Łag.-Piek. zapiski z 1439, 1442.

Semk. Zapiski z 1441—1446.

Terr. et Castr. Łomż. II 1436—1503.

Łag.-Piek. zapiski z 1458, 1462, 1463, 1466, 1467.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 63 rota z 1479.

Terr. et Castr. Łomż. III 1469—1487.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 62, str. 39 przyp. 30, 2 rot y z 1479, 1483.

Terr. et Castr. Łomż. IV 1496—1503.

Kochan. STNW. VIII str. 38 przyp. 16, rota z 1501.

Niewiadomo dokładnie skąd wypisali: Łag.-Piek. zapiskę nr. 87 z ksiąg łomżyńskich czy zakroczymskich; Żychl. XXIII str. 154 zapiski z 1467 i 1469 pochodzące z ksiąg „Łomż. diss. terr.“ 4 i 5.

§ 54. Powiat zambrowski. Zachowały się 2 księgi ziemskie i grodzkie z 1445—1589.

Terr. et Castr. Zambr. I 1445—1457.

Tymien. str. 58 i 48 2 rot y z 1434, 1443, ta ostatnia jest także u Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 63, lecz niecała.

§ 55. Powiat kolneński. Zachowały się 3 księgi ziemskie i grodzkie z 1449—1541.

Terr. et Castr. Kolin. III 1494—1513.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 61 rota z 1499.

§ 56. Powiat ostrołęcki. Zachowały się 3 księgi ziemskie z 1455—1585.

Terr. Ostroł. I 1455—1489.

Kochan. STNW. VIII str. 34, 35 i str. 39 przyp. 20, 30 rot y z 1467, 1471, 1473, 1482, 1500 (czy z tej księgi?).

Tymien. str. 59 rota z 1455.

Terr. Ostroł. II 1462—1585.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 62 rota z 1479.

Terr. Ostroł. III 1490—1517.

Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 63 rota z 1498.

Ziemia rożańska.

§ 57. Na ziemię tę składają się dwa powiaty: rożański i makowski. Z średniowiecznych ksiąg zachowała się jedna teka zapisów wieczystych rożańskich z lat 1480—1518, oraz księga grodzka sieleńska z 1490—1538. Nieczego z nich dotąd nie wydano.

Ziemia wiska.

§ 58. Ziemia ta dzieliła się na 3 powiaty: wiski, wąsoski i radziłowski. Ksiąg średniowiecznych jest niewiele: 3 ziemskie wiskie z lat 1452—1569, jedna wąsoska z 1471—1503. Ponadto w Bibl. ord. Krasin. w Warszawie znajduje się Rp. nr. 3558 p. t.; „Regestrum resignationis castri et capitaneatus Visnensis 1499“, zawierający spis rycerstwa powiatu wiskiego i wąsoskiego, które uczestniczyło w wyprawie wołoskiej 1497 r., a wydany przez I. T. Baranowskiego w 4 t. Collectaneów Bibl. ord. Krasieńskich. Obficie czerpał z ksiąg wiskich Kap.-Mil.

Terr. Visn. I 1452—1491.

Kochan. STNW. VIII str. 45 przyp. 151 rota z 1455.

Terr. Visn. II 1475—1497.

Kochanowski: Trzy odezwy o Polsce str. 135 rota z 1477.

Terr. Wąsos. I 1471—1503.

Kochan. STNW. VIII str. 38 przyp. 17, 18 i str. 30 3 rot y z 1471, 1474.

Ziemia liwska.

§ 59. Zachowały się dwie księgi wieczyste liwskie z 1445—1594. Z księgi L. C. Inscr. Liv. I (1445—1509) wydał Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 63 i str. 29 2 rot y z 1450 i 1465.

Ziemia nurska.

§ 60. Ziemia ta składała się z powiatów: nurskiego, kamieńczykowskiego i ostrowskiego. Z ksiąg średniowiecznych zachowały się tylko dwie nurskie z 1432—1472.

Nur. I 1432—1468.

Tymien. str. 59 rota z 1446.

Nur. II 1438—1472.

Lubom. Rol. lud. str. 23 zapiska z 1453; str. 25 zapiska z rotą bez daty.

Ziemia czerska.

§ 61. Cztery powiaty składały się na tę ziemię: czerski, grójecki, warecki i garwoliński. Jest to jedyna częśćka Mazowsza, której księgi średniowieczne przynajmniej w części już oddawna uprzyświepnione zostały badaczom. Księgi garwolińskie nie zachowały się.

§ 62. Powiat czerski. Ksiąg średniowiecznych zachowało się zaledwie 5 (I a, I b, II, III, XXV a, i trochę zapisek grójeckich z 1499 w. XII) z lat 1404—1532.

Terr. et Castr. Czers. I a. 1404—1405, 1407—1500¹⁾.

Boniecki str. 13 zapiska z 1485.

Lubom. Czers. nr. 1—633 lata 1404—1405, 1407—1418 wydane w całości z tej, zdaje się, księgi; rot 66.

Żychl. XXIX str. 177, 179, 180 zapiski z 1407, 1408, 1483, 1489, 1492, 1499.

Terr. et Castr. Czers. I b. 1445—1464.

Kochan. STNW. VIII str. 45 przyp. 145 rota z 1454.

Paw. Poj. w zab. nr. 56 zapiska z 1453.

Żychl. XXIX str. 178 zapiska z 1449; XXX str. 115 zapiska z 1464.

Terr. et Castr. Czers. II 1469—1482.

Kochan. STNW. VIII str. 38 przyp. 9 i str. 40 przyp. 42, 2 rotę: jedna bez daty, druga z 1478.

Żychl. XXIX str. 179 zapiska z 1475.

Terr. et Castr. Czers. III 1492—1506.

Żychl. XXIX str. 179 i XXX str. 115 zapiski z 1494—1496, 1498, 1503.

Terr. et Castr. Czers. XII (zapisy grójeckie z 1499).

Boniecki str. 4, 14—15 zapiski z 1499.

Terr. et Castr. Czers. XXV a, 1408—1532.

Lubom. Czers. 1975—2088 lata 1408, 1409, 1411 wydane w całości pochodzą, jak się zdaje, z tej księgi, mogłaby jednak

¹⁾ Datę zasiągu chronologicznego księgi tak poprawiam (zamiast 1407—1500) w mniemaniu, że lata 1404—1405 wypisał Lubom. Czers. z tej właśnie księgi.

wchodzić pod uwagę księga grójecka Ia. z 1407—1445, zawierająca także terminy czerskie, z której również Lubom. Czers. korzystał; rot 14.

§ 63. Powiat grójecki. Zachowały się księgi ziemskie w ilości 5 z 1407—1497.

Terr. Grój. Ia. 1407—1445.

Lubom. Czers. nr. 634—691 z lat 1407—1410 z tej prawdopodobnie księgi; rot 5.

Terr. Grój. Ib. 1425—1445.

Potk. 3 roty z 1433 i 1436.

Terr. Grój. III 1470—1482.

Paw. Poj. w zab. nr. 58, 59 zapiski z 1471.

§ 64. Powiat warecki. Średniowiecznych ksiąg wareckich jest dziś 3 z lat 1408—1508.

Terr. War. Ia. 1416—1450.

Kochanowski STNW. VIII str. 41 przyp. 62 rota z 1447.

Lubom. Czers. nr. 706—1091 lata 1415—1418 w całości; rot. 29.

Żychl. XXIX str. 178 zapiski z 1422, 1449.

Terr. War. Ib. 1408, 1419—1480.

Boniecki str. 11—14 zapiski z 1408, 1457, 1476.

Kochanowski STNW. VIII str. 39 przyp. 31, 35 roty z 1419 i 1446, str. 41 przyp. 57 rota z 1468.

Lubom. Czers. nr. 692—705, 1092—1975 lata 1408, 1419—1425 w całości; rot 59; ponadto znaczna ilość rot we wstępie, por. niżej.

Paw. Poj. w zab. nr. 57, 60, 71, 72, zapiski z lat 1466, 1467, 1472.

Piek. War. 116 rot z 1419—1480.

Piek. Wiśl. zapiska z 1446.

Potk. zapiska z 1446.

Ul. In. Cl. zapiski z 1457, 1471.

Żychl. XXIX str. 178/179 i XXX str. 115 zapiski z 1420, 1421, 1445, 1451, 1468.

Lubom. Czers. we wstępie do swego wydawnictwa pomieścił w przypisach znaczną ilość rot nieoznaczonych bliżej pod względem pochodzenia. Znaczna ich ilość znajduje się też u Piek. War., co pozwala na stwierdzenie, które z rot u Lubom. Czers. pochodzą z Terr. War. Ib. Co do reszty pozostajemy nadal w wątpliwości, czy są to rotы czerskie, czy wareckie,

czy grójeckie. Ponadto okoliczność, że Lubom. Czers. nie ułożył ich w chronologicznym porządku, spowodowała, że dajemy w § 66. osobny ich wykaz.

§ 65. Wykaz rot wareckich.

1408—1418 Roty z tych lat ma tylko Lubom. Czers.

1419	Lubom. Czers.	1162	—	Piek. War.	2
	"	1175	—	"	3
	"	1191, 1192	—	"	4—6
1420	"	1210	—	1419 Piek. War.	7
	"	1220			
	"	1227	—	ante 1419. Piek. War. 1; 1419 Kochan. STNW. VIII str. 39 przyp. 31	
	"	1243	—	1419 Piek. War.	8
	"	1249	—	"	9
	"	1255	—	"	10
	"	1259	—	"	11
	"	1267, 1268	—	"	12, 13
	"	1283			
1421	"	1296, 1312, 1328, 1341, 1343, 1355, 1357, 1361, 1366, 1367			
	"	1370	—	1419 Piek. War.	15
	"	1375	—	"	16
	"	1401	—	"	17
	"	1402	—	"	18
	"	1406	—	"	19
1422	"	1424, 1425, 1432, 1433			
	"	1438	—	1419 Piek. War.	20
	"	1468, 1469			
	"	1487	—	Piek. War.	21
	"	1496	—	"	22
1423	"	1513	—	1422 Piek. War.	23
	"	1523	—	Piek. War.	24
	"	1575	—	"	27
	"	1579	—	"	28
	"	1594			
	"	1600	—	"	25
	"	1607	—	"	26
	"	1636	—	1419 Piek. War.	14

- 1424 Lubom. Czers. 1671 — 1423 Piek. War. 30
 " " 1699, 1718, 1724, 1730, 1731, 1733
 " " 1734 — 1423 Piek. War. 29
 " " 1751, 1752 — 1423 Piek. War. 31, 32
 1425 " " 1799, 1918, 1924
 1426 Piek. War. 33—36, 38—46
 " " 37 — Lubom. Czers. LXXXI¹⁾
 1445 " " 48
 1446 " " 49, 50
 " " 51 — Lubom. Czers. XCIV 2)
 " " 52 — " " LXXV; Kochan. STNW.
 str. 39 przyp. 35
 " " 53 — 1451 Lubom. Czers. XCIII 2)
 " " 54 — 1456 " " LXXXIII
 1447 " " 55 — 1444 " " XCV 2); 1447 Kochan.
 STNW. VIII str. 41
 przyp. 62
 " " 56 — Lubom. Czers. LXXI
 " " 57, 58
 " " 59 — 1448 Lubom. Czers. LXXXIII
 1456 " " 60 — Lubom. Czers. LXXXIII
 1457 " " 61 — " " LXXXIV
 " " 62
 " " 63 — " " XC 2)
 " " 65—67
 " " 68 — " " LXXXIV
 1458 " " 69
 " " 70 — " " LXXXIV
 " " 71 — " " "
 " " 72 — 1457 Lubom. Czers. L
 " " 73, 74
 1460 " " 75 — Lubom. Czers. L
 1461 " " 76 — " " XCIII 4)
 " " 77, 78
 1462 " " 79 — 1461 Lubom. Czers. L
 " " 80

¹⁾ Cyfra z jednostronnym nawiasem, umieszczona przy łacińskiej liczbie strony Lubom. Czers., oznacza nr. przypisku.

1462	Piek. War.	81	—	Lubom. Czers. L
1463	"	"	82	
	"	"	83	— " " XCI 4)
	"	"	84	
	"	"	85	— Lubom. Czers. L
1464	"	"	86	— 1469 Lubom. Czers. LXXXIV
1465	"	"	87	— Lubom. Czers. L
1468	"	"	90	— " " LXXXIV; Kochan. STNW. VIII str. 41 przyp. 57
	"	"	92	— " " LXVII 2)
1470	"	"	93	— " " L
1471	"	"	94	— " " LXXXV
	"	"	95	— " " L
	"	"	96—98	
1474	"	"	99, 100	
	"	"	101	— " " LXXI 1)
1476	"	"	102	— 1471 Lubom. Czers. LXXXV
	"	"	103, 104	
	"	"	105	— 1477 " " LXXXVI
	"	"	106	— " " " "
	"	"	107, 108	
1477	"	"	109	— Lubom. Czers. LXXXV
	"	"	110	— " " LXXXVI
	"	"	111	— " " " "
	"	"	112	— " " " "
	"	"	113	
1478	"	"	114	— 1479 Lubom. Czers. XCIII 4)
	"	"	115	— " " " " LXXXVI
1480	"	"	116	

§ 66. Wykaz rot przysięg z nieokreślonych bliżej ksiąg ziemi czerskiej u Lubom. Czers. Wstęp.

1415	Lubom. Czers.	LXXXI	1)
1420	"	"	1)
1429	"	"	1)
1430	"	"	1) 2 roty
1433	"	"	1) 3 roty
	"	XLVIII	1)
1435	"	LXXXI	1) — 1438 XLII 4)
	"	"	1) 4 roty

1435	Lubom.	Czers.	LXXXI/LXXXII
	"	"	XCM 1)
1436	"	"	LXXXII 2 rotę
1437	"	"	" 3 rotę
1438	"	"	LXV 1)
	"	"	LXXXII 2 rotę
1439	"	"	" 2 rotę
1440	"	"	" 5 rotę
	"	"	L 1) — XC 2)
	"	"	LXXXIII
1441	"	"	" 2 rotę
1442	"	"	" 2 rotę
1443	"	"	"
	"	"	LXXIV 1)
1444	"	"	LXXXIII 2 rotę
1445	"	"	"
	"	"	LXI 1)
1447	"	"	XCM 1)
1449	"	"	XLIX 1)
	"	"	LXXIV 1)
	"	"	XC 2)
	"	"	LXXXIII
1450	"	"	"
1452	"	"	"
1453	"	"	"
1455	"	"	LXVIII 1)
	"	"	LXXXVIII 1)
	"	"	XCM 1)
1457	"	"	XCI 3)
	"	"	LXXXIV
	"	"	L 1)
1458	"	"	LXXXIV
1460	"	"	"
1461	"	"	XLVIII 1)
	"	"	L 1)
1462	"	"	XL 2)
	"	"	XLI 2)
1464	"	"	LXII 2)
	"	"	LXV 2)

1466	Lubom. Czers.	LXXXIV 2 roty		
1469	"	"		
	"	LXXXV		
1471	"	XLII		
	"	LXXXV 3 roty		
1473	"	XL 1)		
	"	LXXXVIII 2)		
	"	LXXXV 3 roty		
1474	"	XCH 3)		
1476	"	LXXXV		
1477	"	XCIV 1)		
1478	"	XC 1)		
	"	LXXXVI 4 roty		
1479	"	"		
	"	XLII		
1480	"	LXXXVI/LXXXVII 2 roty		
1486	"	L 1)		
1488	"	LXII 1)		
1489	"	LXXXVII		
	"	XLII 3)		
	"	L 1)		
1491	"	LXXXVII		
1496	"	"		
1499	"	"		
1504	"	LXIII 1)		
	"	XCH 4)		
1518	"	XLI 1)		
Bez daty	Lubom. Czers.	XLII		
	"	XLVIII		
	"	LX		
	"	LXVI		

XI. Województwo płockie.

§ 67. Dzielnicę płocką księstwa mazowieckiego przyłączono do Korony w r. 1496¹⁾.

W XVI w. dzieliło się to województwo na dwie części:

¹⁾ Dunin K.: Dawne prawo mazowieckie str. 44.

część, którą możnaby nazwać „ziemią“ płocką z powiatami płockim, bielskim, raciańskim, płońskim i sierpskim, oraz ziemię zawkrzyńską z powiatami szreńskim, mławskim i niedzbarskim¹⁾. Podział ten istniał prawdopodobnie już w średniowieczu. Księgi bielskie, raciańskie, sierpskie i niedzbarskie nie zachowały się.

§ 68. Powiat płocki. Zachowały się następujące średniowieczne księgi: ziemskie wieczyste 3 z lat 1483—1545, ziemskich dissolutów 4 tomy z 1442—1510, oraz jakieś grodzkie z XV w.

Terr. Perp. Ploc. I, II 1483—1511.

Paw. Sejm. zapiska z 1505.

Terr. Dissol. Ploc. II 1458—1489.

Paw. Poj. w zab. nr. 34 a zapiska z 1468.

§ 69. Powiat płoński. Księga ziemska wieczysta płocka Ia. (1400—1417) jest właściwie księgą płońską (najstarsza to mazowiecka).

Terr. Perp. Ploc. Ia. 1400—1417.

Łag. Piek. formuła wyvodu szlachectwa bez daty.

Semk. zapiska z 1415.

Handelsman M. wydaje obecnie tę księgę w całości (por. MH. VII 43 i PH. XX 23).

§ 70. Ziemia zawkrzyńska. Dochowały się do naszych czasów 4 księgi szreńskie relat. et obl. z 1418—1543, jedna mławska ziemska wieczysta z 1453—1477, oraz dwie zawkrzyńskie wieczyste z 1420—1520. Wykaz ten nie objaśnia jednak w zupełności wszelkich wątpliwości, które się nasuwają przy zestawieniu wydrukowanego materiału; i tak: Ziel. I ma zapiskę z 1477 z dissolutów zawkrzyńskich I, Handelsman str. 43/46 zaznacza, że dzisiejsza ks. szreńska I to dawne dissoluta zawkrzyńskie, wreszcie z księgi I mławskiej wydrukowano zapiski z lat 1414, 1423, 1439, gdy wedle wykazu zaczyna się ona rokiem 1453. Stan taki spowodował, że przegląd wydanego materiału rozmieszczam wedle wydawców, a nie ksiąg.

Handelsman str. 43/46 z Szreń. I (dawniej dissol. zawkrzyńskie) zapiski z 1420, 1421, 1423, 1427, wśród nich rota z 1427 na str. 43/44; z Mław. I zapiska z 1423.

Paw. Poj. w zab. nr. 40 zapiska z 1414 z Mław. I.

Semk. z Szreń. I zapiska z 1424; z Szreń. II zapiska z 1476.

¹⁾ Kutrzeba S.: Geografia sądów ziemskich str. 97/98. Powiatu niedzbarskiego Kutrzeba nie wymienia, istnieje on natomiast w podziale administracyjnym XVI w., por. Źródła dziejowe T. XVI Polska XVI w. T. V Mazowsze str. 113.

Zieliń. I z zawkrzyńskich dissolutów I zapiska z 1477; z księgi Rel. Obl. Szreń. I zapiski z 1426, 1427, 1431, 1433, 1434, wśród nich rota z 1434; z Rel. Obl. Szreń. II zapiski z 1438, 1487, 1488, 1494; z Terr. Rel. Obl. Mław. I zapiski z 1423, 1439.

Żychl. XIII str. 232 ma z księgi Zawkrz. I zapiskę z 1477; z Szreń. II zapiski z 1478, 1481, 1490, 1496, z Szreń. IV zapiskę z 1506; z Mław. I zapiskę z 1454.

XII. Województwo rawskie.

§ 71. Do Korony przyłączano rawską dzielnicę księstwa mazowieckiego stopniowo: w r. 1462 ziemię rawską i gostyńską, w r. 1476 ziemię sochaczewską¹⁾.

Trzy ziemie składały się w XVI w. na to województwo: rawską, sochaczewską z powiatem sochaczewskim i mszczonowskim, oraz gostyńską z powiatami gostyńskim i gąbińskim²⁾.

Z średniowiecznych ksiąg zachowały się jedynie 2 mszczonowskie z lat 1444—1502. Z księgi I (1444—1461) ma P aw. Poj. w z a b. nr. 44 zapiskę z 1455, wydaną także przez Mać. Hist. VI str. 412.

XIII. Województwo krakowskie.

§ 72. Podział województwa krakowskiego na powiaty sądowe doznawał w ciągu XIV i XV w. znacznych zmian. W ostatnim ćwierćwieczu XIV stulecia istnieją następujące powiaty ziemskie: krakowski, proszowski, ksiąsko-lelowski, czchowski i biecki. W latach 1392—1393 nastąpił podział powiatu ksiąsko-lelowskiego na ksiąski i lelowski. Sejmik małopolski z 1465 znosi podział województwa na powiaty i przenosi roki wszystkich sądów do Krakowa. Stan ten utrzymuje się niedługo, już w 1466 wiec krakowski tworzy trzy nowe powiaty: krakowsko-proszowski, ksiąsko-lelowski i czchowsko-biecki. W tym samym mniej więcej czasie powiat sądecki, podległy dotychczas jurysdykcji starosty sądeckiego, włączono do powiatu czchowskiego. Jednakże i ten nowy rozkład nie utrzymał się, w latach 1469—1477 wraca dawny podział na sześć powiatów (krakowski, proszowski, ksiąski, lelowski, czchowski i biecki) i utrzy-

¹⁾ Dunin K.: Dawne prawo mazowieckie str. 44.

²⁾ Kutrzeba S.: Geografia sądów ziemskich str. 98/99.

muje się nadal. Wszystkie te zmiany odbiły się oczywiście w sposobie prowadzenia i podziału ksiąg.

Obok sądów ziemskich istniały, jak w całej zresztą Polsce, sądy wiecowe, królewskie i sejmowe; z czasem zaczęto dla nich prowadzić osobne księgi, które i w dzisiejszym układzie archiwalnym zatrzymały swą odrębność, lecz tylko w obrębie powiatu krakowskiego. Rozpatruję je przeto osobno. Spowodowało to jednak konieczność podawania podwójnych sygnatur: 1° sygnatury księgi w obrębie pewnego działu (ksiąg ziemskich, wiecowych, królewskich), 2° sygnatury inwentarza archiwalnego. Tak więc np. pierwsza księga wiecowa Coll. Cr. I (1425—1485) ma archiwalną, inwentarzową sygnaturę Terr. Crac. 146; pierwsza księga proszowska Terr. Prosz. I (1409—1416) ma sygn. archiwalną Terr. Crac. 193 etc. Odmienne niż przy innych województwach, przy których musiałem się posługiwać wykazami Kutrzeby, dla ksiąg województwa krakowskiego użytkować mogłem doskonały katalog krakowskiego Archiwum Krajowego, wspomagając się również wykazem średnowiecznych ksiąg krakowskich danym przez Ulanowskiego we wstępie do *Inscriptiones Clenodiales*. Obok dzisiejszych sygnatur zaznaczyć trzeba było dla orjentacji liczby, jakie posiadają księgi krakowskie w wydawnictwie Helcla. Odrębna numeracja Helcla pochodzi stąd, że krakowskie archiwum krajowe doznało po roku 1878, za dyrekcji Bobrzyńskiego, gruntownego uporządkowania, które polegało nie tylko na zmianie sygnatur, lecz także na rozpruciu ksiąg, składających się z poszytów należących do różnych działów i czasów. W rezultacie np. ks. II Helcla równa się dzisiejszym Terr. Crac. II, III, a pomieszczone poszyty i karty ksiąg XLI, XIV, XXII dały materiał do dzisiejszych Terr. Biec. I i Cur. Crac. XI—XV¹⁾. Odpowiednio ściśle zidentyfikowanie nie zawsze mogło nastąpić, a zamiar ogólnie tylko orjentującego przedstawienia stosunku numeracji Helcla do dzisiejszej pozwala na pozostawienie komu innemu szczegółowego studjum archiwalnego w tym kierunku. Po wszelkie zresztą wskazówki odnośnie do podziału i historii ksiąg krakowskich odsyłam do katalogu Kutrzeby oraz wstępów Ulanowskiego do *Inscriptiones clenodiales* i *Antiquissimi libri iud. terr. Crac.*

Sądy grodzkie były trzy: krakowski, sądecki i biecki. Tery-

¹⁾ W przeglądzie ksiąg ziemskich krakowskich oznaczono liczbowanie inwentarza archiwalnego przez A..., liczbowanie Helcla przez H...

torja odpowiednich powiatów przedstawiają się jak następuje: powiat grodzki krakowski obejmuje ziemskie powiaty: krakowski, proszowski, lelowski, ksiąski i czechowski; około roku 1465 ziemski powiat czechowski włączono do sądeckiego grodzkiego, który też od tego roku odpowiada nowemu ziemskiemu czechowskiemu (w podziale administracyjnym poborowym w. XVI zwie się on szczyrzyckim); biecki powiat grodzki pokrywał się zawsze z odpowiednim ziemskim.

Księgi wszystkich tych sądów przechowane są dziś w Archiwum Krajowem w Krakowie, prócz paru znajdujących się w Warszawskim Archiwum Głównem. Stanowią one najliczniejszą i najstarszą część zasobu średniowiecznych ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich.

Powiat krakowski.

§ 73. Przegląd ksiąg ziemskich krakowskich. W krakowskiem archiwum zachowało się 23 ksiąg ziemskich inskrypcyj i dekretów, oraz jeden fragment, z lat 1388—1522, ponadto 6 ksiąg kopij z lat 1397—1512. W archiwum warszawskim znajduje się kilka średniowiecznych ksiąg ziemskich krakowskich, szczegółowo wiadomo tylko o pięciu z lat 1374—1405. W prywatnem posiadaniu jest poszyt. zawierający zapisy z colloquium krakowskiego z 2 lutego 1396.

§ 74. Terr. Crac. Ia. 1374—1385¹⁾.

Hub. Ustaw. passim zapiski.

Ul. In. Cl. zapiski z 1382, 1384—1386.

Ul. Krak. wydał tę księgę w całości.

Terr. Crac. Ib. 1385—1390¹⁾.

Ul. In. Cl. zapiski z 1385—1389.

Ul. Krak. wydał tę księgę w całości.

Terr. Crac. Ic. (A. 1; H. I) 1388—1390.

Helc. I str. 229—262 wybór zapisek z tej księgi.

Ul. Krak. wydał tę księgę w całości.

Terr. Crac. Ic. frag. (A. 1; H. I) 1396.

Helc. II wybór zapisek.

Ul. Krak. wydał ten fragment w całości.

Terr. Crac. Id. frag. 1396.

¹⁾ Księga ta znajduje się w Arch. Gł. warszawskiem.

Łoś. Przegląd. 7 rot i jedna zapiska.

Terr. Crac. II (A. 2; H. II) 1397—1399.

Helc. II wybór zapisek z tej księgi, rot y nr. 119, 465.

Helc. Wyb. wybór zapisek z tej księgi; rot y nr. 97, 437.

Ul. In. Cl. zapiski z 1398, 1399.

Ul. Krak. wydał tę księgę w całości; rot y nr. 6574, 8668.

Terr. Crac. II a. 1397—1400¹⁾.

Hub. Krak. 73 rot z 1397—1399.

Hub. RWFH. III str. 84/85 2 rot y z 1397.

Hub. Ustaw. passim zapiski.

Lubom. Rol. lud. str. 23 zapiska z rotą 1398.

Ul. In. Cl. zapiski z 1397—1399, wśród nich rota z 1398.

Ul. Krak. wydał tę księgę w całości; rot 77 prócz wymienionych pod Terr. Crac. II

Ul. SKJ. III 4 rot y z 1399.

Terr. Crac. III (A. 3; H. II) 1400—1403.

Helc. II wybór zapisek z tej księgi; rot y nr. 647, 728, 842 z 1400—1402.

Helc. Wyb. wybór zapisek z 1400—1403; rot y nr. 619, 699, 812 z 1400—1402.

Ul. In. Cl. zapiski z 1399—1403.

Ul. Krak. wydał z tej księgi w całości rok 1400, do pag. 213; rota nr. 10342.

Terr. Crac. III a. 1400—1402¹⁾.

Ul. In. Cl. zapiski z 1400—1402, wśród nich rota z 1400.

Ul. Krak. wydał z tej księgi rok 1400, do pag. 224 włącznie; rot 48.

Ul. SKJ. III rot 47.

Terr. Crac. IV (A. 4; H. IV) 1404—1405.

Helc. II zapiski z 1404—1405.

Ul. In. Cl. zapiski z 1404.

Terr. Crac. IV a. 1403—1405¹⁾.

Ul. In. Cl. zapiski z 1403—1405.

Ul. SKJ. III 5 rot.

Terr. Crac. V (A. 5; H. V) 1407—1414.

• Helc. II zapiski z 1407—1414, wśród nich rot y nr. 1130, 1156, 1186, 1327 z 1407—1409 i 1414.

¹⁾ Księga ta znajduje się w Arch. Gł. warszawskiem.

Ul. In. Cl. zapiski z 1407—1409, 1411—1414.

Terr. Crac. VI (A. 6; H. V) 1415—1420.

Helc. II zapiski z 1415—1420, wśród nich rota nr. 1512 z 1417.

Ul. In. Cl. zapiski z 1414—1417, 1419.

Terr. Crac. VII (A. 7; H. VII) 1421—1424.

Helc. II zapiski z 1421—1424.

Ul. In. Cl. zapiski z 1420, 1421, 1423, 1424.

Semk. MH. III str. 130 poprawki do Ul. In. Cl. nr. 360.

Terr. Crac. VIII (A. 8; H. VIII) 1425—1428.

Helc. II zapiski z 1425—1428.

Ul. In. Cl. zapiski z 1425, 1427, 1428.

Terr. Crac. IX (A. 9; H. XI) 1429—1432.

Helc. II zapiski z 1429—1432, wśród nich rota nr. 2341.

Ul. In. Cl. zapiski z 1429—1431.

Terr. Crac. X (A. 10; H. XI, IX) 1432—1435.

Helc. II zapiski z 1432—1435.

Terr. Crac. XI (A. 11; H. XIII) 1436—1441.

Helc. II zapiski z 1436—1438, 1440, 1441.

Terr. Crac. XII (A. 12; H. VIII) 1442—1446.

Helc. II zapiski z 1442—1446.

Ul. In. Cl. zapiski z 1444—1446.

Terr. Crac. XIII (A. 13; H. VIII) 1447—1450.

Helc. II zapiski z 1447—1450, wśród nich rota nr. 3298 z 1447.

Ul. In. Cl. zapiski z 1449, 1450.

Terr. Crac. XIV (A. 14; H. III) 1451—1457.

Helc. II zapiski z 1451, 1453—1457.

Terr. Crac. XV (A. 15; H. III) 1457—1462.

Helc. II zapiski z 1457—1462.

Ul. In. Cl. zapiski z 1458, 1459.

Terr. Crac. XVI (A. 16; H. XVIII) 1462—1475.

Helc. II zapiski z 1462—1466, 1468—1471, 1475.

Ul. In. Cl. zapiski z 1466, 1468.

Terr. Crac. XVII (A. 17; H. XIX, IX) 1462—1469.

Helc. II zapiski z 1462—1469, wśród nich rota z 1468.

Terr. Crac. XVIII (A. 18; H. XIX, IX) 1470—1480.

Helc. II zapiski z 1470—1480.

Kniaziółucki zapiski z 1476.

Ul. In. Cl. zapiska z 1476.

- Terr. Crac. XIX (A. 19; H. XX) 1476—1500.
Helc. II zapiski z 1481—1483, 1485—1491, 1493, 1494.
Terr. Crac. XX (A. 20; H. XXI, XXIII) 1480—1488.
Helc. II zapiski z 1480, 1482, 1484, 1488.
Terr. Crac. XXI (A. 21; H. XXI, XXIII) 1489—1500.
Helc. II zapiski z 1490, 1492—1494, 1496.
Terr. Crac. XXII (A. 22; H. XIX) 1501—1522.
Helc. II zapiski z 1500, 1506.
Terr. Crac. XXIII (A. 23; H. XXI) 1500—1507.
Helc. II zapiski z 1503, 1505.
§ 75. Przegląd ksiąg wiecowych krakowskich.
Książ tych zachowało się dwie z lat 1425—1512.
Coll. VIII (Terr. Crac. 146; H. X) 1425—1485.
Helc. II zapiski z 1425—1428, 1430, 1434—1438, 1441, 1443,
1444, 1446—1449, 1451, 1459, 1464, 1466, 1468, 1469, 1480, 1485.
Ul. In. Cl. zapiski z 1426—1428, 1430, 1434, 1436, 1437,
1441, 1444, 1446, 1449, 1451.
Ul. SKJ. III nr. 97 rota z 1436.
Coll. IX (Terr. Crac. 147; H. XVI) 1441—1512¹⁾.
Helc. II zapiski z 1441, 1443, 1446—1448, 1451, 1459, 1464,
1466, 1468, 1469, 1480, 1485; wśród nich rota nr. 3195 z 1444.
Ul. In. Cl. zapiski z 1444, 1455.
§ 76. Przegląd ksiąg sądów nadwornych krakowskich. Książ tych zachowało się z średniowiecza 5 z lat 1436—1509, ponadto dwa tomy kopij z 1437—1514.
Cur. XI (Terr. Crac. 150; H. XLI, XIV) 1436—1449.
Helc. II zapiski z 1436—1438, 1440, 1442, 1443, 1445—1449,
wśród nich rotty nr. 3262, 3267, z 1446.
Ul. In. Cl. zapiski z 1438, 1447, 1448.
Cur. XII (Terr. Crac. 151; H. XIV) 1450—1454.
Helc. II zapiski z 1450—1454.
Ul. In. Cl. zapiski z 1450, 1453.
Cur. XIII (Terr. Crac. 152; H. XLI, IX) 1461—1473.
Helc. II zapiski z 1461—1473.
Ul. In. Cl. zapiski z 1468.
Cur. XIV (Terr. Crac. 153; H. XLI, XXII) 1487—1500.

¹⁾ Zasiąg chronologiczny tej księgi mylnie oznaczono we wstępie Ul. In. Cl. i w Kutrzeby katalogu Arch. Kraj. w Krak. latami: 1437—1512.

Hele. II zapiski z 1486, 1488—1490, 1494, 1496, 1498—1500.

Cur. XV (Terr. Crac. 154; H. XXII) 1501—1509.

Hele. II zapiski z 1501, 1504, 1505, 1507.

§ 77. Wykaz rot przysięg ziemskich, wiecowych i nadwornych krakowskich.

1396 Łoś. Przegląd str. 537 (7 rot)

1397 Ul. Krak. 5855 — Hub. Krak. 1; RWFH. III str. 84/85

" " 6013

" " 6202 — Hub. Krak. 2; RWFH. III str. 84/85

1398 " " 6388 — " " 3

" " 6389 — " " 4

" " 6406 — " " 5

" " 6409 — " " 6

" " 6574 — Hele. II 119; Hele. Wyb. 92

" " 6576 — " " 121; " " 94

" " 6581 — Hub. Krak. 7

" " 6621 — " " 8

" " 6711 — " " 9

" " 6713 — " " 10

" " 6772 — " " 11; Lubom. Rol. lud. str. 23

" " 6902 — " " 12

" " 6931 — " " 13; Ul. In. Cl. 42

" " 6982 — " " 14

" " 7052 — " " 15

" " 7056 — " " 16

" " 7177 — " " 17

" " 7252 — " " 18

" " 7254 — " " 19

" " 7255 — " " 20

" " 7258 — " " 21

" " 7341 — " " 22

" " 7373 — " " 23

" " 7381 — " " 24

" " 7477 — " " 25

" " 7604 — " " 26

" " 7608 — " " 27

" " 7610 — " " 28

" " 7702 — " " 29

" " 7757 — " " 30

1398	Ul. Krak.	7901	—	Hub. Krak.	31
1399	"	8092	—	"	32
	"	8094	—	"	33
	"	8230	—	"	34
	"	8235	—	"	35
	"	8236	—	"	36
	"	8272	—	Ul. SKJ. III 1	
	"	8277	—	Hub. Krak.	37
	"	8288	—	"	38
	"	8289	—	"	39
	"	8291	—	"	40
	"	8324	—	"	41
	"	8433	—	"	42
	"	8436	—	"	43
	"	8448	—	"	44
	"	8492	—	Ul. SKJ. III 2	
	Hub. Krak.	45	—	Ul. Krak.	8449 (brak roty)
	Ul. Krak.	8534	—	Hub. Krak.	46
	"	8539	—	"	47
	"	8585	—	"	48
	"	8593	—	"	49
	"	8641	—	"	50
	"	8668	—	Helc. II 465; Helc. Wyb.	437
	"	8725	—	Hub. Krak.	51
	"	8728	—	"	52
	"	8732	—	"	53
	"	8756	—	"	54
	"	8758	—	"	55
	"	8794	—	"	56
	"	8796	—	"	57
	"	8801	—	"	58
	"	8834	—	"	59
	"	8870	—	"	60
	"	8927	—	"	61
	"	8934	—	"	62
	"	9042	—	"	63
	"	9055	—	"	64
	"	9142	—	"	65
	"	9143	—	Ul. SKJ. III 3	

1399	Ul. Krak.	9217	—	Hub. Krak.	66
"	"	9314	—	" "	67
"	"	9355	—	" "	68
"	"	9362	—	" "	69
"	"	9436	—	" "	70
"	"	9486	—	" "	71
"	"	9489	—	Ul. SKJ. III	4
"	"	9490	—	Hub. Krak.	72
"	"	9494	—	" "	73
1400	"	9643	—	Ul. SKJ. III	6
"	"	9644	—	" " "	7
"	"	9659	—	" " "	8
"	"	9704	—	" " "	9
"	"	9735	—	" " "	10
"	"	9739	—	" " "	11
"	"	9772	—	" " "	13
"	"	9774	—	" " "	12
"	"	9802	—	" " "	14
"	"	9859	—	" " "	15
"	"	9863	—	" " "	16
"	"	9947	—	" " "	17
"	"	9982	—	" " "	18
"	"	9996	—	" " "	19
"	"	10081	—	" " "	20
"	"	10123	—	" " "	21
"	"	10154	—	" " "	22
"	"	10155	—	" " "	23
"	"	10157	—	" " "	24
"	"	10243	—	" " "	25
"	"	10244	—	" " "	26
"	"	10261	—	" " "	28
"	"	10280	—	" " "	29
"	"	10303	—	" " "	30
"	"	10306	—	" " "	31
"	"	10310	—	" " "	32
"	"	10326	—	" " "	33
"	"	10340	—	" " "	34
"	"	10342	—	Helc. II 647; Helc. Wyb.	619
"	"	10353	—	Ul. SKJ. III	35

1400 Ul. Krak. 10376 — Ul. SKJ. III 36

" " 10425 — Ul. In. Cl. 101

" " 10459 — Ul. SKJ. III 37

" " 10463 — " " " 38

" " 10529 — " " " 40

" " 10545 — " " " 41

" " 10554 — " " " 42

" " 10608

" " 10647 — " " " 43

" " 10685 — " " " 44

" " 10686 — " " " 45

" " 10688 — " " " 46

" " 10717 — " " " 47

" " 10722 — " " " 48

" " 10739 — " " " 49

" " 10818 — " " " 51

" " 10840 — " " " 52

" " 10980 — " " " 54

" " 10981 — " " " 55

1401 Ul. SKJ. III 56—58

Helc. II 728 — Helc. Wyb. 699

Ul. SKJ. III 59—64

1402 " " " 65—67

Helc. II 842 — Helc. Wyb. 812

1404 Ul. SKJ. III 73, 74

1405 " " " 78—90

1407 Helc. II 1130

1408 " " 1156

1409 " " 1186

1414 " " 1327

1417 " " 1512

1431 " " 2341

1433 " " 2475

1436 Ul. SKJ. III 97 (Coll. VIII)

1444 Helc. II 3195 (Coll. IX)

1446 " " 3262, 3267 (Cur. XI)

1447 " " 3298

1448 " " 3342 (Coll. VIII)

1468 Helc. II 3899

1473 „ „ 4104 (Cur. XIII).

§ 78. Przegląd ksiąg sądów komisarskich. Z średnio-wiecza przechowała się jedna tylko taka księga, mianowicie Terr. Crac. 416 z lat 1498—1536. Z niej to wydrukował Kutrzeba w Akh. IX część „Materiałów do dziejów pospolitego ruszenia z lat 1497—1509“, a mianowicie zapiski z 1497 w całości, z r. 1509 wybór.

§ 79. Przegląd ksiąg grodzkich krakowskich. Ksiąg tych zachowało się 29 z lat 1418—1507.

Castr. Crac. I (H. VI) 1418—1422.

Helc. II zapiski z 1418—1422; wśród nich rota z 1419.

Ul. In. Cl. zapiski z 1418—1422.

Castr. Crac. II (H. IX) 1423—1427.

Helc. II zapiski z 1423—1427; wśród nich 2 rot y z 1423.

Ul. In. Cl. zapiski z 1423—1426.

Castr. Crac. III (H. XLIII) 1427—1429.

Helc. II zapiski z 1428—1429.

Ul. In. Cl. zapiski z 1427, 1429.

Castr. Crac. IV (H. XLIV) 1430—1433.

Helc. II zapiski z 1430—1433.

Ul. In. Cl. zapiski z 1430—1433.

Castr. Crac. V (H. XLV) 1434—1436.

Helc. II zapiski z 1434—1436.

Ul. In. Cl. 1434—1436.

Castr. Crac. VI (H. XLVI) 1438—1440.

Helc. II zapiski z 1438—1440, wśród nich 4 rot y z 1440.

Ul. In. Cl. zapiski z 1438—1440, 1446(!?).

Castr. Crac. VII (H. XVII) 1440—1442.

Helc. II zapiski z 1440—1442, wśród nich 3 rot y z 1440, 16 rot z 1441, oraz 8 rot z 1442.

Ul. In. Cl. zapiski z 1440, 1441.

Castr. Crac. VIII (H. XLVII) 1442—1444.

Helc. II zapiski z 1442—1444, wśród nich rota z 1442, 5 rot z 1443, 4 rot y z 1444.

Ul. In. Cl. zapiski z 1443, 1444.

Ul. SKJ. III nr. 98—100, 3 rot y z 1443, 1444.

Castr. Crac. IX (H. XLVIII) 1444—1447.

Helc. II zapiski z 1445, 1446; wśród nich 7 rot z 1445, 1446.

- Ul. In. Cl. zapiski z 1445, 1446, wśród nich rota z 1445.
 Castr. Crac. X (H. XLIX) 1447—1451.
 Helc. II zapiski z 1447—1449.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1447—1449.
 Castr. Crac. XI (H. L.) 1450—1453.
 Helc. II zapiski z 1450—1453.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1450, 1452, 1453.
 Castr. Crac. XII (H. LI) 1453—1455.
 Helc. II zapiski z 1453—1455.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1453, 1455.
 Castr. Crac. XIII (H. LII) 1456—1458.
 Helc. II zapiski z 1456—1458.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1456, 1457.
 Castr. Crac. XIV (H. LIV) 1458—1461.
 Helc. II zapiski z 1458—1461.
 Castr. Crac. XV 1458—1462.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1460.
 Castr. Crac. XVI (H. LV) 1462—1463.
 Helc. II zapiski z 1462, 1463.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1463.
 Castr. Crac. XVII (H. LVI) 1463—1466.
 Helc. II zapiski z 1463—1466.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1464, 1465.
 Castr. Crac. XVIII (H. LVII) 1467—1470.
 Helc. II zapiski z 1467—1469.
 Kniaziołucki zapiski z 1468, oznaczone jakoby pochodziły
 z „A. Inscr. Castr. Cr. XV“.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1468, 1469.
 Castr. Crac. XIX (H. LVIII) 1470—1475.
 Helc. II zapiski z 1470—1475 wśród nich rota z 1473.
 Kniaziołucki zapiski z 1470, 1471, 1473, 1474 pochodzące
 jakoby z księgi „A. Castr. Crac. XVI“.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1471, 1472, 1474.
 Castr. Crac. XX (H. LIX) 1475—1479.
 Helc. II zapiski z 1475—1479, wśród nich 6 rot z 1476,
 1478, oraz tekst czeski nr. 4147 z 1476.
 Kniaziołucki zapiski z 1478, pochodzące jakoby z księgi XVII.
 Ul. In. Cl. zapiski z 1475, 1478.
 Ul. SKJ. III 6 rot z 1475—1478.

Castr. Crac. XXI (H. LX) 1479—1484.

Helc. II zapiski z 1479—1484.

Kniaziolucki zapiski z 1480, 1481, pochodzące jakoby z księgi

XVIII.

Ul. In. Cl. zapiski z 1481—1483.

Ul. SKJ. III rota z 1480.

Castr. Crac. XXII (H. LXI) 1484—1489.

Helc. II zapiski z 1485—1488.

Ul. SKJ. III 3 rot y z 1483, 1484.

Castr. Crac. XXIII (H. LXII) 1489—1492.

Helc. II zapiski z 1489—1492.

Kniaziolucki zapiski z 1489, 1491, 1492, pochodzące jakoby z księgi XX.

Ul. In. Cl. zapiski z 1490, 1491.

Castr. Crac. XXIV (H. LXIII) 1493—1495.

Helc. II zapiski z 1493—1495.

Castr. Crac. XXV (H. LXIV) 1495—1496.

Helc. II zapiski z 1495—1497 (!).

Kniaziolucki zapiski z 1496, pochodzące jakoby z księgi XXII.

Castr. Crac. XXVI (H. LXV) 1496—1498.

Helc. II zapiski z 1496—1498.

Kniaziolucki zapiski z 1496—1498, pochodzące jakoby z księgi

XXIII.

Ul. In. Cl. zapiski z 1497 i 1501 (!).

Castr. Crac. XXVII (H. LXVI) 1498—1500.

Helc. II zapiski z 1498—1500.

Kniaziolucki zapiski z 1498—1500, pochodzące jakoby z księgi XXIV.

Castr. Crac. XXVIII (H. LXVII) 1501—1504.

Helc. II zapiski z 1501—1503.

Kniaziolucki zapiski z 1503—1504, pochodzące jakoby z księgi

XXV.

Ul. In. Cl. zapiski z 1502, 1503.

Castr. Crac. XXIX (H. LXVIII) 1504—1507.

Helc. II zapiski z 1504—1506.

Kniaziolucki zapiski z 1504, 1505, pochodzące jakoby z księgi XXVI.

Ul. In. Cl. zapiska z 1506.

§ 80. Niewiadomo dokładnie, z jakich ksiąg korzystali: Mać. Hist. VI str. 417/418, mający zapiski z 1431, oraz Lubom. Rol. lud. str. 47, 22, 20, 46, 48, 27 zapiski z 1400, 1403, 1408, 1422, 1436, 1450; Hub. Kilka akt. str. 60/61, 68, 69, 77 zapiski z 1384, 1385, 1392, 1398, 1404, 1405.

Nie wciągnięto do wykazów szczegółowych materiałów zawartych w Żychl., czerpanych w czasach przed uporządkowaniem Arch. Kraj. krak. i oznaczonych niezbyt jasno: w t. XXXI str. 42 zapiski z 1398 z Terr. Crac. I, II; w t. XVII str. 287 zapiski z lat 1407, 1409, 1414 z Terr. Crac. V i z 1416 z Terr. Crac. VI; w t. VI str. 323 zapiska z 1464 z Inscr. Crac. 14; w t. IX str. 92, 179 zapiski z 1476, 1489, 1494 z Inscr. Crac. 17, 20, 21; w t. XV str. 115 zapiska z 1437 z Inscr. Coll. Crac. I; w t. IX str. 92, 177/178 zapiski z 1417, 1423, 1424, 1434, 1457, 1462, 1498 z Ind. Coll. 1, 2, 3, 7, Coll. 9 i Ind. Coll. lib. Crac. 3. Zaznaczyć również należy, że Hanusz SKJ. IV daje materiał językowy z pierwszej połowy XVI w. z ksiąg krakowskich, por. SKJ. IV 97—98.

§ 81. Wykaz rot przysięg grodzkich krakowskich.

1419 Helc. II 1651

1423   "   "   1936, 1941

1440   "   "   2844, 2849, 2850, 2856, 2863, 2870, 2874

1441   "   "   2927, 2944, 2946, 2950, 2957, 2963, 2969, 2970,
2972, 2973, 2978, 2990, 3003, 3008, 3010, 3018

1442   "   "   3053, 3069, 3077, 3080, 3082, 3085, 3104, 3114, 3125

1443   "   "   3153, 3156, 3177, 3179

Ul. SKJ. III 98

1444 Helc. II 3208, 3210, 3212, 3215

Ul. SKJ. III 99, 100

1445 Helc. II 3234 — Ul. In. Cl. 823

"   "   3236, 3239, 3240, 3247

1446   "   "   3276, 3279

1473   "   "   4110

1475 Ul. SKJ. III 101

1476 Helc. II 4142, 4147 (tekst czeski), 4174—4177

Ul. SKJ. III 102, 103

1477   "   "   "   104, 105

1478   "   "   "   106

Helc. II 4200

1480 Ul. SKJ. III 107

1483 Ul. SKJ. III 108

1484 „ „ „ 109, 110, 111

Powiat proszowski.

§ 82. Średniowiecznych ksiąg z okresu 1409—1508 zachowało się 12, ponadto jedna księga kopij z lat 1409—1437.

Terr. Prosz. I (Terr. Crac. 193; H. XLII) 1409—1416.

Hele. II zapiski z 1409—1416, wśród nich roty nr. 1348, 1361, 1366, 1405, z 1414, 1415.

Lubom. Rol. lud. str. 25 zapiska bez daty pochodząca z tej lub następnej księgi, oznaczona latami 1409—1419.

Ul. In. Cl. zapiski z 1412—1415.

Terr. Prosz. II (Terr. Crac. 194; H. XLII) 1416—1420.

Hele. II zapiski z 1416—1419, wśród nich rota nr. 1603.

Ul. In. Cl. zapiski z 1419.

Terr. Prosz. III (Terr. Crac. 195) 1420—1426.

Ul. In. Cl. zapiski z 1420, 1423—1427(!).

Terr. Prosz. IV (Terr. Crac. 196; H. XII) 1427—1430.

Hele. II zapiski z 1430.

Ul. In. Cl. zapiski z 1428, 1429.

Terr. Prosz. V (Terr. Crac. 197; H. XII, XV, VIII) 1430—1438.

Hele. II zapiski z 1430, 1432—1434, 1436—1438, 1440.

Ul. In. Cl. zapiski z 1430, 1435, 1440.

Terr. Prosz. VI (Terr. Crac. 198; H. XV) 1441—1448.

Hele. II zapiski z 1441—1448.

Ul. In. Cl. zapiski z 1444.

Terr. Prosz. VII (Terr. Crac. 199; H. XV) 1449—1459.

Hele. II zapiski z 1449—1450.

Terr. Prosz. VIII (Terr. Crac. 200) 1459—1465, 1469—1470.

Kniaziółucki zapiski z 1460, 1462—1465.

Terr. Prosz. IX (Terr. Crac. 201) 1470—1483.

Kniaziółucki zapiski z 1472, 1475, 1480—1482.

Terr. Prosz. X (Terr. Crac. 202) 1484—1493.

Kniaziółucki zapiski z 1484, 1488, 1489, 1491—1493.

Terr. Prosz. XI (Terr. Crac. 203) 1494—1508.

Kniaziółucki zapiski z 1494—1497.

Ul. In. Cl. zapiska z 1504.

Terr. Prosz. XII (Terr. Crac. 204) 1469—1508.

Kniaziołucki zapiski z 1479—1481, 1488, 1489.

Ponadto ma Żychl. XV str. 116 zapiskę z 1464 z Terr. Prosz. VII; data zapiski nie godzi się z zasięgiem chronologicznym dzisiejszej księgi VII.

Powiat ksiąski.

§ 83. Ksiąg zachowało się 9 z lat 1437—1513.

Terr. Xanz. VI (Terr. Crac. 256) 1437—1444.

Ul. In. Cl. zapiski z 1441, 1443.

Terr. Xanz. VII (Terr. Crac. 257; H. XX) 1444—1450.

Helc. II zapiski z 1450.

Kniaziołucki zapiski z 1446, 1447.

Ul. In. Cl. zapiski z 1449.

Terr. Xanz. X (Terr. Crac. 260) 1464—1475.

Kniaziołucki zapiski z 1465, 1466.

Ul. In. Cl. zapiska z 1468.

Terr. Xanz. XI (Terr. Crac. 261) 1476—1513.

Kniaziołucki zapiski z 1479—1481.

Terr. Xanz. XIII (Terr. Crac. 263) 1488—1499.

Kniaziołucki zapiski z 1489, 1493, 1497.

Terr. Xanz. XIV (Terr. Crac. 264) 1500—1512.

Kniaziołucki zapiski z 1500, 1501, 1505.

Powiat lelowski.

§ 84. Średniowiecznych ksiąg lelowskich zachowało się 7 z lat 1394—1536, oraz jedna księga kopij z lat 1421—1448.

Terr. Lel. I (Terr. Crac. 311; H. I. VIII) 1394, 1406—1407.

Helc. II zapiski z 1394, 1406—1407, wśród nich rota z 1407 nr. 1120.

Ul. Krak. wydał w całości fragment z 1394.

Ul. In. Cl. zapiski z 1406.

Terr. Lel. II (Terr. Crac. 312) 1411—1435.

Ul. In. Cl. zapiski z 1416, 1418, 1421, 1427, 1432.

Terr. Lel. III (Terr. Crac. 313) 1436—1448.

Ul. In. Cl. zapiska z 1446.

Terr. Lel. IV (Terr. Crac. 314) 1449—1462, 1469—1478.

Ul. In. Cl. zapiska z 1450.

Terr. Lel. V (Terr. Crac. 315) 1462—1470.

Kniaziółucki zapiski z 1476.

Ul. In. Cl. zapiski z 1467, 1468, 1470, 1471.

Terr. Lel. IX (Terr. Crac. 319) 1479—1536.

Ul. In. Cl. zapiska z 1483.

Powiat biecki.

§ 85. Średniowiecznych ksiąg ziemskich zachowało się 5 z lat 1411—1534, oraz jeden kopjał z 1412—1430, grodzka jedna z lat 1437—1438, 1493—1496.

Terr. Biec. I (T. Biec. 1 a; H. XLI, B.) 1411—1432.

Hele. II zapiski z 1412, 1415—1421, 1423, 1430, wśród nich rotę nr. 1729, 1730 z 1420.

Terr. Biec. II (T. Biec. 1) 1436—1465.

Ul. In. Cl. zapiski z 1450, 1464.

Żychl. XVII str. 287 ma zapiskę z 1445.

Castr. Biec. IV 1437—1438, 1493—1496.

Ul. In. Cl. zapiska z 1496.

Powiat czchowski.

§ 86. Ksiąg ziemskich czchowskich przechowało się 7 z lat 1399—1528. Ul. In. Cl. nr. 1274 ma rotę z dissolutów czchowskich; dissoluta te dziś nieistnieją, włączone do odpowiednich ksiąg.

Terr. Czch. I (T. Czch. 1) 1399—1410.

Hub. Sąd. passim zapiski z tej księgi.

Ul. In. Cl. zapiski z 1400, 1402, 1404, 1410.

Ul. Krak. wydał lata 1399, 1400 w całości, wśród zapisek znajduje się 5 rot nr. 11.009, 11.093, 11.127, 11.203, 11.245.

Ul. SKJ. III nr. 68—72, 75—77, 91—93, 96, rotę z 1402—1406, 1410.

Terr. Czch. II (T. Czch. 2) 1411—1423.

Ul. In. Cl. zapiski z 1412, 1416, 1420, wśród nich rota z 1420 nr. 1274 (z Diss. Czch.).

Ul. SKJ. III nr. 94, 95, rotę z 1414, 1418.

Terr. Czch. IV (T. Czch. 4) 1448—1476.

Ul. In. Cl. zapiska z 1469.

Powiat grodzki sądecki.

§ 87. Księgi tego powiatu zachowały się dopiero od 1516. Z przed tego czasu znalazły się w księgach powiatu sanockiego 2 poszyty ksiąg podkomorskich sądeckich z 1451—1453, dotychczas niewydane. Przechowywa je Arch. Krajowe we Lwowie¹⁾.

XIV. Województwo sandomierskie.

§ 88. Województwo sandomierskie dzieliło się do r. 1465 na okręgi sądowe ziemskie: sandomierski z powiatami sandomierskim i opatowskim, wiślicki z powiatami wiślickim, szydłowsko-stopnickim, chęcińskim, tarnowsko-pilzieńskim, radomski z powiatami radomskim, stężyckim i opoczyńskim. W r. 1465 na sejmiku nowokorczyńskim ustanowiono następujące zmiany: z okręgu sandomierskiego stworzono jeden powiat, z wiślickiego z wyjątkiem pow. pilzieńskiego (tarnowsko-pilzieńskiego) drugi, z radomskiego trzeci, dawny powiat tarnowsko-pilzieński utworzył równorzędną jednostkę z poprzedniami, jako czwarty powiat województwa. Takie stosunki utrzymały się do r. 1476, kiedy wskrzeszono powiat chęciński i opoczyński. W ten sposób z końcem średniowiecza ustala się podział na 6 powiatów ziemskich: sandomierski, wiślicki, chęciński, pilzieński, radomski, opoczyński²⁾.

Grodów było 5: Nowe-Miasto Korczyn, Sandomierz, Radom, Chęciny, Opoczno³⁾.

Powiat wiślicki.

§ 89. Średniowiecznych ksiąg wiślickich zachowało się 15 z lat 1395—1527; zawierają one zapisy ziemskie i wiecowe wiślickie, ziemskie buskie, stopnickie, szydłowskie, oraz sądów in curia w Wiślicy i Korczynie. Największy zbiór zapisek wiślickich daje Piek. Sand. Wciągnięcie do przeglądu ksiąg tego wydawnictwa, ważnego ze względu na znaczną ilość rot przysiąg (81), o tyle niemożliwe,

¹⁾ Por. AGZ XI str. XIII.

²⁾ Kutrz. XLII str. 78—92.

³⁾ Kutrz. XLII str. 106—107.

że Piekosiński tylko gdzieniegdzie podawał sygnatury wyzyskanych ksiąg. Ze wstępu Kutrzeby do Piek. Sand. wiemy, że zużytkował księgi Terr. Wisł. I—VII w całości lub częściowo. Wiadomość ta musi narazie wystarczyć. Zorientowanie się, które zapiski z ksiąg wiślickich, a które z innych w tem wydawnictwie zużytkowanych (radomskich, opoczyńskich, pilzińskich, a może i chęcińskich) pochodzą, nie przedstawia naogół trudności¹⁾, skoro wiemy, że do ksiąg wiślickich wciągano zapisy z roków wiślickich, buskich, stopnickich, szydlowskich, oraz korezyńskich sądów in curia. Zauważyć jedynie należy, że sąd w Radoszycach (Piek. Sand. nr. 864—868, około 1420 r.), jest sądem grodzkim opoczyńskim, który czasem urzędował w tej miejscowości²⁾.

Osobnego wykazu rot wiślickich nie daję; zawiera je jedynie Piek. Sand. Wszystkie tam znajdujące się rotę, poza wymienionemi pod powiatem radomskim, pochodzą prawdopodobnie z ksiąg wiślickich³⁾.

§ 90. Przegląd ksiąg ziemskich wiślickich.

Terr. Wisł. I 1395—1406.

Hub. Sąd. passim zapiski z tej księgi.

Hub. Ust. passim zapiski z tej, zdaje się, księgi.

Łąg.-Piek. zapiski z 1395, 1397, 1398; zapiski z 1398 r. mogą pochodzić również z księgi II.

Mać. Hist. VI str. 16—17 zapiski z 1396, 1397.

Piek. Wiśł. zapiski z 1396, 1398, 1402, 1403, 1407(?).

Ul. Mat. zapiski z 1396—1399, 1402—1404, 1406—1408.

Terr. Wisł. II 1398—1406.

Hub. Sąd. passim zapiski z tej księgi.

Hub. I str. 84, 86 zapiski z 1400, 1401, z których druga napewno, pierwsza prawdopodobnie z tej księgi pochodzi.

Terr. Wisł. IV 1409—1417.

Piek. Wiśł. zapiski z 1406 (!), 1409, 1412—1416.

Terr. Wisł. V 1426—1468.

Piek. Wiśł. zapiski z 1426, 1427, 1437, 1450.

Semk. zapiski z 1426—1428, 1437, 1450.

¹⁾ Czasami tylko pozornie: trudno dojść bez ubocznych wskazówek, że zapiski nr. 765 i nast. pochodzą z ks. Terr. Rad. I; nikt zapewne od razu nie pozna, że zapiska 750 następująca bezpośrednio po nagłówku z terminem szydlowskim jest radomską etc.

²⁾ Por. Kutrz. XLII str. 107.

³⁾ Rotę z 1453 ma Semk. 133.

Terr. Wisł. VI 1427—1438.

Piek. Wisł. zapiski z 1428, 1432.

Semk. zapiska z 1429.

Semk. KH. XXIV, 529, 532—535 zapiski z 1429, 1432—1434.

Terr. Wisł. VII 1439—1447.

Paw. Sejm. zapiska z 1465.

Semk. zapiski z 1446, 1449.

Terr. Wisł. IX 1448—1468.

Semk. zapiski z 1449, 1452.

Terr. Wisł. X 1467—1477.

Semk. zapiski z 1453, 1475, w tem rota nr. 133 z 1453.

Terr. Wisł. XI 1470—1483.

Paw. Sejm. zapiski z 1473, 1481.

Terr. Wisł. Ia (Wisł. Decr. I) 1419—1468.

Paw. Sejm. zapiska z 1450 (księgę tę oznacza Pawiński przez „Lib. Coll. Wisł. I“).

Powiat radomski.

§ 91. Średniowiecznych ksiąg ziemskich radomskich jest 7 z lat 1410—1505, ponadto istnieją dwa kopjały, z których jeden znajduje się w rpsie Bibl. Jag. nr. 4175.

Piek. Sand. dał wybór zapisek z ksiąg Terr. Rad. I całej i Terr. Rad. II częściowo. Stwierdza to Kutrzeba we wstępie do Piek. Sand. Brak w wielu miejscach sygnatur utrudnia bez pomocy oryginału stwierdzenie, co z której księgi wzięto, skoro obie rozpoczynają się bliską datą roczną i biegną obocznie na przestrzeni lat 24. Rot radomskich daje Piek. Sand. 32.

Z jakich ksiąg radomskich korzystał Kap.-Mil. niepodobna z pewnością odpowiedzieć; znajduje się u niego pewna ilość streszczeń zapisek sądowych.

§ 92. Przegląd ksiąg ziemskich radomskich.

Terr. Rad. I 1410—1434.

Baud. de Court. 88 rot z lat 1414(?)—1421, 1423—1429, 1432.

Lubom. Rol. Lud. str. 22 zapiska bez daty oznaczona „A. Radoms. 1410—1432“.

Potk. zapiska z 1428.

Terr. Rad. II 1411—1464.

Potk. zapiski z 1411—1413, 1415, 1416, 1418—1421, 1425, 1428, 1443—1445, 1452—1454.

Terr. Rad. III 1436—1497, 1520—1525.

Potk. zapiska z 1425 (!).

Terr. Rad. IV 1447—1466.

Potk. zapiski z 1450, 1453.

Żychl. XXIV str. 100 zapiska z 1464.

Terr. Rad. V 1460—1471.

Potk. zapiska z 1473.

Z jakiej księgi ma Żychl. V str. 385 zapiski z 1448, 1450 trudno odpowiedzieć.

Pewną ilość materiału zapiskowego daje Windakiewicz Nieznane szczegóły PF. I 207—231; pochodzi on z kopjału zawierającego lata 1410—1527 (rp. Bibl. Jag. 4175).

§ 93. Wykaz rot przysięg radomskich.

1414? 1415? Baud. d. Court. 1

1415 Piek. Sand. 668 — Baud. d. Court. 2

„ „ 672 — „ „ „ 3

„ „ 675 — „ „ „ 4

1416 „ „ 716 — „ „ „ 5

„ „ 734—736 — Baud. d. Court. 6—8

1417 „ „ 746

„ „ 750 — 1416 Baud. d. Court. 9

(1416) Baud. d. Court. 10

Baud. d. Court. 11, 12

Piek. Sand. 753, 754 — Baud. d. Court. 13, 14

Baud. d. Court. 15

Piek. Sand. 767, 768 — Baud. d. Court. 16, 17

„ „ 776

1418 Baud. d. Court. 18

Piek. Sand. 781 — Baud. d. Court. 19

„ „ 782

Baud. d. Court. 20

Piek. Sand. 791 — Baud. d. Court. 22

Baud. d. Court. 23, 24

Piek. Sand. 797 — Baud. d. Court. 25

Baud. d. Court. 26

1419 „ „ „ 27

Piek. Sand. 817

„ „ 822 — Baud. d. Court. 28

1419	Piek. Sand.	828					
1420	"	"	841	—	1419	Baud. d. Court.	29
	Baud. d. Court.	30					
	Piek. Sand.	844	—	Baud. d. Court.	31		
	"	"	847				
	"	"	857—859	—	Baud. d. Court.	32—34	
	"	"	861	—	Baud. d. Court.	35	
	"	"	890	—	"	"	36
	"	"	893	—	"	"	37
1421	"	"	895, 896	—	Baud. d. Court.	38, 39	
	Baud. d. Court.	40.					
1423—1429	Baud. d. Court.	41—77, 79, 81—83, 86, 87					
1432	"	"	"	88—91.			

Powiat chęciński.

§ 94. Ksiąg chęcińskich średniowiecznych jest niewiele, a mianowicie: ziemskich 3 z lat 1428—1503, oraz dwa kopjały, grodzkich 2 z lat 1439—1510.

Jedyny zbiór rot chęcińskich Paw.-Kryn. został wypisany z ksiąg, których bez autopsji nie można ściśle określić. Mają to być „*castri Chenciniensis libri relationum*“ w dwu tomach, nie są to jednak wcale *Castr. Chanc. I* (1439—1499), ani *II* (1500—1510), nie można również myśleć o *Terr. Chanc.* Najprawdopodobniej korzystano tu z księgi *Terr. Opocz. I* (1420—1523), która posiada rok chęciński (coprawda od 1424). W wydawnictwie tem znajduje się 35 rot, z ks. *I* (niewiadomej) nr. 1—23 z 1421—1423, 1430, 1437, 1440, 1443, 1444—1447, z ks. *II* (niewiadomej) nr. 24—35 z 1459, 1461, 1462, 1464, 1466, 1467, 1489.

Pozatem znamy następujące zapiski chęcińskie.

Terr. Chanc. I (Inscr.) 1428—1483, 1509.

Semk. zapiski z 1441, 1443, 1445, 1447, 1450.

Castr. Chanc. I (Inscr.) 1439—1499.

Mać. *Hist. VI* str. 17/19 zapiski z 1438, 1446, 1480, określone jako pochodzące z „*liber variorum actuum 1438—1480*“.

Semk. zapiski z 1462—1468.

Castr. Chanc. II 1500—1510.

Kniaziołucki zapiska z 1505.

Powiat opoczyński.

§ 95. Materiał z wieków średnich zawierają w sobie 4 księgi ziemskie z lat 1420—1529, ponadto istnieje jeden kopjał. Pewną ilość wypisów z ksiąg opoczyńskich ma Kap.-Mil. Z księgi Terr. Opocz. I (Decr.) 1420—1523 korzystał Piek. Sand. Zapiski z 1462 i 1468 ma Semk.¹⁾ Z księgi Terr. Opocz. XI 1435—1630 daje Semk. zapiskę z 1468.

Powiat sandomierski.

§ 96. Z ksiąg ziemskich tego powiatu nie zachowała się żadna, pozostały jedynie dissoluta rozrzucone po innych księgach województwa sandomierskiego. Grodzkich ksiąg istnieje 3 z lat 1479—1502; nieczego z nich dotychczas nie wydano.

Powiat pilzieński.

§ 97. W krakowskim Archiwum Krajowym znajduje się 7 ksiąg ziemskich pilzieńskich sięgających średniowiecza; są one nieuporządkowane. Z ksiąg tych korzystał Piek. Sand. Zapiski z 1424 z Terr. Pilsn. XX i z 1460 z Terr. Pilsn. XVIII wydał Semk. MH, I str. 9/10.

XV. Województwo lubelskie.

§ 98. Utworzone ono zostało w r. 1474 z ziemi lubelskiej²⁾. W w. XVI dzieliło się na dwie ziemie: łukowską i lubelską, ta ostatnia na powiat sądowy lubelski i urzędowski. Tak też było prawdopodobnie i wcześniej. W XV w. istniały w ziemi lubelskiej sądy ziemskie w Kurowie i Wąwolnicy, które z początkiem XVI w. zanikły. Część ksiąg ziemskich lubelskich należy właściwie do tych właśnie sądów, np. księga nr. 20.692 jest księgą kurowską³⁾. Grody były dwa: w Lublinie i Łukowie. Księgi sądowe znajdują się obecnie w Arch. Centr. w Wilnie. Drukowany katalog arch. wileńskiego nie obejmuje ksiąg lubelskich, które zostały

¹⁾ Ponadto por. co powiedziano o Paw.-Kryn. pod powiatem chęcińskim.

²⁾ Kutr. XLII str. 79.

³⁾ Wiadomość tę zaczerpnąłem z notat rękopiśmiennych ks. Kozickiego.

tam po jego wydaniu przeniesione. Jedyne wykaz ksiąg średnio-wiecznych ziemskich znajduje się u Semk.¹⁾ Ksiąg ziemskich lubelskich jest 20 z lat 1414 — XVI w., w tem 4 podkomorskie (nr. 20.932—20.935), ponadto istnieje jedna księga łukowska podkomorska z 1450—1554 (nr. 22.047).

Terr. Lubl. I (nr. 20.687) 1420—1427.

Lubom. Zab. str. 710 zapiska bez daty.

Łag.-Piek. zapiski z 1425, 1427, pochodzące z tej lub z II czy V księgi.

Łoś. Przegląd. 4 roty z 1424, 1425, 1427.

Semk. zapiska z 1427.

Ul. In. Cl. zapiski z 1421—1425, 1427.

Terr. Lubl. II (nr. 20.688) 1427—1431.

Lubom. Rol. lud. str. 26 zapiska bez daty.

Łoś. Przegląd. 2 roty z 1427.

Semk. zapiski z 1428—1429.

Ul. In. Cl. zapiska z 1427.

Terr. Lubl. III (nr. 20.689) 1431—1440.

Lubom. Rol. lud. str. 22 niekompletna zapiska bez daty oznaczona: „Zap. lubel. 1437—1440“.

Semk. zapiski z 1436 i 1439.

Ul. In. Cl. zapiski z 1431, 1432, 1436, 1439.

Terr. Lubl. IV (nr. 20.690) 1450—1660.

Ul. In. Cl. zapiski z 1450, 1455, 1457.

Paw. Sejm. zapiski z 1452, 1453.

Terr. Lubl. V (nr. 20.691) 1414—1467.

Lubom. Rol. lud. str. 20 zapiska z 1416, pochodząca z tej lub X księgi.

Terr. Lubel. IX (nr. 20.695) 1474—1491.

Ul. In. Cl. zapiska z 1475.

Terr. Lubl. X (nr. 20.696) 1415—1490.

MH. II str. 33—35 zapiski z 1417, 1420.

Semk. zapiski z 1415—1419.

Terr. Lubl. XII (nr. 20.698) 1491—1497.

MH. II str. 65/66 zapiska z 1484.

---

¹⁾ Wykaz ten uzupełniono prywatnymi, dokładniejszymi informacjami Prof. Semkowicza.

XVI. Księstwo siewierskie.

§ 99. Z średniowiecznych ksiąg siewierskich przechowała się jedna z lat 1453—1543¹⁾. Z niej prawdopodobnie wydano w „Pamiętniku sandomierskim“ str. 39/40 (Warszawa 1829) wpis z roku 1422(!). Data to oczywiście błędna, jak z charakteru zapiski i języka (polskiego) wnosić można. Może powinno być 1522.

XVII. Księstwo oświęcimskie i zatorskie.

§ 100. Średniowieczne zapisy sądów ziemskich ławniczych sięgające 1440 r. zachowały się w dwu księgach: Terr. Zator. 13, 14; ponadto istnieje księga kopij Terr. Zator. 12 będąca odpisem poprzednich. Językiem urzędowym tych sądów był język czeski.

Bostel wydał trzy zapiski z lat 1460 i 1499 pochodzące z Terr. Zator. 12 i 13²⁾, te same zapiski wydał powtórnie Kutrz. Ośw. Zat. nr. 3, 6.

XVIII. Ruś Czerwona.

§ 101. Ruś Czerwona dzieliła się w XV wieku na 4 ziemie (względnie okręgi sądowe)³⁾: lwowską, przemyską, sanocką i halicką. Sądy ziemskie znajdowały się w powiecie lwowskim we Lwowie i Żydaczowie, w przemyskim w Przemyśle i Przeworsku, w sanockim w Sanoku, w halickim w Haliczu, Trembowli i Kołomyji. Sądy grodzkie były we Lwowie, Żydaczowie, Przemyśle, Sanoku, Haliczu i Trembowli⁴⁾. Sądownictwo polskie zaprowadzono na Rusi Czerwonej w r. 1435, z przed tego czasu zachowały się tylko księgi sanockie i to od r. 1423. Nie ma zupełnie średniowiecznych ksiąg żydaczowskich ziemskich i grodzkich, trembowelskich ziemskich i grodzkich, oraz kołomyjskich ziemskich. Doszło do naszych czasów ksiąg średniowiecznych ogółem 35 tomów i nieco fragmentów,

¹⁾ Por. Kutrzeba: Studja do hist. sądownictwa w Polsce Ser. I str. 54—58 (odb. z Przegl. pr. i adm.).

²⁾ Bostel F.: Sądownictwo ziemskie oświęcimskie i zatorskie Pnl. 1888 str. 1100 i nast.

³⁾ Co do różnicy, jaka zachodzi między ziemią, okręgiem sądowym, a powiatem sądowym, por. Kutrz. XLII str. 79—80.

⁴⁾ Kutrz. XLII str. 212—214; Sochaniewicz S.: Archiwum krajowe akt. gr. i ziem. we Lwowie. Pnl. 1912 str. 837—838.

a mianowicie: 1 księga lwowska ziemską, 6 grodzkich lwowskich, 6 ziemskich przemyskich, 5 grodzkich przemyskich, 4 ziemskie przeworskie, 3 ziemskie sanockie, 3 grodzkie sanockie, 6 ziemskich halickich i jedna grodzka halicka¹⁾.

Wszystkie te księgi in extenso, bądź w szczegółowych wyciągach, zostały wydane w AGZ. XI—XIX przez Liskego i Prochaskę. W ten sposób Ruś Czerwona jest jedyną częścią Polski, mającą cały materiał zapiskowy średniowieczny wydany kompletnie w jednym zbiorze. Okoliczność ta uzasadnia pominięcie wszystkich innych wydawnictw, w których zapiski czerwonoruskie były umieszczane.

Poniższy wykaz pozwala zorientować się, jakie zapiski, z których lat, w którym tomie AGZ. wydrukowano.

§ 102. Powiat lwowski. Zapiski ziemskie z lat 1441, 1452—1454, 1456 znajdują się w t. XIV; z 1453, 1461, 1462, 1466 (frag.), 1464—1471, 1474—1485, 1489—1491, 1493, 1494, 1497—1499 w t. XV; z 1452—1476 (frag.), w t. XIX. Wiecowe z 1446 w t. XIX. Podkomorskie z 1484, 1485, 1487, 1488, 1490, 1494, 1504 w t. XV; z 1466—1494 w t. XIX. Sądów królewskich z 1470 w t. XV. Sądów komisarskich z 1498, 1499 w t. XV. Grodzkie z 1440—1456 w t. XIV; z 1457, 1458, 1465—1479, 1481—1500 w t. XV; z 1473, 1474, 1477, 1478, 1501—1505 w t. XVII; z 1466—1494 w t. XIX.

§ 103. Powiat przemyski. Zapiski ziemskie z 1436—1451, 1460—1462, 1465—1468 w t. XIII; z 1469—1483, 1485, 1489, 1491—1492, 1494—1506. oraz 1482, 1485—1495 (liber reposit.) i 1490—1506 (liber camerar.) w t. XVIII. Wiecowe z 1437, 1438, 1443, 1445—1448 w t. XIII. Podkomorskie z 1472—1570 w t. XIX. Grodzkie z 1462—1468 w t. XIII; z 1469—1504 w t. XVII.

§ 104. Powiat przeworski. Zapiski ziemskie z 1437—1451, 1453, 1454, 1458, 1460, 1462—1465, 1468 w t. XIII; z 1458—1506 w t. XIX.

§ 105. Powiat sanocki. Zapiski sądów z przed 1435 r. z 1423—1434 w t. XI. Ziemskie z 1435—1462 w t. XI; z 1463—1482, 1484—1494, 1496—1506 w t. XVI. Podkomorskie z 1511—1546 w t. XIX. Grodzkie z 1435—1462 w t. XI;

¹⁾ Na podstawie wstępów do AGZ. XI—XIX.

z 1463—1506 w t. XVI. Judicium supremum z 1437—1462 w t. XI; z 1463—1553 w t. XVI.

§ 106. Powiat halicki. Zapiski ziemskie z 1435—1475 w t. XII; z 1475—1495 (perp. lib.) i 1476—1497 (iudic. lib.) w t. XIX. Ziemskie komorników z 1460—1466, 1469—1475 w t. XII; 1473—1487 w t. XIX. Sądów królewskich z 1460—1466 w t. XII. Grodzkie z 1435, 1438—1440, 1456—1459, 1462—1464 w t. XII; z 1476—1489 w t. XIX.

XIX. Ziemia chełmska.

§ 107. W w. XVI dzieliła się ziemia chełmska na dwa powiaty ziemskie: chełmski i krasnystawski. W XV wieku istniał zdaje się także powiat hrubieszowski, jak na to wskazuje istnienie księgi hrubieszowskiej (Terr. Chelm. 20.010). Grody były w Chełmie i Krasnymstawie. Do wieku XVI Chełmszczyzna złączona była bardzo luźnie z Rusią Czerwoną; silniejszy z nią związek ustalił się nieco później¹⁾.

Księgi sądowe chełmskie znajdują się obecnie w Archiwum Centralnem w Wilnie. Brak ich drukowanego wykazu zmusza do ułożenia niżej następującego przeglądu ksiąg wedle wskazówek, znajdujących się w wydawnictwach, oraz na podstawie rękopiśmiennych notat ks. Kozickiego. Średniowiecznych ksiąg chełmskich ziemskich zachowało się 7 (nr. 19.963, 20.009, 20.010, 20.012, 20.013, 20.014, 20.015) z lat 1428 — XVI w. oraz 2 grodzkie (nr. 20.086 i zdaje się 20.017) z lat 1446 — XVI w. Ziemskich krasnystawskich jest 3 (nr. 19.826, 19.827, 19.828) z lat 1430 — XVI w.

Powiat chełmski.

§ 108. Terr. Chelm. nr. 19.963. 1476—1511²⁾.

АКТ. ВИЛ. КОМ. zapiski z 1470, 1476. 1480—1484, 1486, 1489. Lubom. Rol. lud. str. 37 zapiska z 1480.

Terr. (Castr.?) Chelm. nr. 20.009. 1428—1469³⁾.

АКТ. ВИЛ. КОМ. zapiska z r. 1428.

¹⁾ Por. Źródła dziejowe T. XVIII. Polska XVI w., T. VII cz. 2. Ruś Czerwona str. 19—20.

²⁾ W notatach ks. Kozickiego znajdują się także zapiski z lat 1466, 1468, 1470 pochodzące z tej księgi.

³⁾ W notatach ks. Kozickiego ta księga nazywana jest stale ziemską.

Lubom. Rol. lud. str. 36 dwie zapiski bez daty, a jedna z r. 1428.

Semk. zapiska z 1434.

MH. II str. 81/82, 84/85 zapiski z 1428, 1430, 1431, 1435.

Terr. Chelm. nr. 20.010. ca 1429—ca 1464¹⁾.

Semk. zapiska z 1462.

Terr. Chelm. nr. 12.012. 1461—1499²⁾.

Akt. Wил. Ком. zapiski z 1456, 1460, 1467, 1470.

Semk. zapiski z 1452, 1455, 1457, 1465.

Terr. Chelm. nr. 20.013. 1471—1498.

Akt. Wил. Ком. zapiski z 1473, 1476, 1478—1480, 1483, 1488, 1493—1494.

MH. II str. 85/86 zapiska z 1482.

Terr. Chelm. nr. 20.014. 1502—1511 (i nast.?).

Akt. Wил. Ком. zapiska z 1505.

Ponadto Lubom. Rol. lud. str. 27/28 ma zapisę bez daty oznaczoną: „z akt chełmskich“. Akt. Wил. Ком. nr. 52 dają zapisę z 1494 z księgi, odnoszącej się do lat 1461—1524, a oznaczonej widocznie błędnie nr. 20.013; jest to być może księga Terr. Chelm. 20.015, zawierająca dissoluta z w. XV i XVI, między innymi z lat 1449, 1452—1454, 1470, 1515, 1519, 1521, 1528.

Pewną ilość słów polskich, nazw miejscowych i osobowych z Terr. Chelm. 20.010 wydał z notat Łopacińskiego Łoś Przegląd 524—525.

Powiat krasnystawski.

§ 109. Inscr. Krasnyst. I (nr. 19.826) 1430—1464.

Lubom. Rol. lud. str. 36/37 zapiska bez daty.

Paw. Sejm. zapiski z 1438, 1440, 1443, 1446.

Semk. zapiska z 1433.

Ul. In. Cl. zapiska z 1430.

MH. II str. 81/82 zapiska z 1430 (oznaczona jakoby z Terr. Chelm.).

¹⁾ Wedle notat ks. Kozickiego jest to księga ziemiska hrubieszowska. Łopaciński nazywa tę księgę: „zapisy ziem. chełmskie i hrubieszowskie z 1431—1468“, por. Łoś Przegląd 524.

²⁾ W notatach ks. Kozickiego znajdują się także zapiski z 1456 i 1500 i nast. lat w XVI z tej księgi.

Inscr. Krasnyst. II (nr. 19.827) ca 1470—ca 1532.

Mać. Hist. VI str. 413—416 zapiska z 1477 oznaczona: „Statut ziemski chełmski z ksiąg lubelskich“.

Paw. Sejm. zapiski z 1430 (!), 1477.

XX. Województwo bełskie.

§ 110. Województwo bełskie wcielono do Polski w 1462 r. Powiatów było 5: bełski, lubaczowski, buski, horodelski i grabowiecki¹⁾. Sądy ziemskie znajdowały się w Bełzie, Busku i Grabowcu, grodzkie w Bełzie, Lubaczowie, Busku, Horodle i Grabowcu²⁾.

Księgi sądowe województwa są obecnie rozdzielone między Arch. Centr. wileńskie (ks. horodelskie i grabowieckie) i Arch. Krajowe we Lwowie (ks. bełskie, buskie, lubaczowskie).

Z średniowiecza jest, jak się zdaje, w Arch. Centr. wileńskim jedynie nieco poszytów ziemskich horodelskich z lat 1475—1476 w księdze Terr. Horod. 20.531. Z tej to księgi ma Semk. zapiskę 316 z 1475. W Arch. Kraj. lwow. znajduje się średniowiecznego materiału: 1 księga bełska ziemska, 1 księga grodzka bełska, 1 księga grodzka buska i fragmenty grodzkie lubaczowskie. Wszystko w nich zawarte wydano w AGZ. XIX a mianowicie: zapisy ziemskie bełskie z 1439—1503, fragm. grodzkie bełskie z 1465—1479, grodzkie buskie z 1499—1506, fragm. grodzkie lubaczowskie z 1503. Ponadto ma Ul. Mat. zapiskę bełską z 1439 (ks. I).

XXI. Podlasie.

§ 111. Osobne województwo utworzono z Podlasia dopiero w r. 1520; do tego czasu było ono (z wyłączeniem pow. drohiciego) częścią woj. trockiego. Podział Podlasia na powiaty w wiekach średnich nie przedstawia się zupełnie jasno, można jednak przyjąć za podstawę, pominawszy pewne odchylenia, ten rozkład powiatów, jaki zastajemy w r. 1566, kiedy wyłączono z Podlasia

¹⁾ Sochaniewicz Stef.: Archiwum krajowe aktów grodz. i ziem. we Lwowie Pnl. 1912 str. 837, natomiast Kutrzeba: Geogr. sądów ziemskich i grodzkich str. 96—97 wlicza tylko 4 pow., opuszczając pow. lubaczowski.

²⁾ Sochaniewicz l. c. str. 838.

ziemię brzeską i z niej, oraz z księstwa pińskiego, utworzono woj. brzesko-litewskie. W tym przeto roku dzieli się Podlasie na dwie ziemie: drohiczką z powiatami drohickim i mielnickim, oraz bielską z pow. brańskim (bielsko-brańskim), suraskim i tykocińskim (goniądzko tykocińskim¹⁾). Ten układ administracyjny nie odpowiadał w zupełności podziałowi na powiaty sądowe. Sądy ziemskie istniały w Drohiczynie, Mielniku i Białej, grodzkie w Drohiczynie, Mielniku, Brańsku i Tykocinie²⁾.

Z rozpatrywanego w tym przeglądzie okresu dochowało się jedynie 6 ksiąg ziemskich drohickich z lat 1441 (1427?)—1509³⁾. Przechowane są one w Arch. Centr. wileńskim, wedle katalogu Gorbaczewskiego (str. 355) pod nr. 10.247—10.292, wedle A. F. Zienkowicza pod nr. 10.215—10.220; prawdopodobnie w międzyczasie nastąpiło jakieś przeliczbowanie, z czem zapewne łączy się wydanie nowego katalogu archiwalnego.

Z ksiąg drohickich korzystał obficie Kap. - Mil.

Terr. Droh. I (10.247, 10.215)⁴⁾ 1441 (1427?)—1477.

Semk. zapiski z 1449, 1450, 1452, 1453, 1455, 1458, 1464, 1469, 1470; w tem 2 rotę (nr. 293, 302) z 1450, 1455.

Зѣнковичъ. Три акта. nr. 1 zapiska z 1451.

Terr. Droh. II (10.248, 10.216) 1474—1484.

Semk. zapiska z 1480.

Зѣнковичъ. Три акта. nr. 2 zapiska z 1477.

Зѣнковичъ. О мѣст. суд. nr. 2 zapiska z 1485.

Terr. Droh. III (10.249, 10.217) 1480—1500.

Зѣнковичъ. Три акта. nr. 3 zapiska z 1483.

Зѣнковичъ. О мѣст. суд. nr. 1 zapiska z 1481.

Terr. Droh. IV (10.250) 1491—1498.

Semk. zapiski z 1486, 1490, 1494.

¹⁾ Źródła dziejowe T. XVII. Polska XVI w. t. VI Podlasie cz. 2 str. 8—15.

²⁾ Na podstawie wykazu urzędników woj. podlaskiego. Źródła dziejowe T. XVII. Polska XVI w. t. VI. Podlasie cz. 3 str. 250 i nast.

³⁾ Wedle łaskawie udzielonych mi przez prof. dr. Haleckiego wskazówek, data a quo jest błędna; de facto rozpoczyna się Terr. Droh. I (nr. 10.247) rokiem 1441, data 1427 jest prawdopodobnie wzięta z grzbietu księgi, a może dotyczy jakiejś oblaty późniejszej.

⁴⁾ Pierwsza liczba oznacza numer katalogu Gorbaczewskiego, druga numer, jaki księdze daje Zienkowicz (О мѣст. суд. odbitki str. 1).

